

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS  
TEISĖS FAKULTETAS  
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

LINAS KUKLYS

SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖ PAGAL TURTINES  
PRIEVOLĖS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE  
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas  
Doc. dr. Gediminas Sagatys

.....  
(parašas)

VILNIUS, 2011

## TURINYS

ĮVADAS .....	3
1. SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖS PAGAL TURTINES PRIEVOLES KILMĖ .....	7
1.1. Bendrieji prievolių atsiradimo pagrindai .....	7
1.2. Specifiniai sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindai .....	10
1.2.1. Sandoriai, sudaryti esant kito sutuoktinio valiai .....	11
1.2.2. Sandoriai, sudaryti be kito sutuoktinio valios .....	18
1.3. Sandorio sudarymo tikslo reikšmė bendrai sutuoktinių prievolei atsirasti .....	25
1.3.1. Šeimos interesų samprata .....	25
1.3.2. Sandorio ir šeimos interesų santykis .....	31
2. SUTUOKTINIŲ TURTINIŲ PRIEVOLIŲ RŪŠYS .....	36
2.1. Bendros sutuoktinių prievolės .....	37
2.1.1. Bendros dalinės sutuoktinių prievolės .....	38
2.1.2. Bendros solidarios sutuoktinių prievolės .....	41
2.3. Asmeninės sutuoktinių prievolės .....	46
3. VEDYBŲ SUTARTIES ĮTAKA SUTUOKTINIŲ PRIEVOLEMIS .....	51
4. SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖ PAGAL NERIBOTOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS JURIDINIO ASMENS PRIEVOLES .....	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS .....	65
SANTRAUKA .....	71
SUMMARY .....	72

## ĮVADAS

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos<sup>1</sup> 38 straipsnį šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Santuoką sudarę asmenys sukuria šeimos teisinius santykius ir įgyja atitinkamas teises ir pareigas. Konstitucinis reguliavimas suponuoja išvadą, jog šeimos teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai turėtų skatinti šeimos kūrimą, turėtų nustatyti šalių teises ir pareigas tokiu būdu, kad būtų išlaikytas sutuoktinių lygiateisiškumas, teisinis apibrėžtumas ne tik tarpusavio santykiuose, bet ir santykiuose su trečiaisiais asmenimis. 2000 m. liepos 18 d. LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864 patvirtinto LR Civilinio kodekso (toliau CK arba Civilinis kodeksas)<sup>2</sup>, įsigaliojusio 2001 m. liepos 1 d., 3.3 str. 2 dalis nustato, kad šeimos įstatymai ir jų taikymas turi užtikrinti šeimos ir jos reikšmės visuomenėje stiprinimą, šeimos narių tarpusavio atsakomybę už šeimos išsaugojimą ir vaikų auklėjimą, galimybę visiems šeimos nariams tinkamai įgyvendinti savo teises ir apsaugoti nepilnamečius vaikus nuo netinkamos kitų šeimos narių bei kitų asmenų ir kitokių veiksmų įtakos. Tačiau ar tikrai taip yra?

Sutuoktiniai, kaip ir kiti visuomenės nariai, nuolat dalyvauja civilinėje apyvartoje, sudaro sandorius, reikiamus tiek šeimos, tiek ir asmeniniams poreikiams tenkinti. Tokiu būdu įgyjamos atitinkamos teisės, konkretus turtas, prisiimamos prievolės, nustatomos prievolių nevykdymo teisinės pasekmės. Sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles ypatumai labiausia atsiskleidžia analizuojant prievoles, prisiimtas vieno sutuoktinio iniciatyva. Daugumą sandorių sutuoktiniai sudaro vienasmeniškai, išskyrus atvejus, kuomet turi būti aiškiai išreikšta abiejų valia. Tačiau tai nereiškia, kad vienasmeniškai sudaryto sandorio pagrindu kilusi prievolė visuomet bus tik asmenine jį sudariusio sutuoktinio prievole. CK trečios knygos VII skyrius numato visą eilę atvejų, kuomet prievolės vykdomos tiek iš bendro, tiek iš asmeninio kito sutuoktinio turto. Tokio reguliavimo pasėkoje susiduriama su situacija, kuomet sandorio sudaryme nedalyvavęs ir sutikimo jo sudarymui nedavęs sutuoktinis tampa atsakingas už kito sutuoktinio prisiimtą prievolę. Civilinės atsakomybės pritaikymas šiuo atveju siejamas su tam tikrais objektyviais kriterijais, kaip antai sandorio sudarymas dėl šeimos interesų, ar sudarymas sandorių, būtinų išlaikyti šeimos namų ūkį, užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą. Pagal Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenis, 2010 metais sudaryta 18668 santuokų ir įvyko 10006 ištuokų<sup>3</sup>. Kaip matome, beveik kas antra santuoka yra nutraukiama, o santuokos nutraukimas suponuoja sutuoktinių ginčus dėl turto padalijimo ir prievolių pobūdžio nustatymo.

<sup>1</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

<sup>2</sup> Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

<sup>3</sup> <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2421>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

2010 metais teismo sprendimo pagrindu vedybų sutarčių registre įregistruotas 5641 turto padalijimo faktas.<sup>4</sup> Prievolės sandorio nesudariusiam sutuoktiniui atsiradimo kriterijų (šeimoms interesai, šeimos poreikiai ir kt.) aiškinimas ir interpretacija yra pakankamai subjektyvūs, todėl teismų praktikoje neretai kyla ginčai dėl sąvokų turinio aiškinimo ir tinkamo teisės normų pritaikymo. Minėta praktika yra nevienoda, kintanti. Tai parodo nagrinėjamos temos sudėtingumą, aktualumą ir svarbą visai visuomenei. Problematika, susijusi su nagrinėjama tema, pasireiškia ir tuo, kad sutuoktiniai, siekdami į ateitį apriboti savo atsakomybę pagal prievoles, kylančias iš sandorių, kurių sudaryme jie nedalyvauja, realiai neturi tam teisinių instrumentų. Vedybų sutarties institutas šiuo požiūriu taip pat reglamentuotas neapibrėžtai. Sutuoktiniams vedybų sutartyje numčius, kad kiekvieno iš jų vardu priimta prievolė bus laikoma asmenine to sutuoktinio prievole, kils klausimas dėl tokios sąlygos suderinamumo su CK 3.109 str. 2 d. ir CK 3.114 str. 1 d. Profesorius V. Mikelėnas teigia, kad prievolės šalys gali priešinti savo prievolines teises pareigoms tik priešingos šalies, bet ne trečiųjų asmenų, kurie nėra tos prievolės šalys. Ši principą įtvirtina ir CK – 6.189 str. 1 dalis nustato, kad sutarties galia taikoma tik jos šalims.<sup>5</sup> Taigi kyla pagrįsta abejonė ar esamas reguliavimas nepagrįstai neiškelia kreditorių interesų virš sutuoktinių interesų, ar jis atitinka teisinio santykio šalių lygiateisiškumo, teisinio apibrėžtumo principus, ar yra suderinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje deklaruojamomis vertybėmis. Atskiro aptarimo taip pat verta problematika, susijusi su sutuoktinio turtine atsakomybe pagal prievoles, atsiradusias iš sandorių, sudarytų neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyviu yra kitas sutuoktinis.

Sutuoktinių atsakomybė pagal turtines prievoles Lietuvos teisės doktrinoje nagrinėjama paviršutiniškai, darbai labiau susiję su esamo reguliavimo apžvalga, o ne gilesne jo analize. Išsamiau minėtu klausimu yra pasisakyta profesoriaus P. S. Vitkevičius knygoje „Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai“<sup>6</sup>, Mikelėno V., Keserausko Š., Smirnovienės Z., Mizaros V., Bakano A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos komentare<sup>7</sup>. Minimaliai tema aptariama profesoriaus V. Mikelėno knygoje „Šeimos teisė“<sup>8</sup>. Leidžiamuose periodiniuose žurnaluose „Jurisprudencija“, „Teisė“, „Justitia“, „Teisės problemos“, „Notariatas“ nėra nė vieno straipsnio, kuriame, atsižvelgiant į egzistuojančias teismų praktikos tendencijas, būtų išsamiai analizuojama aptariama tema.

Panašus sutuoktinių atsakomybės pagal prievoles reguliavimas yra nustatytas Rusijos Federacijos Šeimos kodekso 45 straipsnyje, kurio analizė pateikiama profesorės L. M.

<sup>4</sup> [https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr\\_tpf.html](https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr_tpf.html). Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>5</sup> Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 55.

<sup>6</sup> Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006.

<sup>7</sup> Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.

<sup>8</sup> Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009.

Pčelincevos Rusijos federacijos šeimos kodekso komentare<sup>9</sup> ir vadovėlyje „Semeinoe pravo Rossii: učebnik dlja vuzov.“<sup>10</sup> Koncentruotą sutuoktinių prievolių reguliavimo analizę pateikia E. A. Čefranova monografijoje „Imuščestvennye otnošenija suprugov“<sup>11</sup>. Minėta literatūra šio darbo kontekste yra labiau vertinga dėl teisės normose vartojamų sąvokų turinio nustatymo, nei dėl paties reglamentavimo tyrimo, kadangi joje reguliavimo turinys ir tikslingumas išsamiau nenagrinėjami. Taigi tiek praktikoje, tiek teorijoje yra jaučiamas poreikis sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles analizei ir kritiniam požiūriui į esamą reglamentavimą. Ypatingas dėmesys skirtinas asmeninių ir bendrų sutuoktinių prievolių rūšiniam atribojimui, bendrų dalinių ir solidarių prievolių atskyrimui, atsakomybės pagal minėtas prievoles apimties nustatymui, sąvokų „šeimos interesai“, „bendrų šeimos poreikių tenkinimas“, „šeimos namų ūkio išlaikymas“ turinio atskleidimui. Kadangi teisės doktrinoje minėta tema nagrinėta minimaliai, pagrindiniai šaltiniai šiame darbe yra Civilinis kodeksas ir Lietuvos Respublikos teismų praktika.

Darbo hipotezė – esamas teisinis reguliavimas ir susiformavusi teismų praktika kreditoriaus interesą neproporcingai iškelia virš sutuoktinių interesų.

Darbo objektas – sutuoktinių atsakomybė pagal turtines prievoles.

Darbe tiriami teisės aktai, kuriuose įtvirtintos sutuoktinių atsakomybę pagal turtines prievoles ir su tuo susijusius visuomeninius santykius reglamentuojančios teisės normos, ir Lietuvos Respublikos teismų, taikančių ir aiškinančių minėtas teisės normas, praktika.

Darbo tikslas – atskleisti sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles problemas ir pateikti jų sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai:

- 1) išnagrinėti sutuoktinių atsakomybės pagal jų prisiimtas prievoles atsiradimo pagrindus;
- 2) atskleisti objektyvių kriterijų bendrai sutuoktinių prievolei atsirasti turinį;
- 3) išanalizuoti sutuoktinių prievolių tretiesiems asmenims rūšis;
- 4) išnagrinėti sutuoktinių atsakomybės pagal neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų, kurių dalyviais jie yra, prisiimtas prievoles pagrindus;
- 5) išanalizuoti vedybų sutarties instituto reikšmę sutuoktinių atsakomybei pagal turtines prievoles.

Darbo tikslui pasiekti visų pirma naudojamas empirinis dokumentų analizės metodas, kurio pagalba analizuojami tyrimo objektui reikšmingi teisės aktai, Lietuvos Respublikos teismų, ikiteisminių ginčų nagrinėjimo institucijų sprendimai, nutartys, doktrininiai šaltiniai, elektronine išraiška oficialiose atitinkamų institucijų interneto svetainėse pateikti statistiniai dokumentai.

<sup>9</sup> Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Москва: Норма, 2004.

<sup>10</sup> Пчелинцева Л. М. Семейное право России: учебник для вузов. Москва: НОРМА - ИНФРА-М, 2000.

<sup>11</sup> Чегранова Е. А. Имущественные отношения супругов. Москва: Эксмо, 2008.

Teisės aiškinimo metodai – lingvistinis, sisteminis taikomi nustatant šiame darbe tiriamo visuomeninio santykio šalims taikytinas teisės normas, jų turinį. Lyginamasis metodas naudojamas atrandant ir palyginant analogiškų visuomeninių santykių reglamentavimą skirtingose valstybėse. Istorinis metodas naudojamas analizuojant prievolių teisės ištakas. Kritikos metodas taikomas išryškinant esamo teisinio reglamentavimo ir jo pagrindu susiformavusios teismų praktikos trūkumus, siūlant problemų sprendimo būdus. Apibendrinimo metodas naudojamas pateikiant tyrimo išvadas.

Darbas sudarytas iš įvado, dėstomosios dalies, kurią sudaro keturi skyriai, pabaigos, išvadų ir pasiūlymų. Dėstomosios dalies pirmame skyriuje aptariami bendrieji prievolių atsiradimo pagrindai bei specifiniai bendrų sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindai. Antrame skyriuje analizuojamos bendros ir asmeninės sutuoktinių prievolės, jų atribojimo kriterijai. Trečiame skyriuje nagrinėjama vedybų sutarties instituto reikšmė sutuoktinių prievoliniams teisiniams santykiams. Ketvirtame skyriuje analizuojama sutuoktinių atsakomybė pagal neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų, kurių dalyviais jie yra, prisiimtas prievolės. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

# 1. SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖS PAGAL TURTINES PRIEVOLĖS KILMĖ.

## 1.1. Bendrieji prievolių atsiradimo pagrindai.

Prievolių atsiradimas sutuoktiniams pagal CK nustatytą reguliavimą pasižymi tam tikrais ypatumais, todėl itin svarbu minėtą reguliavimą įvertinti ir istoriniu doktrininu požiūriu.

Legalus prievolės apibrėžimas pateiktas CK 6.1 straipsnyje, pagal kurį prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Pati sąvoka „prievolė“ yra kilusi iš lotynų kalbos žodžio *obligatio* – surišimas, sukaustymas<sup>12</sup>. Prievolė, kaip teisinį turinį turini sąvoka, atsirado romėnų teisėje, kurią galime laikyti šiuolaikinės teisės stuburu. Justiniano Digestų įtvirtintas Pauliaus suformuluotas prievolės apibrėžimas: prievolės esmė yra ne padaryti kokį nors daiktą ar servitutą mums priklausomą, o priversti asmenį kai ką mums duoti, atlikti tam tikrus veiksmus arba ką nors suteikti.<sup>13</sup> Kaip matome vienas esminių prievolės požymių, išlikęs iki šių dienų, yra asmeninis jos pobūdis. **Tai reiškia, kad prievolė sieja konkrečius asmenis, o minėtam ryšiui atsirasti būtini konkretūs pagrindai.** Klasikiniame romėnų teisės laikotarpyje (I-III a.) prievolių atsiradimo pagrindus juristai pradžioje skirstė į dvi grupes, t. y. sutartis ir deliktus (*omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*). Tačiau vėliau buvo atkreiptas dėmesys, jog toks baigtinis skirstymas neatitinka realybės ir klasikinio laikotarpio teisės mokslininkas Gajus klasifikaciją papildė nauju kriterijumi – kitais ypatingais būdais (*obligationes aut ex contractu nascitur, aut ex maleficto aut proprio quodam jure ex varilis causarum figuris*).<sup>14</sup> Tokiu būdu pagrindų sąrašas doktrinoje tapo neapibrėžtas ir iš dalies prarado praktinę reikšmę. Poklasikiniame laikotarpyje Justiniano valdymo metu teisės mokslininkams kodifikuojant teisę buvo pabandyta sugrįžti prie išsamaus prievolės atsiradimo pagrindų skirstymo juos grupuojant į keturias grupes, t. y. prievolės, atsirandančias iš sutarčių, kvazisutarčių, deliktų, kvazideliktų.<sup>15</sup> Teisės mokslininkai laikė, jog Gajaus pasiūlytą trečiąjį kriterijų galima konkrečiai apibrėžti išskaidant jį į dvi dalis, t. y. kvazisutartis ir kvazideliktus. Toks klasifikavimas taip pat neapėmė visų prievolių atsiradimo pagrindų ir teoriniu požiūriu Gajaus pasiūlyta klasifikacija buvo tikslesnė, tačiau dviejų papildomų pagrindų išskyrimas įnešė papildomą apibrėžtumą ir neabejotinai pasitarnavo visuomeninių santykių reguliavimui praktiniu požiūriu. Be minėtų keturių pagrindų romėnų teisėje kaip prievolės atsiradimo pagrindas tam tikrais atvejais buvo laikomas įvykis, pvz. gimimas, mirtis, nenugalima jėga, natūralus daikto

<sup>12</sup> Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 15.

<sup>13</sup> Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 207.

<sup>14</sup> Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право. Москва: Зерцало, 2000. P. 218.

<sup>15</sup> Там же.

sunykimas ir kt., ir jo įteisinimas atitinkamu aktu – *ex lege*.<sup>16</sup> Šiuo pagrindu kilusias prievoles galima laikyti teisės akto pagrindu kilusiomis prievolėmis, kadangi būtent tam tikras teisės aktas atitinkamam įvykiui, kaip juridiniam faktui, suteikia teisinę reikšmę. Manytina, kad būtent tai įtakojo dabartinėje teisės doktrinoje klasifikuojant prievolių atsiradimo pagrindus kaip vieną iš pagrindų laikyti įstatymą. Apibendrinant galime teigti, kad jau senovės Romos teisės mokslininkai suprato prievolinių santykių svarbą visuomeniniame gyvenime ir matė poreikį aiškiai ir tinkamai sureguliuoti jų atsiradimo pagrindus, tuo pačiu suteikti santykių šalims teisinį apibrėžtumą.

Ne visi teisės mokslininkai sutinka su tokia klasifikacija. Pavyzdžiui, R. Savatier teigia, kad yra vienintelis prievolių atsiradimo pagrindas – įstatymas.<sup>17</sup> Vis tik toks teiginys yra ydingas, kadangi savyje neturi jokio konkretaus turinio ir teorijos požiūriu yra bereikšmis. Įstatymais, tiksliau objektyviaja teise, yra reguliuojama didžioji dalis visuomeninių santykių, o teisės teorijos tikslas yra minėtą reguliavimą susisteminti, sugrupuoti, klasifikuoti, netgi įtakoti būsimo reguliavimo gaires. Profesorius V. Mikelėnas patikslina, kad prievolės atsiradimo pagrindas yra įstatyme numatyti juridiniai faktai<sup>18</sup>, tačiau pateikdamas prievolių skirstymą pagal pagrindus, pirmu punktu išskiria prievoles, atsirandančias įstatymo pagrindu.<sup>19</sup> Manytina, kad toks išskyrimas logikos požiūriu yra netinkamas, nes, kaip minėjo pats profesorius, visi prievolių atsiradimo pagrindai plačiąja prasme yra įtvirtinti įstatymuose, tiksliau objektyviojoje teisėje. Kaip pavyzdžiai pateikiamos prievolės, susijusios su asmens išlaikymu, atstovavimu pagal įstatymą, paveldėjimu pagal įstatymą ir kt. kyla ne įstatymo, o jame įtvirtintų atitinkamų juridinių faktų atsiradimo pagrindu. Taigi teoriniu požiūriu svarbu minėtus juridinius faktus atrasti, įvardinti ir sugrupuoti. Prievolės atsiradimo pagrindų konkretizavimas ir aiškus jų turinio nustatymas turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. Kuomet prievolės atsiradimo pagrindas yra konkretus ir aiškus, teisės subjektai žino ką jie turi atlikti ar neatlikti, kad atitinkama prievolė atsirastų ar neatsirastų.

Romėnų teisėje taip pat buvo žinomas ir prievolės šalių daugetas. Egzistavo bendrosios dalinės prievolės ir solidariosios prievolės, kurios savo ruožtu skirstytos į aktyviasias ir pasyviasias. Jau tuo metu galiojo prezumpcija (*presumptio juris*), kad dalomosios prievolės atveju atsakomybė pagal ją yra dalinė. Solidari atsakomybė pagal dalomąją prievolę galėjo atsirasti *tik sutarties* pagrindu.<sup>20</sup>

<sup>16</sup> Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право. Москва: Зерцало, 2000. Р. 218.

<sup>17</sup> Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 59.

<sup>18</sup> Ten pat. P. 60.

<sup>19</sup> Ten pat. P. 69.

<sup>20</sup> Под ред. проф. Новицкого И. Б. и проф. Перетерского И. С. Римское частное право. Москва: Юриспруденция, 2001. Р. 213.



Prievolės atsiradimo pagrindų analizė yra svarbi, siekiant atsakyti į klausimą, ar pagrįstai atsiranda solidari prievolė sutikimo nedavusiam sutuoktiniui pagal sandorį, kurį sudarė kitas sutuoktinis, o tai yra tiesiogiai susiję su šio darbo hipotezės patvirtinimu ar paneigimu.

Dauguma prievolių kyla sutarčių pagrindu. Senovės Romoje sutartis taip pat buvo populiariausiu prievolės atsiradimo šaltiniu. Sutartinių santykių reguliavimui buvo skiriamas didelis dėmesys, santykiei reguliuoti itin formaliai. Sutartis kaip prievolės atsiradimo pagrindas negalėjo egzistuoti, jeigu nebuvo suderinama sutarties šalių valia (*nullum esse contractum, nullam obligationem, quae non habet in se conventionem*).<sup>21</sup> CK 6.162 str. 2 dalyje taip pat yra įtvirtinta, kad sutartis galioja, kai šalys susitaria dėl visų esminių sąlygų. Pagal CK 6.154 str. 1 dalį sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę. Analizuojant apibrėžimą akivaizdu, kad šalys sutartimi nustato būsimos prievolės turinį, o tai tuo pačiu reiškia, kad sutartis gali įpareigoti tik ją sudariusius asmenis. Sutarties sudarymas yra procesas, kurio metu derinama šalių valia, deramasi dėl sutarties sąlygų, nustatoma sutarties kaina, sutarties vykdymo terminai, sutarties nevykdymo teisinės pasekmės ir kiti svarbūs aspektai. Sutarties nesudariusio asmens atsakomybė pagal sutartinę prievolę bendru atveju gali atsirasti tik per prievolių įvykdymo užtikrinimo institutą, perėmus skolą sutarties ar paveldėjimo būdu. Visais šiais atvejais yra išreiškiama įsipareigojimą prisiimančio asmens valia.

Kyla pagrįstas klausimas, ar gali įstatymų leidėjas nustatyti, kad sutarties pagrindu kilusią prievolę, tuo pačiu ir sutartį turi vykdyti jos nesudariusi šalis, kuri, be to, negalėjo įtakoti sudaromos sutarties sąlygų ir neišreikšė valios dėl kilusios prievolės užtikrinimo ar perėmimo. O jeigu gali, tuomet kokiais principais įstatymų leidėjas turi vadovautis. Šiuo aspektu ypatingai išryškėja teismų praktikos vaidmuo ir teismų atsakomybė taikant ir aiškinant atitinkamas teisės normas. Teismai, panaudodami atitinkamus teisės aiškinimo metodus, turi tam tikrą diskrecijos teisę ir gali užtikrinti teisės viršenybę prieš grynąją pozityviąją teisę. Pavojai, kurie tyko teismams interpretuojant teisę, išanalizuoti profesoriaus V. Mikelėno straipsnyje „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“<sup>22</sup>, profesoriaus E. Baranausko straipsnyje „Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi?“<sup>23</sup> Analizuojant sutuoktinių atsakomybę pagal turtines prievoles reglamentuojančių teisės normų taikymą matysime, kad teisės mokslininkų nuogaštavimai yra ne be pagrindo.

<sup>21</sup> Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право. Москва: Зерцало, 2000. Р. 218.

<sup>22</sup> V. Mikelėnas. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116).

<sup>23</sup> E. Baranauskas. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116).

## 1.2. Specifiniai sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindai.

Tesimų praktikoje pabrėžiama, kad yra itin svarbu nustatyti sutuoktinių prievolių pobūdį. Antai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. vasario 14 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-93/2005, pasisakė: „Priklausomai nuo prievolės atsiradimo pagrindo prievolės gali būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 str.), iš asmeninio sutuoktinio turto, o jo nepakankant iš bendro turto sutuoktinio dalies (CK 3.112 str.), iš asmeninio sutuoktinių turto, kada abu sutuoktiniai yra solidariniai skolininkai, o bendro sutuoktinių turto nepakanka kreditoriaus reikalavimams visiškai patenkinti (CK 3.113 str.). Pagal CK 3.109 straipsnį prievolės pobūdis lemia, ar atsakomybė pagal prievolę atsiranda abiem sutuoktiniams, ar tik vienam iš jų. Tik nustatčius prievolių pobūdį galima padaryti išvadas dėl atsakomybės pagal šias prievoles ir atitinkamai išvadas dėl to, ar lieka turto, kuris gali būti padalijamas kaip sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė. Apeliacinės instancijos teismas nepasisakė dėl kreditorinių prievolių pobūdžio, o apibendrintai, t. y. nemotyvuodamas, nusprendė, kad pagal visus kreditorių reikalavimus atsako abu sutuoktiniai.“<sup>24</sup> Šios pozicijos laikomasi ir vėlesnėje teismų praktikoje (žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ v. antstolė Lina Uniokaitė, A. Z. ir J. Z., Nr. 3K-3-35/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis c. b. V. Š. ir I. Š. v. antstolis M. Petrovskis, Nr. 3K-7-149/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis c. b. O. P. v. V. P., Nr. 3K-3-325/2009 ir kt.).

Turtinės prievolės sutuoktiniams atsiranda tais pačiais pagrindais, kaip ir kitiems teisės subjektams, t. y. taikomos bendrosios prievolių atsiradimo nuostatos. Tuo pačiu prievolių atsiradimas sutuoktiniams pasižymi tam tikra specifika. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje nuosekliai pripažįstama, kad sutuoktinių prievolės gali būti asmeninės ir bendros. Atskiro aptarimo verti bendrų prievolių atsiradimo pagrindai, kuomet bendra prievolė pagal sandorį kyla jo nesudariusiam sutuoktiniui. Vertinant tokios prievolės atsiradimo pagrindus pagal šiuo metu teisės doktrinoje vyraujančią prievolių atsiradimo pagrindų klasifikaciją, galima būtų teigti, kad prievolė sandorio nesudariusiam sutuoktiniui atsiranda įstatymo pagrindu<sup>25</sup>. Tačiau toks prievolės atsiradimo pagrindo įvardijimas yra nepakankamas tinkamai jo analizei. Pripažinus, kad prievolės atsiradimo pagrindas yra ne įstatymas, o jame įtvirtinti juridiniai faktai, ką patvirtina ir CK 6.2 straipsnis, tikslinga minėtus faktus nustatyti. Reiktų išskirti du atvejus,

<sup>24</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. A. Gabijūnienė v. J. Gabijūnas, Nr. 3K-3-93/2005.

<sup>25</sup> Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 59.

kuomet bendra prievolė atsiranda sandorio sudaryme tiesiogiai nedalyvavusiam sutuoktiniui. Tai sandoriai, sudaryti esant kito sutuoktinio valiai, ir sandoriai, sudaryti be kito sutuoktinio valios.

### 1.2.1. Sandoriai, sudaryti esant kito sutuoktinio valiai

Visų pirma sandorį sutuoktinis gali sudaryti turėdamas kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą. Įgaliojimo išdavimo atveju klausimų dėl prievolės atsiradimo pagrindo nekyla. Pagal CK 2.137 str. įgaliojimu laikomas rašytinis dokumentas, todėl atkreipta atstovaujamojo valios dėl sandorio sudarymo įrodinėjimo klausimas. Na, o CK 2.133 str. 1 d. numato, kad vieno asmens (atstovo) sudarytas sandoris kito asmens (atstovaujamojo) vardu, atskleidžiant atstovavimo faktą ir neviršijant suteiktų teisių, tiesiogiai sukuria, pakeičia ir panaikina atstovaujamojo civilines teises ir pareigas. Įgaliojimo išdavimą numato ir CK 3.93 str. 1 d. Tokiu būdu galima teigti, kad įgaliojimą išdavusiam sutuoktiniui bendra prievolė pagal kito sutuoktinio sudarytą sandorį tiesiogiai kyla minėto sandorio pagrindu. Išskirtinos situacijos, kuomet įgaliojimo pagrindu veikiantis sutuoktinis veikia išimtinai atstovaujamojo interesais, pvz. parduoda kitam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausantį turtą. Pagal tokį įgaliojimą sudaryto sandorio pagrindu kilusi prievolė bus laikoma asmenine atstovaujamojo sutuoktinio prievole.

Kitu atveju sandorį sutuoktinis gali sudaryti turėdamas kito sutuoktinio sutikimą. Pagal CK 3.109 str. 1 d. 5 punktą iš bendro sutuoktinių turto vykdomos prievolės, atsiradusios iš sandorių, sudarytų vieno sutuoktinio, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, arba kito sutuoktinio vėliau patvirtintų. Lyginant su įgaliojimu, kyla sudėtingesnis klausimas vertinant išduoto sutikimo reikšmę. Bendru atveju sandoris, sudarytas kito asmens sutikimu, skirtingai nei įgaliojimas, nesukuria prievolių sutikimą išdavusiam asmeniui. Semantiniu ir loginiu požiūriu esminis sutikimo ir įgaliojimo, kaip vienašalių sandorių, skirtumas pasireiškia tuo, kad sutikimo pagrindu veikiantis asmuo veikia išimtinai savo interesais, o sutikimas gaunamas tik dėl to, jog minėtas veikimas gali pažeisti kito asmens teisėtus interesus. Pavyzdžiui, yra reikalingas žemės sklypo bendraturčio sutikimas, kad kitas bendraturtis bendrame žemės sklype statytų pastatus, taip pat yra reikalingas su asmeniui priklausančiu žemės sklypu besiribojančio žemės sklypo savininko sutikimas, kad asmuo savo sklype statytų statinius arčiau teisės aktais nustatytos ribos, reikalingas kreditoriaus sutikimas dėl skolos perkėlimo ar nuomotojo sutikimas dėl daikto subnuomos ir pan. Šiuo atveju sutikimą duodantis asmuo jokių prievolių pagal sutikimą gaunančio asmens veiksmus neprisiima, tačiau prisiima tam tikrą riziką savo interesams dėl minėtų veiksmų. CK sąvokai „sutikimas“ suteikia kiek kitokį turinį. Antai, CK 3.92 str. reglamentuoja valdymą, naudojimąsi ir disponavimą bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančiu turtu. Straipsnio pirma dalis nustato, kad tokiu turtu sutuoktiniai

disponuoja bendru sutarimu. Trečia dalis nustato prezumpciją, kad sutuoktinis sandorius sudaro, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, išskyrus atvejus, kai sandoriui sudaryti reikalingas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas. Akivaizdu, kad šiuo atveju sąvoka „sutikimas“ faktiškai reiškia sutarimą dėl disponavimo bendru turtu. Tokiu būdu sutuoktinis, duodamas sutikimą, suteikia teisę kitam sutuoktiniui veikti abiejų sutuoktinių vardu sudarant atitinkamą sandorį, t. y. tarp sutuoktinių vėl gi susiklosto faktiniai atstovavimo santykiai, todėl tokiam sandoriui taikytinos CK 2.133 str. 1 d. numatytos teisinės pasekmės. Šiuo atveju tik susiduriama su įrodinėjimo problema, kai sutikimas duodamas žodžiu, kurią valdant, naudojant ir disponuojant bendru turtu sprendžia CK 3.92 str. 3 d. įtvirtinta prezumpcija. Problematika, susijusi su minėtos prezumpcijos taikymo ribomis, bus aptariama vėliau. Taigi galima teigti, kad sutikimą disponuoti bendru turtu išdavusiam sutuoktiniui prievolė pagal kito sutuoktinio sudarytą sandorį tiesiogiai kyla minėto sandorio pagrindu. Tokią sutikimo reikšmę netiesiogiai patvirtina ir CK 4.88 str., reglamentuojantis disponavimą bendrąją jungtine nuosavybe. Straipsnio 2 dalyje numatyta, kad bendraturčių sutikimas yra būtinas nekilnojamajam daiktui perleisti kito asmens nuosavybėn. Tačiau vienas iš bendraturčių, net ir turėdamas rašytinį kitų bendraturčių sutikimą, negalėtų tokio sandorio sudaryti be notaro patvirtinto įgaliojimo. Taigi minėto straipsnio kontekste sąvoka „sutikimas“ faktiškai reiškia bendraturčių sutarimą dėl nekilnojamojo daikto perleidimo, o jis įgyvendinamas arba sandorį sudarant visiems kartu, arba pagal išduotą įgaliojimą.

Kita sutikimo reikšmė yra tuomet, kai sutuoktinis išduoda sutikimą sandoriui sudaryti, nesusijusį su bendru turtu. Pavyzdžiui CK 3.85 str. 2 dalis nustato, kad sutuoktinis, kuris yra nekilnojamojo daikto, priskirto šeimos turtui, savininkas, gali perleisti nuosavybės teisę į jį, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jį tik gavęs kito sutuoktinio rašytinį sutikimą. Šiuo atveju sutuoktinio duodamas sutikimas nėra susijęs su disponavimu bendru turtu ir negali būti vertinamas taip pat kaip sutikimas, numatytas CK 3.92 straipsnyje. Sutikimą gavęs sutuoktinis neatstovauja kito sutuoktinio sandorio sudaryme, kadangi jis disponuoja asmeninės nuosavybės teise priklausančiu turtu, o gauta nauda CK 3.89 straipsnio pagrindu taip pat tampa asmenine sandorį sudariusio sutuoktinio nuosavybe. Tačiau, nors sutikimą davęs sutuoktinis pagal sandorį jokių teisių neįgyja, pagal CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto formuluotę jis vis tiek bus atsakingas pagal tokio sandorio pagrindu kilusias prievoles. Pavyzdžiui, jam gali kilti civilinė atsakomybė už termino perduoti daiktą praleidimą, netinkamą daikto kokybę ar dėl kitų pardavėjo pareigų netinkamą vykdymą. Sutikimą davęs sutuoktinis nėra sutarties šalis, jis nėra atstovaujamas sutartiniame santykiyje, taigi kyla klausimas, ar sutikimą davusiam sutuoktiniui turi kilti bendra prievolė. Šiuo konkrečiu atveju svarstyтина, ar CK 3.109 str. 1 d. 5 punktas turėtų būti taikomas pažodžiui. Pažodinio taikymo pozicijos laikosi profesorius P. S. Vitkevičius, kuris aiškindamas

CK 3.109 str. 1 d. 5 p. teigia, kad, jeigu antrasis sutuoktinis sutinka, toks sandoris ir iš jo atsiradusios skolos bus bendros, nors jis sudarytas ir ne šeimos ar jos turto interesais, nes čia nekalbama apie sandorio tikslą, turto panaudojimą šeimai ir pan.<sup>26</sup> Tačiau ar tikrai šis aiškinimas yra pagrįstas. Kaip minėta, bendra taisyklė yra tokia, kad sutikimą davusiam asmeniui pagal sutikimo pagrindu atliktus veiksmus kilusias prievoles atsakomybė neatsiranda. Na pavyzdžiui, bendraturtis, davęs sutikimą kitam sklypo bendraturčiui dėl pastatų statybos, neatsako pagal pastarojo prievoles rangovams, kilusioms rangos sutarčių pagrindu, toks reikalavimas būtų absurdiškas ir sveiku protu sunkiai suvokiamas. Tačiau vien santuokos sudarymo juridinis faktas analogiško tipo reguliavimą CK 3.109 str. 1 d. 5 punkte paverčia realybe. CK 3.85 str. 2 dalis visų pirma skirta garantuoti savininku nesančio sutuoktinio teises į būstą ir yra įtvirtinta jo naudai, nes pagal bendrą taisyklę asmeniniu turtu sutuoktiniai disponuoja vienasmeniškai be kito sutuoktinio sutikimo. Akivaizdu, kad CK 3.85 straipsnyje įtvirtinta sąvoka „sutikimas“ turi anksčiau minėtą sutikimo reikšmę, kuomet sutikimą duodantis asmuo nesiekia išsipareigoti pagal sutikimo pagrindu atliktus veiksmus (kaip, kad CK 3.92 str. atveju), o tik prisiima tam tikrą riziką (šiuo atveju šeima gali likti be būsto) dėl sutikimu disponuojančio asmens veiksmų. Taigi CK 3.85 str. 2 dalies pagrindu sutikimą davusiam sutuoktiniui bendra prievolė vien dėl sutikimo išdavimo fakto atsirasti neturėtų. Atsižvelgdamas į tai autorius mano, kad CK 3.109 str. 1 d. 5 punkte numatyta sąvoka „sutikimas“ turėtų būti suprantama analogiškai, kaip ir CK 3.92 straipsnyje. Tai reiškia, kad bendra prievolė CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pagrindu, kuomet sandoris sudaromas turint kito sutuoktinio sutikimą, turėtų atsirasti tik tokiu atveju, jeigu sutikimu kitas sutuoktinis suteikia teisę valdyti, naudotis ar disponuoti bendru turtu, ar prisiimti bendrą prievolę.

Atkreiptinas dėmesys, kad sutuoktinio sutikimas dėl sandorio sudarymo pagal CK 3.109 str. 1 d. 5 punktą yra pakankama aplinkybė bendrai prievolei atsirasti. Šiuo atveju netgi nesvarbus sandorio tikslas, kuris turi reikšmę tik tuo atveju, jeigu sandoris sudaromas be kito sutuoktinio sutikimo. Apie tai bus pasisakoma vėliau. Tačiau teismuose, be minėtos aplinkybės, neretai papildomai nustatinėjamas ir sandorio tikslas. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. gegužės 18 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-314/2006, pasisakė: „Pagal CK 3.92 straipsnio 3 dalį galioja prezumpcija, kad sutuoktinis sudaro sandorius su kito sutuoktinio sutikimu, išskyrus atvejus, kai sandoriui sudaryti reikalingas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas. Kol ši prezumpcija nepaneigta, vieno sutuoktinio iniciatyva įgyta prievolė bus laikoma bendra sutuoktinių prievole. Pareiškėja, šioje byloje skųsdama antstolio veiksmus, šios prezumpcijos

---

<sup>26</sup> Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006. P. 201.

nepaneigė<sup>27</sup> Kaip matome teismas, remdamasis prezumpcija, konstatavo, kad prievolė atsirado su kito sutuoktinio sutikimu, todėl ji yra bendra. Po to pateikė dar vieną argumentą: „Teismai, padarydami išvadą, kad paskolos nebuvo panaudotos šeimos poreikiams tenkinti, vadovavosi tik sutuoktinių teiginiais. Kreditoriai šiuo svarbiu klausimu nepasisakė, o teismai šios aplinkybės reikiamai neištyrė. Nenustačius prievolės pobūdžio ir jos atsiradimo pagrindo, negalima nustatyti vienas ar abu sutuoktiniai yra atsakingi pagal vieno iš sutuoktinių vardu sudarytą sutartį.“<sup>28</sup> Šio argumento pagrindu ankstesnių instancijų teismų sprendimai buvo panaikinti, o byla gražinta pirmos instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Akivaizdžiai matomas loginis prieštaravimas. Nustatęs, jog prievolė bendra, teismas turėjo kasacinį skundą tenkinti ir priimti naują sprendimą. Šioje byloje galime išvelgti šeimos interesų kriterijaus suabsoliutinimą bendrai sutuoktinių prievolei atsirasti, kuri stebėsime visoje vėlesnėje teismų praktikoje (žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. J. S. v. antstolis I. G., Nr. 3K-3-568/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis c. b. V. Š. ir I. Š. v. antstolis M. Petrovskis, Nr. 3K-7-149/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis c. b. AB bankas „Hansabankas“ v. A. A., Nr. 3K-3-117/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis c. b. antstolė N. Š. v. K. J., T. O., V. O., Nr. 3K-7-242/2009). Netgi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. gegužės 20 d. nutarime, civ. bylos Nr. 3K-P-186/2010 (toliau tekste LAT nutarimas c. b. Nr. 3K-P-186/2010), ribodamas minėtos prezumpcijos taikymo apimtį, pasisakė: „*Pažymėtina, kad ši prezumpcija taikoma tik kito sutuoktinio sutikimui ir nereiškia prezumpcijos, kad toks sandoris sudaromas šeimos interesais, t. y. kad iš tokio sandorio kylančios prievolės yra bendros sutuoktinių prievolės CK 3.109 straipsnio prasme.*“<sup>29</sup> Bet juk prievolė CK 3.109 straipsnio 1 d. 5 punkto prasme ir yra bendra nepaisant sandorio tikslo, jeigu sandoris sudarytas su kito sutuoktinio sutikimu, kuris CK 3.92 str. 3 d. nustatytais atvejais yra preziumuojamas. Galbūt minėtą praktiką galima pateisinti siekiu apginti sandorio sudaryme nedalyvavusio sutuoktinio interesus. Nustatant prievolę tik sutikimo prezumpcijos pagrindu, kitas sutuoktinis praktiškai neturėtų jokių galimybių apsiginti prieš kreditorių ar sandorį sudariusį sutuoktinį.

---

<sup>27</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 18 d. nutartis c. b. D. P. v. antstolis M. A., Nr. 3K-3-314/2006.

<sup>28</sup> Ten pat.

<sup>29</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.

Juk prezumpcijos nustatymas yra tam tikra teisinė fikcija, kuri skirta civilinės apyvartos palengvinimui<sup>30</sup>, tačiau jokių būdu nereiškia, kad preziumuojamas faktas objektyviai buvo. Na, o paneigti tai, ko nebuvo (šiuo atveju sutikimo nebuvimą), objektyviai neįmanoma.

Vis tik, toks dirbtinis papildomo kriterijaus įvedimas neatitinka įstatyminio reguliavimo, o teismai, siekdami apginti sutikimo nedavusio sutuoktinio interesus, manytina, per teisės aiškinimą turėjo riboti sutikimo prezumpcijos taikymo apimtį.

Atsižvelgiant į tai, atskiro aptarimo verta sutuoktinio sutikimo prezumpcija dėl sandorių, susijusių su bendro turto valdymu, naudojimu ir disponavimu. Iki LAT nutarimo c. b. Nr. 3K-P-186/2010 paskelbimo vyravo nuomonė, jog CK 3.92 str. 3 d. įtvirtinta sutuoktinio sutikimo prezumpcija galioja visiems sutuoktinių sandoriams, kuriems nebūtinai rašytinis sutikimas (žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ v. antstolė L. Uniokaitė ir kt., Nr. 3K-3-35/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis c. b. V. R. v. antstolė N. Š., Nr. 3K-3-607/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis c. b. AB bankas „Hansabankas“ v. A. A., Nr. 3K-3-117/2009 ir kt.). Nutarime akcentuota, kad sistemiškai CK 3.92 straipsnio 3 dalis yra susijusi su kitomis šio straipsnio dalimis dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, naudojimo, valdymo ir disponavimo reikalavimų, bei išaiškinta, kad minėta prezumpcija gali būti taikoma tik tiems sandoriams, kuriems yra būtinas kito sutuoktinio sutikimas, t. y. bendro turto valdymui, naudojimui ir disponavimui. Svarstyta ar toks reguliavimas yra išbaigtas ir pakankamas. Šiuo tikslu svarbu aptarti valdymo, naudojimo ir disponavimo turtu santykį su prievolės santykiu. Visų pirma reikia apibrėžti, kas CK 3.92 str. prasme yra turto valdymas, naudojimas ir disponavimas, ir atsakyti į esminį klausimą - ar turtu disponuojama tuomet, kai turtas yra perduodamas trečiajam asmeniui, ar jau tuomet, kai yra įsipareigojama jį perduoti. Atsakymas į minėtą klausimą turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. Iliustruojant galima pateikti šiai dienai itin aktualią situaciją: Jonas su UAB „Gimtoji žemė“ sudaro žemės klypo pirkimo – pardavimo sutartį, pagal kurią UAB „Gimtoji žemė“ įsipareigoja perduoti Jonui žemės sklypą nuosavybės teise, o Jonas įsipareigoja sumokėti 1000000 Lt. Šalys numato, kad priėmimo – perdavimo aktas dėl sklypo nuosavybės perdavimo bus pasirašytas nedelsiant, o pinigai sumokėti po dviejų savaičių. Pasirašomas priėmimo – perdavimo aktas, Jonas, vadovaujantis CK 3.88 str. 1 d. 1 p., sklypą priima bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise. Galimi dvejopi šios situacijos tęsiniai. Pirmu atveju Jonas po

<sup>30</sup> Analogiška prezumpcijos paskirtis nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartyje c. b. antstolė N. Š. v. T. O. ir kt., Nr. 3K-7-242/2009, aiškinant CK 3.92 str. 3 d. : „Apie šios prezumpcijos reikšmę kasacinio teismo praktikoje jau yra pasisakyta nurodant, kad ja siekiama palengvinti civilinę apyvartą ir apsaugoti sąžiningus trečiuosius asmenis, sudarančius sandorius su sutuoktiniais, nuo galimų ieškinių siekiant nuginkėti sudarytus sandorius“.

dviejų savaičių sumoka UAB „Gimtoji žemė“ sklypo kainą, t. y. 1000000 Lt. Vėliau Jono sutuoktinė kreipiasi į teismą ir sako, kad sandorio sudarymui nedavė sutikimo, Jonas be jos žinios disponavo bendros jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančiomis lėšomis, prašo sandorį pripažinti negaliojančiu, taikyti restituciją. Antru atveju Jonas sklypo kainos nesumoka. UAB „Gimtoji žemė“ kreipiasi į teismą ir prašo iš Jono ir jo sutuoktinės priteisti sklypo kainą, argumentuoja kad prievolė bendra CK 3.109 str. 1 d. 5 p. pagrindu, Jono sutuoktinės sutikimas dėl sandorio sudarymo preziumuojamas. Sutuoktinė pareiškia, kad sutikimo sandorio sudarymui nedavė, todėl prievolę kreditoriui turi vykdyti vienasmeniškai Jonas. Dėl pirmo atvejo klausimų kaip ir nekyla, akivaizdu, kad Jono sutuoktinės sutikimas būtų preziumuojamas. Tokios prezumpcijos poreikis yra suprantamas, nes sandoris abiejų pusių įvykdytas, sandorio nugalinimas lemtų restitucijos taikymą, būtų pakenkta civilinės apyvartos stabilumui, juolab pardavėjas gautus pinigus gali būti panaudojęs. Kita vertus, dalis atsakomybės tenka ir Jono sutuoktinei, kad ji sudarė sąlygas Jonui vienasmeniškai disponuoti tokio dydžio bendromis lėšomis. Antru atveju ne viskas taip paprasta, pinigai dar neperduoti. Svarstyтина, ar prezumpcijos taikymas neįvykdytam sandoriui nepagrįstai nepažeistų jo sudaryme nedalyvavusio sutuoktinio teisių. Ar kreditoriaus teisės šiuo atveju negalėtų būti apgintos naudojant kitus gynybos būdus neįtraukiant į prievolę sutuoktinio, pvz. nutraukiant sutartį ir reikalaujant nuostolių atlyginimo iš įsipareigojusio sutuoktinio, arba CK 6.414 str. 2 dalies pagrindu įforminant priverstinės hipotekos lakštą. Analogiškai klausimą išsprendė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. vasario 17 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-81/2010: „Teisėjų kolegija taip pat atmeta kasatoriaus argumentus, kad, vykdymo procese atmetus reikalavimus išieškoti iš skolininko sutuoktinės, susidarytų situacija, kai ji įgijo nuosavybės teises į akcijas, už kurias nebuvo atsiskaityta, tačiau iš jos už įgytas akcijas negalima išieškoti skolos. Minėta, kad pagal vieno sutuoktinio prisiimtas prievolės ieškinys kitam sutuoktiniui gali būti pareikštas esant CK 3.109 straipsnyje išvardytiems pagrindams. Be to, vertybinių popierių pirkimui - pardavimui taikomos CK šeštosios knygos XXIII skyriaus normos, reglamentuojančios pirkimą - pardavimą. Jeigu akcijų pirkimo - pardavimo sutartis, kurios pagrindu atsirado išieškotojo reikalavimas, pagal savo požymius atitinka CK 6.412 straipsnyje reglamentuotos daiktų pirkimo-pardavimo išsimokėtinai (kreditin) sutarties sampratą, tai pagal CK 6.414 straipsnio 2 dalį, kai nuosavybės teisė pereina pirkėjui nuo daikto pardavimo, nuo to momento, kai daiktai perduodami pirkėjui, iki visiško sumokėjimo laikoma, kad šie daiktai įkeisti pardavėjui užtikrinant pirkėjo prievolės pagal sudarytą sutartį (priverstinis įkeitimas (hipoteka), jeigu sutartis nenumato ko kita.“<sup>31</sup>

---

<sup>31</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis c. b. M. T. v. antstolė N. Š., Nr. 3K-3-81/2010.



CK 3.92 str. yra kalbama apie sutikimus sandoriams, t. y. neišskiriamos sandorių rūšys, neakcentuojamas jų vykdymas, todėl tiek teismų praktikoje, tiek doktrinoje vyrauja pažodinis minėto straipsnio aiškinimas ir sutikimo prezumpcija taikoma tiek įvykdytiems, tiek ir neįvykdytiems sandoriams. Abejotina, ar toks reguliavimas yra pagrįstas. Įsipareigojant perduoti tam tikrą daiktinę teisę (visą ar jos dalį, pvz. nuosavybės teisės atveju tik valdymą ir naudojimąsi) į civilinės apyvartos objektą, minėtu objektu dar nedisponuojama (daiktinė teisė išlieka jos turėtojo žinioje), o tik sukuriama pareiga dėl daiktinės teisės perleidimo. Tuomet, kai pareiga įvykdoma, t. y. daiktinė teisė perduodama, galime sakyti, kad įvyko disponavimas civilinės apyvartos objektu. Analogiškas disponavimo supratimas vyravo jau romėnų teisėje. Įvairių sutarčių, kuriomis nuosavybėn ar laikinai naudotis perduodamas daiktas, sudarymas reiškė disponavimą daiktais (*ius disponendi*). Justiniano digestuose pateikiama Pompinijaus ištrauka, išreiškianti disponavimo esmę: „kai perleidžiame, tai mes kitam asmeniui perkeliame nuosavybę su viskuo, kas susiję su ja, su viskuo, kas egzistuoję, jei daiktas liktų mums, - tai taikoma visoje civilinėje teisėje, išskyrus tuos atvejus, kai specialiai nustatyta kas kita“.<sup>32</sup> Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į teisinio santykio šalių lygiateisiškumo principą, tikslinga būtų sutikimo prezumpciją taikyti tik nuo to momento, kuomet disponavimas turtu jau yra įvykęs, tačiau tam būtini esamo reglamentavimo pakeitimai. Tokios prezumpcijos taikymas būtų proporcingas tiek sutuoktinių, tiek ir jų kreditorių interesams. Teismams netektų dirbtinai plėsti abiejų sutuoktinių sutikimu atsirandančių bendrų prievolių atsiradimo sąlygų, pažeidinėti CK 3.109 straipsnio 1 d. 5 punktą, įvedant papildomą šeimos intereso kriterijų. Be abejo, modernioje teisėje vyraujant konsensualizmo principui, toks požiūris gali sulaukti aštrios kritikos. Tačiau jis yra pagrįstas proporcingumo, šalių lygiateisiškumo principais, tuo pačiu balansuojantis sandoryje nedalyvavusio sutuoktinio, sandorį sudariusio sutuoktinio ir kreditoriaus interesus. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog kreditoriaus interesus papildomai saugo CK 3.34 str. 2 d., 3.35 str. 3 d., 3.96 str., ribojantys sandorių nugalinėjimo galimybę, CK 3.99 str. 3 d., numatanti apdovanoto sutuoktinio atsakomybę prieš dovanotojo kreditorių dovanoto turto verte, CK 3.92 str. 6 d., suteikianti teisę, esant atitinkamoms sąlygoms, atsisakyti sutarties, taip pat bendrosios kreditoriaus interesų gynimo priemonės, numatytos CK šeštos knygos pirmos dalies ketvirtajame skirsnyje, teisė pareikalauti prievolės įvykdymo užtikrinimo. Sandorį sudariusio sutuoktinio, siekiančio prievolės prieš kreditorių bendrumo, interesai gali būti apsaugoti pasinaudojus CK 3.32 str. 2 d., 3.93 str., 3.94 str. 2d. įtvirtinta teise gauti teismo leidimą sandoriams sudaryti ar turtui tvarkyti, taip pat taikant CK šeštos knygos normas, reglamentuojančias kito asmens reikalų tvarkymą be pavedimo. Tuo tarpu sandoryje nedalyvavusio ir sutikimo nedavusio sutuoktinio interesai, išskyrus itin ribotą galimybę ginčyti sandorius (net įrodžius, kad sutikimas nebuvo

<sup>32</sup> Памятники римского права: Законы 12 таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Москва: Зерцало, 1997. Р. 447.

duotas, nugincijimas siejasi su kitos šalies sąžiningumu, jeigu atskirais atvejais (praktiškai tik dviem – disponavimas nekilnojamuoju turtu ir vertybiniais popieriais) nebuvo reikalingas rašytinis sutuoktinio sutikimas ar įgaliojimas), CK praktiškai neginami. Vyraujant neribotam CK 3.92 str. 3 d. prezumpcijos taikymui, sandoryje nedalyvavusiam ir sutikimo nedavusiam sutuoktiniui apginti savo teises realiai tampa neįmanoma. Analogiška prezumpcija nustatyta ir Rusijos Federacijos Civilinio kodekso 253 str. 2 d.<sup>33</sup> bei Rusijos Federacijos Šeimos kodekso 35 str. 2 d.<sup>34</sup>. E. A. Čefranova monografijoje „Имущественные отношения супругов“ pabrėžia, kad minėta prezumpcija nepagrįstai suvaržo sutikimo disponavimui nedavusio sutuoktinio teises, todėl jos jokių būdu negalima aiškinti plečiamai.<sup>35</sup> Netiesiogiai patvirtina, kad prezumpcija nustatyta įgijėjo naudai siekiant apriboti daikto vindikacijos galimybę (atvejis, kuomet turtas jau perduotas), o ne siekiant suteikti teisę įgijėjui išreikalauti daiktą pagal neįvykdytą, be sutikimo sudarytą, sandorį. Pažymi, kad kitiems sutuoktinio sandoriams, susijusiems su kitokio pobūdžio prievolėmis, pavyzdžiui, paskolos sutarčiai, minėta prezumpcija netaikytina.<sup>36</sup>

### 1.2.2. Sandoriai, sudaryti be kito sutuoktinio valios

Sandoriai, sukuriantys prievolės jo sudarymui sutikimo nedavusiam sutuoktiniui, žinomi ne tik Lietuvoje. Antai, Rusijos Federacijos Šeimos kodekso 45 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad iš bendro sutuoktinių turto vykdomos vieno sutuoktinio priimtose prievolės, jeigu teismas nustato, kad viskas, kas gauta pagal prievolę, yra panaudota šeimos poreikiams<sup>37</sup>. Baltarusijos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 28 straipsnio 2 dalis numato, kad iš bendro sutuoktinių turto vykdomos vieno sutuoktinio priimtose prievolės, jeigu teismas nustato, kad viskas, kas gauta pagal prievolę, yra panaudota šeimos interesais<sup>38</sup>. Prancūzijos civilinio kodekso 220 straipsnis numato, kad kiekvienas sutuoktinis turi teisę sudaryti sandorius, reikiamus namų ūkiui išlaikyti ir vaikų išsilavinimui užtikrinti: pagal tokius sandorius sutuoktiniai atsako tiek bendrai, tiek kiekvienas atskirai<sup>39</sup>. Latvijos Respublikos civilinio kodekso 96 straipsnio 2 dalis numato, kad pagal vieno sutuoktinio prievolės, priimtas ir panaudotas šeimos poreikiams ir bendram namų ūkiui, sutuoktiniai atsako bendru turtu, o jeigu

<sup>33</sup> <http://www.gk-rf.ru/statia253>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>34</sup> <http://www.semkodeks.ru/text/semkodeksru/semciniykodeks-glava7.html>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>35</sup> Чевранова Е. А. Имущественные отношения супругов. Москва: Эксмо, 2008.

<sup>36</sup> Там же.

<sup>37</sup> <http://www.semkodeks.ru/articles/sk-glava-9/sm-statia-45/>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>38</sup> <http://www.levonevski.net/pravo/razdelb/text188/page3.html>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>39</sup> [http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes\\_traduits/code\\_civil\\_textA.htm#CHAPTER\\_V\\_-\\_OF\\_THE\\_OBLIGATIONS\\_ARISING](http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER_V_-_OF_THE_OBLIGATIONS_ARISING). Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

jo neužtenka, kiekvienas sutuoktinis atsako asmeniniu turto<sup>40</sup>. Panašus reguliavimas nustatytas Suomijoje<sup>41</sup> bei Ispanijoje<sup>42</sup>.

Pagal CK 3.109 str. 1 dalies 5 punktą iš bendro turto vykdomos prievolės, atsiradusios iš sandorių, kuriems sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, jeigu jie buvo sudaryti šeimos interesais. Teismų praktikoje šis atvejis išsamiau nenagrinėtas. Kaip minėta, iki LAT nutarimo c. b. Nr. 3K-P-186/2010 paskelbimo vyravo nuomonė, jog CK 3.92 str. 3 d. įtvirtinta sutuoktinio sutikimo prezumpcija galioja visiems be išimties sutuoktinių sandoriams. Tokiu būdu teismai tiesiog preziumavo sutikimo buvimą ir teismuose praktiškai nekildavo klausimų dėl sandorio, sudaryto be sutuoktinio sutikimo, teisinių pasekmių kvalifikavimo. Pakitus praktikai minėtas reguliavimas tapo itin aktualus ir vertas išskirtinio dėmesio. Visų pirma, svarbu apibrėžti, nuo kurio momento atsiranda analizuojama bendra prievolė, t. y. ar nuo sandorio sudarymo, ar nuo tikslo įgyvendinimo. Pavyzdžiui, sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo pasiskolina tam tikrą sumą pinigų bendram būtinam šeimos poreikiui patenkinti. Sudarytoje paskolos sutartyje apibrėžiama tikslinė jos paskirti. Ar galima teigti, jog nuo sutarties sudarymo momento kilo bendra prievolė? Juk sutuoktinis gautus pinigus gali iššvaistyti ir panaudoti ne pagal paskirtį. Logikos požiūriu lyg ir akivaizdu, jog prievolės atsiradimas kitam sutuoktiniui turėtų būti siejamas su panaudojimo faktu, o šis faktas turėtų būti įrodinėjimo dalyku kilus ginčui. Kitoks aiškinimas neabejotinai pažeistų sutikimo nedavusio sutuoktinio interesus. Tačiau teismų praktikoje yra ir kitokių pozicijų. 2009 m. balandžio 21 d. Šiaulių apygardos teismas nutartyje, civ. bylos Nr. 2A-118-368/2009, pasisakė: „Byloje atsakovui V. J. pateikus jo sudarytas paskolos sutartis su trečiaisiais asmenimis, nesant raštiško ieškovės sutikimo, aplinkybes, kad šios sutartys buvo sudarytos šeimos interesais, t. y. kad paskolos gautos siekiant bendrų šeimos poreikių tenkinimo, privalejo įrodyti atsakovas (*Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. vasario 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-128/2008*). Kaip matyti iš trečiųjų asmenų paaiškinimų pirmosios instancijos teismo posėdžio metu (II tomas b.l. 144, 173-175), jie patvirtino, kad pinigus atsakovui V. J. skolino šeimos poreikių tenkinimui, byloje nėra duomenų, kad paskolos sutartys būtų pripažintos negaliojančiomis ar dėl jų teisėtumo vyktų teisme ginčai, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai pripažino, jog paskolinti pinigai buvo panaudoti šeimos turto įsigijimui ir gerinimui.“<sup>43</sup> Šioje byloje teismas iš esmės rėmėsi tik kreditorių paaiškinimais ir visiškai netyrė aplinkybių dėl gautų lėšų panaudojimo, tiesiog preziumavo jų panaudojimą šeimos poreikiams. Tokia praktika neabejotinai yra koreguotina.

<sup>40</sup> <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1260168>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>41</sup> Hamilton C., Perry A. Family law in Europe. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2002. P. 238.

<sup>42</sup> Ibid. P. 597.

<sup>43</sup> Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2009 m. balandžio 21 d. nutartis c. b. D. J. v. V. J., Nr. 2A-118-368/2009.

CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkte numatytos dvi būtinos aplinkybės, kad minėto punkto pagrindu kiltų bendra prievolė pagal sandorį be kito sutuoktinio sutikimo. Visų pirma turi būti nustatyta aplinkybė, jog sudaromam sandoriui nereikalingas kito sutuoktinio sutikimas. Bendra taisyklė tokia, kad visiems sandoriams dėl bendro turto valdymo, naudojimo ir disponavimo yra būtinas kito sutuoktinio sutikimas, išskyrus CK 3.92 str. 2 ir 5 dalyse, CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse numatytas išimtis. Taigi visi be kito sutuoktinio sutikimo sudaryti sandoriai, kuriems sutikimas būtinas, automatiškai nepapuoia į CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkto reguliavimo ribas. Nustačius, jog sandoriui sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, reikia nustatyti antrą būtiną aplinkybę, t. y., kad sandoris yra sudarytas šeimos interesais. Tik esant šių aplinkybių visumai, taikytinas CK 3.109 str. 1 dalies 5 punktas. Yra pavyzdžių, kuomet CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkto turinį bandoma interpretuoti kitaip. 2010 m. lapkričio 30 d. Kauno apygardos teismo nutartyje, civ. bylos Nr. 2A-2072-343/2010, yra pateikiamas toks atsiliepiamo į apeliacinį skundą argumentas: „Kadangi sandoris buvo sudarytas šeimos interesams, ieškovės sutikimo jam sudaryti nereikėjo.“<sup>44</sup> Logikos požiūriu tokia argumentacija yra nepriimtina, nes paneigia pamatinius nuosavybės teisės principus ir pažeidžia sutikimo nedavusio sutuoktinio - savininko teises. Šis teiginys akivaizdžiai pasitvirtina kitame darbo skyriuje atskleidžiant sąvokos „šeimos interesai“ turinio neapibrėžtumą. CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkto taikymo ribų nustatymo tikslu yra labai svarbu išskirti ir atriboti sandorius, kuriems kito sutuoktinio sutikimas nereikalingas, nes sutuoktinis disponuoja asmeninės nuosavybės teise priklausančiu turtu ar prisiima asmeninę prievolę. Šie sandoriai taip pat gali būti sudaromi šeimos interesais, tačiau ar kilusi prievolė CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkto prasme laikytina bendra? Pavyzdžiui sutuoktinis gali parduoti jam asmeninės nuosavybės teise priklausančią turtą, o gautus pinigus panaudoti šeimos interesais. Kilus ginčui dėl parduoto daikto kokybės, kainos pagrįstumo ir kt., ar galėtų kreditorius savo reikalavimą dėl netesybų, kainos sumažinimo pareikšti kitam sutuoktiniui? Manytina, kad ne, nes tokiu būdu būtų nepagrįstai išplėstos atsakomybės pagal prievolę ribos kito sutuoktinio atžvilgiu.<sup>45</sup> Analogiškai turėtų būti vertinamas ir paskolos ėmimas be kito sutuoktinio sutikimo, nors gautos lėšos būtų naudojamos ir šeimos interesais. Bendra prievolė tokios paskolos atveju galėtų atsirasti tik nustačius CK 3.109 str. 2 ar 3 dalyse įtvirtintas sąlygas. Kaip matysime, minėtose dalyse įtvirtintų kriterijų turinys yra siauresnis nei CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkte įtvirtintos sąvokos „šeimos interesai“ turinys. Atsižvelgdamas į tai autorius mano, kad CK 3.109 str. 1 dalies 5 punktas dėl sandorių, kuriems nereikalingas kito sutuoktinio sutikimas, turėtų būti taikomas tik tokiems sandoriams, jeigu jie susiję su bendro turto valdymu, naudojimu ir

<sup>44</sup> Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. N. R. v. R. R., Nr. 2A-2072-343/2010.

<sup>45</sup> Autoriaus nuomone situacija, kuomet kreditoriui privilegijos suteikiamos tik sandorio metu gautos naudos panaudojimo kriterijaus pagrindu, yra neproporcinga siekiamam tikslui ir pažeidžia sutikimo nedavusio sutuoktinio teises.

disponavimu. Pateiktą aiškinimą patvirtina ir CK 3.114 str. 2 dalis, numatanti, kad sutuoktiniai nėra laikomi vienas kito garantais ar laiduotojais pagal prievoles, kurios atsiranda valdant, naudojant turtą, kuris yra vieno ir kito asmeninė nuosavybė, ar disponuojant tokiu turtu, taip pat ir CK 3.112 str. 1 d., numatanti, kad išieškoti pagal vieno sutuoktinio prievoles, atsiradusias iš sandorių, sudarytų po santuokos įregistravimo be kito sutuoktinio sutikimo, galima iš bendro turto sutuoktinio dalies, jeigu kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Teismų praktikoje nuosekliai laikomasi kitos nuomonės, t. y. pripažįstama, jog tais atvejais, kai sandoriui nereikalingas kito sutuoktinio sutikimas ir jis yra sudarytas šeimos poreikių tenkinimui, kyla bendra prievolė. LAT nutarime c. b. Nr. 3K-P-186/2010 pasisakyta: „Pažymėtina, kad bendras sutuoktinių prievoles reglamentuojančiame CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punkte išskiriamos dvi prievolių grupės. Pirma, tai prievolės, atsiradusios iš sandorių, sudarytų vieno sutuoktinio, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, arba kito sutuoktinio vėliau patvirtintų; antra, prievolės, atsiradusios iš sandorių, kuriems sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, jeigu jie buvo sudaryti šeimos interesais. *Taigi nagrinėjamu atveju kasatoriaus ir trečiojo asmens paskolos sutartis galėtų būti priskirta prie antrosios grupės prievolių pagrindu, jeigu ji būtų sudaryta šeimos interesais*“<sup>46</sup>. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog minėtas aiškinimas teismų praktikoje nėra išsamiau argumentuojamas, o pateikiamas tarsi prabėgom ir tik kvalifikuojant paskolos sutarčių pagrindu kilusias prievoles.

CK 3.92 str. 2 dalyje numatyti penki atvejai, kuomet tam tikriems veiksams atlikti nereikalingas kito sutuoktinio sutikimas, t. y.: 1) kai priimamas palikimas ar atsisakoma jį priimti; 2) atsisakoma sudaryti sutartį; 3) imamasi neatidėliotinių priemonių bendram turtui apsaugoti; 4) pareiškiamas ieškinys dėl bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės gynimo; 5) pareiškiamas ieškinys dėl savo teisių, susijusių su bendru turtu, gynimo arba savo asmeninių teisių, nesusijusių su šeimos interesais, gynimo. Teisės norma kritikuotina tiek juridinės technikos, tiek ir logikos požiūriu.

Visų pirma, tiek priimant, tiek ir atsisakant palikimo, ar atsisakant sudaryti sutartį, taip pat reiškiant ieškinį dėl asmeninių teisių, nesusijusių su šeimos interesais, gynimo, bendru turtu nedisponuojama, taip pat nėra įgyvendinamos nei bendro turto valdymo, nei naudojimosi teisės. Taigi juridinės technikos požiūriu minėtos normos yra išreikštos netinkamoje vietoje bei kelia sumaištį aiškinant kitas CK 3.92 straipsnyje įtvirtintas teisės normas. Šį teiginį akivaizdžiai patvirtina didelį rezonansą teismų praktikoje sukėlus CK 3.92 str. 3 d. įtvirtintos sutikimo prezumpcijos aiškinimo klausimas. Toliau bus pasisakoma dėl CK 3.109 str. 1 dalies 5 punkto sisteminio taikymo kartu su CK 3.92 str. 2 dalimi galimybių.

---

<sup>46</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.

Palikimo priėmimas yra vienašalis sandoris, o jo pagrindu įgytas turtas tampa asmenine jį priėmusio asmens nuosavybe, todėl ir prievolės, susijusios su turtu, yra laikomos asmeninėmis palikimą priėmusio asmens prievolėmis. CK 3.92 str. 2 d. 1 punktas logikos požiūriu yra beprasmis, nes palikimą kiekvienas iš sutuoktinių priima vadovaudamasis paveldėjimo teisės normomis, kurios jokių kito sutuoktinio sutikimų nenumato. Jeigu turtas paliktas abiem sutuoktiniams, jie abu turi jį ir priimti (CK 5.50 str. 1 d.). Šiuo atveju už palikėjo skolas sutuoktiniai atsako solidariai (CK 5.52 str.). Galimas aiškinimas, kad CK 3.92 str. 2 d. 1 punktas suteikia teisę sutuoktiniui priimti palikimą be kito sutuoktinio sutikimo bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise, tuo pačiu solidariai perimat skolas, sukuriant kitam sutuoktiniui paveldimo turto mokesčio prievolės valstybei, neatitiktų paveldėjimo teisės principų, pažeistų kito sutuoktinio interesus.

Atsisakymas sudaryti sutartį yra ikisutartinių santykių elementas ir negali būti laikomas sandoriu. Asmuo, atsisakydamas sudaryti sutartį, nesiekia sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. Dėl tokių veiksmų jam gali kilti civilinė atsakomybė, jeigu ikisutartiniuose santykiuose asmuo elgėsi nesąžiningai (CK 6.163 str.). Tačiau šiuo atveju nesąžiningam asmeniui civilinės atsakomybės prievolė kyla delikto, o ne sandorio pagrindu. Tokią poziciją patvirtina tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika: „kai pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, yra taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai bendro pobūdžio pareigos, kurios yra taikytinos ir sutartiniams ir nesutartiniams santykiams“<sup>47</sup>, tiek doktrina: „atsakomybė už žalą (nuostolius) dėl nesąžiningų derybų yra nustatyta pagal deliktinės atsakomybės, taikytinos ikisutartiniuose santykiuose, principus“<sup>48</sup>. Atsižvelgiant į tai, prievolė dėl sutuoktinio atsisakymo sudaryti sutartį neturėtų būti laikoma bendra prievole CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pagrindu, nes minėtame punkte įtvirtinta teisės norma reglamentuoja atsakomybę pagal bendras prievoles, kylančias iš sandorio, o ne iš delikto. Bendra prievolė dėl atsisakymo sudaryti sutartį sutuoktiniams galėtų kilti tik tuo atveju, jeigu derybas vestų abu sutuoktiniai, o bendrą atsakomybę būtų galima pagrįsti pvz. CK 6.279 straipsniu.

Ieškinio pareiškimas dėl civilinių teisių gynimo (CK 3.92 str. 2 d. 4 ir 5 punktai) taip pat nėra sandoris, todėl CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pagrindu bendra prievolė kitam sutuoktiniui taip pat neturėtų kilti. Žala, atsiradusi pavyzdžiui dėl nepagrįsto ieškinio pareiškimo, turėtų būti atlyginama pagal deliktinės atsakomybės taisykles, o ją turėtų atlyginti ieškinį pareiškęs sutuoktinis nepaisant to, koku tikslu ieškinys reiškiamas.

---

<sup>47</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. Ž. Semenejeva v. 553 GNSB, Nr. 3K-7-1156/2002.

<sup>48</sup> Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2004. P. 140.

Praktiškai tik vieninteliu iš CK 3.92 str. 2 dalyje įtvirtintų atvejų yra galimas sisteminis CK 3.92 str. 2 dalies ir CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pritaikymas, t. y. kuomet sutuoktinis imasi neatidėliotinių priemonių bendram turtui apsaugoti (CK 3.92 str. 2 d. 3 p.). Pavyzdžiui, sutuoktiniui be kito sutuoktinio sutikimo sudarius sandorius su avarijų likvidavimo paslaugas ar kitas panašias paslaugas, susijusias su CK 3.92 str. 2 d. 3 punkte įtvirtintu tikslu, teikiančiomis bendrovėmis, iš jų kilusios prievolės turėtų būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pagrindu, jeigu sandoriai sudaryti šeimos interesais. Galimos situacijos, kuomet bendrą turtą išsaugoti netikslinga dėl to, kad saugojimo kaštai kelis kartus viršys turto vertę, o turtas yra šeimos nenaudojamas. Aptariamu atveju be sutuoktinio sutikimo kilusi prievolė turėtų būti laikoma asmenine kito sutuoktinio prievole.

Apibendrinant galima teigti, kad doktrinoje akcentuojama CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto ir CK 3.92 str. 2 dalies sisteminio pritaikymo galimybė yra gerokai pervertinama bei realiai taikytina tik vieninteliu, t. y. CK 3.92 str. 2 d. 3 punkte nurodytu, atveju, ir tik tuomet, jeigu sandoris sudarytas šeimos interesais. Juo labiau negalima sutikti su CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto komentatorių teiginiais: „Iš CK 3.92 str. 2 dalies normos galima spręsti, kad įstatymų leidejas laikosi nuomonės, jog minėtais penkiais atvejais vieno sutuoktinio veikimas be kito sutuoktinio sutikimo atitinka šeimos interesus, kol neįrodyta kitaip.“<sup>49</sup> Toks aiškinimas neturi jokio teisinio pagrindo ir nepagrįstai perskirsto įrodinėjimo našta, sukuria teisės normomis neparemtą prezumpciją.

Kiti atvejai, kuomet sutuoktinis gali sudaryti sandorius be kito sutuoktinio sutikimo ir kurie sukurs bendras prievoles, yra numatyti CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse. Antroje dalyje nustatyta, kad kiekvienas sutuoktinis turi teisę sudaryti sandorius, būtinus išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą. Pagal prievoles, kylančias iš tokių sandorių, sutuoktiniai atsako solidariai, nesvarbu, koks jų turto teisinis režimas, išskyrus atvejus, kai sandorio kaina yra aiškiai per didelė ir neprotinga. Trečioje dalyje nustatyta, kad solidarioji sutuoktinių prievolė neatsiranda, jeigu vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai tai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Atitinkamai, jeigu paskola imama ar prekės išsimokėtinai perkamos dėl to, kad tai yra būtina bendriems šeimos poreikiams, kilusios prievolės laikomos solidariomis sutuoktinių prievolėmis. Minėtų atvejų įvertinimas ir tinkamas susiklosčiusių santykių kvalifikavimas teismų praktikoje kelia daugiausia ginčų bei diskusijų. Plačiau tai bus nagrinėjama kituose darbo skyriuose.

Atskiros aptarimo vertos situacijos, kuomet sutuoktinis be sutikimo sudaro sandorį, kuriam yra būtinas kito sutuoktinio sutikimas. CK 3.96 str. yra numatyta, kad be kito sutuoktinio

---

<sup>49</sup> Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002. P. 230.

sutikimo sudarytas sandoris gali būti nuginkčytas minėtame straipsnyje nustatyta tvarka. Nuginčijus sandorį taikoma restitucija, sutikimo nedavusio sutuoktinio teisės tokiu būdu apginamos. Tačiau ginčijimo galimybės yra itin ribotos, siejamos su kitos šalies sąžiningumu. Kyla klausimas, kas yra atsakingas pagal tokio sandorio (kurio nuginčijimą riboja CK 3.96 str.) pagrindu kilusias prievoles. Galimi du atvejai. Pirma, toks sandoris gali būti sudarytas asmeniniams poreikiams tenkinti, pavyzdžiui, sutuoktinis be sutikimo parduoda bendrą turta, pinigus išleidžia savo reikmėms. Antra, sandoris gali būti sudaromas šeimos interesais, pavyzdžiui sutuoktinis be sutikimo parduoda bendrą turta, gautas lėšas panaudoja šeimos atostogoms, vėliau kyla ginčas dėl parduoto daikto kokybės, reikalaujama mažinti kainą, pirkėjui priteisiamas kainų skirtumas. Pirmu atveju klausimų nekyla, kilusi prievolė būtų asmenine sandorį sudariusio sutuoktinio prievole. Autorius mano, kad antru atveju prievolė taip pat turėtų būti laikoma asmenine be sutikimo veikusio sutuoktinio prievole, kadangi bendrai prievolei atsirasti šiuo atveju nėra teisinio pagrindo. Juolab CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse išskirtas pakankamai platus šeimos interesais sudaromų sandorių spektras, kurių sudarymui sutikimas apskritai nereikalingas.

Toliau tikslinga išskirti juridinių faktų, kurių pagrindu kyla prievolė sutikimo sandorio sudarymui nedavusiam sutuoktiniui, sudėtį. Atsižvelgiant į anksčiau aptartą reguliavimą, šalia sandorio galima išskirti šiuos papildomus juridinius faktus, būtinus sutikimo sandorio sudarymui nedavusio asmens bendrai atsakomybei pagal sandorio pagrindu kilusias prievoles atsirasti:

1. Sandorį sudaręs asmuo ir sutikimo nedavęs asmuo yra sutuoktiniai (santuokos juridinis faktas).
2. Kito sutuoktinio sutikimas sudaromam sandoriui nėra reikalingas<sup>50</sup>.
3. Sandorio sudarymo tikslas yra vienas iš žemiau išvardintų:
  - a) sandoris sudarytas šeimos interesais (CK 3.109 str. 1 d. 5 p.);
  - b) sandoris yra **būtinis** išlaikyti šeimos namų ūkį ir sandorio kaina nėra aiškiai per didelė ir neprotinga (CK 3.109 str. 2 d.);
  - c) sandoris yra **būtinis** užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą ir sandorio kaina nėra aiškiai per didelė ir neprotinga (CK 3.109 str. 2 d.);
  - d) imama paskola ar perkamos prekės išsimokėtinai ir tai yra **būtinis** bendriems šeimos poreikiams tenkinti (CK 3.109 str. 3 d.).

Tam tikrais ypatumais pasižymi vedybų sutartį sudariusių ir atskiro turto teisinį režimą pasirinkusių sutuoktinių prievolių atsiradimo sąlygos, kurios bus aptartos vėliau. Apibendrinant galime teigti, kad tik minėtais atvejais be kito sutuoktinio sutikimo sudaryto sandorio pagrindu

---

<sup>50</sup> Autoriaus nuomone tarp minėtų sandorių neturėtų patekti sandoriai, kuriais disponuojama asmeninės nuosavybės teise priklausančiu turtu ar prisiimamos asmeninės prievolės.



kilusi prievolė gali būti laikoma bendra sutuoktinių prievole. Kaip matysime vėliau, teismuose yra inertiškai išsivyravusi praktika, jog bendra prievolė kyla visais atvejais, jeigu sandoris sudarytas šeimos interesais. Antai 2010 m. rugpjūčio 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje Nr. 3K-3-354/2010 pasisakyta: ”Bendromis sutuoktinių prievolėmis laikomos tos, kurios yra susijusios su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, kylančios iš vieno iš sutuoktinių vardu sudarytų sandorių, tačiau esant kito sutuoktinio sutikimui arba vėliau šio sutuoktinio patvirtintų, *taip pat kitos šeimos interesais priimtose prievolės bei solidariosios sutuoktinių prievolės* (CK 3.109 straipsnio 1-3 dalys).“<sup>51</sup> Taigi akivaizdu, jog atskiro aptarimo verti subjektyvaus pobūdžio vertinamieji kriterijai, reikšmingi bendrai sutuoktinių prievolei atsirasti.

### 1.3. Sandorio sudarymo tikslo reikšmė bendrai sutuoktinių prievolei atsirasti

#### 1.3.1. Šeimos interesų samprata

Bendrai sutuoktinių prievolei pagal sandorį be kito sutuoktinio sutikimo atsirasti reikšmingi šie vertinamieji kriterijai: šeimos interesai, būtini šeimos poreikiai, namų ūkio išlaikymas, vaikų auklėjimo bei švietimo užtikrinimas, aiškiai per didelė ir neprotinga kaina.

Šeimos interesų, poreikių sampratos nei CK, nei kiti teisės aktai nepateikia. Objektyviai tai būtų sunkiai įmanoma, todėl šis uždavinys yra paliktas doktrinai ir teismų praktikai. Siekiant atskleisti šeimos intereso, poreikio sąvokas, visų pirma būtina atskleisti šeimos sampratą. CK bendros šeimos sampratos nepateikia ir tai yra suprantama, skirtingų visuomeninių santykių kontekste ta pati sąvoka gali turėti skirtingas reikšmes. Viešosios teisės požiūriu, pavyzdžiui, pašalpų, kitų išmokų apskaičiavimo ir skyrimo tikslu, šeima gali turėti vieną prasmę, o, pavyzdžiui, civilinių nuomos santykių kontekste jau kitą. Išvada, kad šeimos sampratos formavimas Lietuvoje vyksta komplikotai, yra pateikiama docento Gedimino Sagačio straipsnyje „The Concept of family in Lithuanian law“<sup>52</sup>. Šeimos sąvoką universaliai bandyta apibrėžti 2008 m. birželio 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarime Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“<sup>53</sup>. Pagal jo 1.6.9. papunktį šeima, tai sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra. Šeima taip pat gali būti nepilna ar išplėstinė. Pagal 1.6.4. papunktį išplėstinė šeima – sutuoktiniai, jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra, ir kartu

<sup>51</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugpjūčio 6 d. nutartis c. b., pareiškėjai U. P. ir L. P., Nr. 3K-3-354/2010.

<sup>52</sup> Sagatys G. The Concept of family in Lithuanian law // Jurisprudencija. 2010, Nr. 1(119). P. 196.

<sup>53</sup> Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 69-2624.

gyvenantys artimieji giminaičiai. Dėl minėtos koncepcijos yra kilę nemažai ginčų, dėl jos konstitucingumo yra kreiptasi į LR Konstitucinę Teismą. Taigi koncepcijoje pateikiamas sąvokas reiktų vertinti rezervuotai, atsižvelgiant į sąvokų pritaikymo tikslą. Šiam darbui yra aktualus šeimos apibrėžimas sutuoktinių turtinių santykių kontekste. Lingvistiškai aiškinant šeimos sąvoką šiuo atveju galime darytina išvada, kad šeimą visų pirma sudaro sutuoktiniai ir jų nepilnamečiai vaikai. Būtent jų tarpusavio turtinius ir neturtinius santykius reglamentuoja CK. CK 3.7 str. tiesiogiai nustato, kad santuokos juridinis faktas sukuria šeimos teisinius santykius. CK 3.30 str. numato, kad sutuoktiniai privalo išlaikyti ir auklėti savo nepilnamečius vaikus, rūpintis jų švietimu, sveikata, užtikrinti vaiko teisę į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę, vaiko turtines, socialines ir kitokias teises, numatytas vidaus ir tarptautinės teisės. Analogiškai šeimos sampratą siūlo apibrėžti ir docentė dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė: „Šeima yra vyro ir moters santuoka sukurta sąjunga ir jų vaikai“<sup>54</sup>. Taigi akivaizdu, kad veiksmus, kuriais yra tenkinami abiejų sutuoktinių ar jų nepilnamečių vaikų interesai, galime laikyti kaip atliktus visos šeimos interesais. Sudėtingesnis klausimas kyla dėl pilnamečių vaikų, sutuoktinių tėvų ir kitų giminaičių statuso. Manytina, kad bendros sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles prasme sutuoktinių šeimos nariu be nepilnamečių vaikų, įvaikių, gali būti laikomas tik abiejų sutuoktinių bendras giminaitis, praktiškai tik pilnametis abiejų sutuoktinių vaikas, įvaikis, anūkas. Tiek kiekvieno iš sutuoktinių tėvai, tiek kiti giminaičiai galėtų būti laikomi atskiro sutuoktinio šeimos nariais, o jų interesais sudaryto sandorio pagrindu kilusi prievolė taptų atitinkamo sandorį sudariusio sutuoktinio asmenine prievole. Tokio kvalifikavimo neturėtų įtakoti aplinkybės, kad vieno iš sutuoktinių tėvai gyvena kartu su sutuoktiniais, jiems reikalingas išlaikymas ir pan. Taip pat svarstyti ar sudarant sandorį pilnamečio vaiko ar anūko interesais visuomet būtų laikoma, kad jis sudarytas šeimos interesais CK 3.109 str. prasme. Ar neturėtų būti atsižvelgiama ir į papildomus kriterijus. Šie klausimai yra svarbūs ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu. Praktikoje nereta situacija, kuomet tėvai ar vienas iš tėvų užtikrina pilnamečio vaiko prievoles kreditoriams. Taip pat galima situacija, kuomet sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą, kurią panaudoja pilnamečio vaiko išskolinimams už komunalines paslaugas padengti. Ar tokios paskolos sutarties pagrindu kitam sutuoktiniui kiltų bendra prievolė? Manytina, kad ne. Šeimos interesas, sutuoktinių atsakomybės pagal prievoles kontekste, turėtų visų pirma sietis su bendru sutuoktinių interesu, nes tik iš sutuoktinių bendro turto vykdomos bendros prievolės. Sudarant sandorį pilnamečio vaiko interesais bendruoju atveju yra patenkinamas ne abiejų sutuoktinių, o tik atitinkamo šeimos nario interesas, todėl sandorio sudarymui sutikimo nedavusiam sutuoktiniui bendra prievolė neturėtų kilti. Tokį

---

<sup>54</sup> Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Šeimos narių teisės į gyvenamąją patalpą įgyvendinimas ir gynimas // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 3(3). P. 197.

aiškinimą patvirtina ir CK 3.109 str. 3 d., kurioje akcentuojami būtent *bendri* šeimos poreikiai. Išskirtinos situacijos, kuomet sutuoktinių pareigas pilnamečiams vaikams ar anūkams nustato įstatymas, t. y. kai pilnamečiam vaikui yra priteistas išlaikymas CK 3.194 str. pagrindu, ar išlaikymo pareiga anūkui kyla CK 3.237 str. 2 d. pagrindu. Šiuo atveju sutuoktiniai, teikdami pilnamečiam vaikui ar anūkui išlaikymą, veikia visos šeimos interesais, nes vykdo įstatymo, teismo sprendimo nustatytą pareigą. Taigi prievolė, kuri atsirastų pagal be kito sutuoktinio sutikimo sudarytą paskolos sutartį, skirtą išlaikymo pareigai įvykdyti, būtų laikoma šeimos interesais atsiradusia prievole.

Apibendrinant galime daryti išvadą, kad šeimos interesais sudarytu gali būti laikomas tik toks sandoris, kuriuo yra patenkinamas visos šeimos, o ne pavienių jos narių interesas. Tai apimtų abiejų sutuoktinių, jų nepilnamečių, o CK 3.194 str. numatytais atvejais ir pilnamečių, vaikų, anūků pagal CK 3.237 str. 2 d. interesais sudarytus sandorius.

Apibrėžus šeimos interesų sąvokos taikymo ribas subjektams, svarbu atskleisti, kokie veiksmai, sandoriai papuola po minėta sąvoka. CK, apibūdindamas šeimos interesais sudaromus sandorius, vienais atvejais vartoja sąvoką „šeimos interesai“, kitais „šeimos poreikiai“, todėl tikslinga nustatyti minėtų sąvokų santykį. Pagal dabartinės lietuvių kalbos žodyną interesas, tai svarbus, rūpinamas dalykas; reikalas, nauda<sup>55</sup>. Poreikis pagal minėtą žodyną - tai, ko reikia, ko nors reikmė<sup>56</sup>. Minėtos sąvokos savo turiniu yra labai panašios, praktiškai sinonimai. Interesą galėtume laikyti tikslu, o poreikių tenkinimą procesu minėtam tikslui pasiekti. Akivaizdu, kad patenkinus šeimos poreikį yra įgyvendinamas šeimos interesas. Autorius mano, kad, jeigu sandoris nesiejamas su konkrečiu bendru šeimos poreikiu, neturėtų būti laikoma, jog jis sudaromas šeimos interesais. Sąvokos „interesai“, „poreikiai“ yra labai plačios, tiek interesai, tiek poreikiai gali būti ir materialūs, ir nematerialūs (poreikis poilsiui – išlaidos atostogoms, poreikis kultūrai – išlaidos teatrams, muziejams ir pan., poreikis švietimui – išlaidos studijoms, ir kt). Lietuvos teisės doktrinoje šių sąvokų turinio nustatymui didesnis dėmesys neskiriamas. Profesorė L. M. Pčelinceva vadovėlyje „Семейное право России: учебник для вузов“, komentuodama Rusijos Federacijos šeimos kodekso 45 str., išlaidas maistui, drabužiams, gyvenamajam plotui, medicininėms ir būtinoms socialinėms paslaugoms, bendro būsto įgijimui, jo remontui, vaikų mokslui ir kt., t. y. išlaidas, skirtas palaikyti tinkamam šeimos ir kiekvieno jos nario pragyvenimo lygiui, priskiria išlaidoms, skirtoms šeimos poreikiams tenkinti.<sup>57</sup> Taigi Rusijos teisės mokslininkai šeimos poreikius yra linkę siaurinti, praktiškai juos sutapatina su būtinaisiais šeimos poreikiais, akcentuoja materialinę poreikių pusę. Kaip matysime, Lietuvoje itin svarbu atskirti **tiesiog** šeimos interesus, šeimos poreikius nuo **būtinų** šeimos interesų, šeimos

<sup>55</sup> Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lki.lt/dlkz/>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>56</sup> Ten pat.

<sup>57</sup> Пчелинцева Л. М. Семейное право России: учебник для вузов. Москва: НОРМА - ИНФРА-М, 2000. Р. 222.

poreikių. *Paminėtina, kad sandorio tikslo nustatymas praktinę reikšmę bendros prievolės atsiradimo kontekste turi tik tuomet, kai sandoris sudaromas be kito sutuoktinio sutikimo.* Kaip minėta, pagal CK 3.109 str. 1 d. 5 p., visi bendru sutikimu sudaryti sandoriai, nepaisant jų tikslo, sukuria bendrą prievolę. Toks reguliavimas yra logiškas ir suprantamas. Jeigu sutuoktiniai sutaria dėl atitinkamo sandorio reikalingumo, savaime reiškia, kad jį sutuoktiniai sudaro suderinę savo interesus. Prievolės tikslo nustatymas tokiu atveju pagal CK turi reikšmę tik bendros prievolės rūšiniam atribojimui, bet ne jos priskyrimui prie bendrų ar asmeninių. Pažymėtina, kad santuokos sudarymo prielaida, kaip taisyklė yra sutuoktinių interesų sutapimas, siekis bendrų tikslų įgyvendinimo. Plačiuoju požiūriu interesai šiame kontekste gali turėti ne tik teigiamą, bet ir neigiamą atspalvį. Pavyzdžiui sutuoktinis su kito sutuoktinio sutikimu pasiskolina tam tikrą pinigų sumą, kurią abu sutuoktiniai išvaisto lošimų namuose. Ar galime teigti, kad paskolos sutartis neatitiko abiejų sutuoktinių interesų, jeigu jie abu jautė poreikį lošti ir sąmoningai skolinosi pinigus. Manytina, kad ne. O jeigu atitiko sutuoktinių poreikius, reiškia atitiko ir šeimos poreikius. Visai kitaip situacija būtų vertinama, jeigu pinigus sutuoktinis skolintųsi be sutikimo ir iššvaistytų vienas. Toks sandoris negalėtų būti vertinamas kaip atitinkantis šeimos poreikius, tačiau visų pirma ne todėl, kad pinigai išleisti lošimų namuose, o todėl, kad nebuvo suderinimo su kitu sutuoktiniu, t. y. nebuvo bendro intereso.

Lietuvos teismų praktikoje šeimos interesai ne retai suprantami itin plačiai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-35/2006, pasisakė: „Byloje nustatyta, kad pastatą – gamybinį korpusą – A. Z. įsigijo santuokos su J. Z. metu, todėl šis pastatas laikytinas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punktas), suinteresuoti asmenys šios prezumpcijos neginčija. Išnagrinėtoje civilinėje byloje taip pat nustatyta, kad dėl A. Z. neįvykdyto susitarimo buvo pažeistos UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ teisės, dėl ko A. Z. turtinė padėtis be pagrindo pagerėjo, nes šioje byloje pareiškėjos atliktu mokėjimu suinteresuotas asmuo A. Z. pagerino savo turtą ir sutaupė lėšų, kurias būtų privalėjęs padengti už pastato nugriovimą. Dėl to pirmosios instancijos teismas pagrįstai laikė, kad sandoriai buvo sudaryti šeimos interesais“<sup>58</sup>. Kaip matome aplinkybė, kad sandorio pagrindu buvo įgytas bendras turtas, vertinta kaip patvirtinanti šeimos intereso buvimą. Be to, šioje byloje vadovautasi plečiamuoju sandorio ir prievolės ryšio aiškinimu, apie kurį bus pasisakoma sekančiame darbo poskyryje. Ne visais atvejais materialaus daikto įgijimas atitinka šeimos poreikius, už įgyjamą daiktą yra mokami pinigai, t. y. dalies turto tuo pačiu netenkama. Pavyzdžiui, be sutuoktinio žinios sudarytas sandoris dėl žemės sklypo įgijimo savaime neturėtų būti laikomas kaip atitinkantis šeimos poreikius vien tuo pagrindu, kad sklypas tapo bendra

---

<sup>58</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ v. antstolė Lina Uniokaitė, Nr. 3K-3-35/2006.

jungtine sutuoktinių nuosavybe. Lemiamą reikšmę turėtų būti teikiama sutikimo nedavusio sutuoktinio interesų gynybai. Nustačius, kad kitas sutuoktinis jokio poreikio dėl žemės sklypo įgijimo neturėjo, prievolė pagal sandorį turėtų tekti tik jį sudariusiam sutuoktiniui. Tai, kad turto įgijimas santuokos metu nėra lemiamas veiksnys prievolės pobūdžio nustatymui, yra konstatuota 2010 m. gegužės 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-254/2010: „Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nustatyta, kad vartojimo kreditą (pagal 2005 m. gruodžio 28 d. 7000 Lt vartojimo kredito sutartį) atsakovas (kasatorius) paėmė savo asmeniniams tikslams – transporto priemonei įsigyti, sutartis sudaryta ne šeimos interesais. Remdamiesi tuo, teismai sprendė, kad prievolė laikytina asmenine atsakovo prievole (CK 3.109 straipsnio 3 dalis). Atsakovas (kasatorius) nepateikė įrodymų, kad sutartis sudaryta šeimos interesais, dėl to teismai neturėjo teisinio pagrindo spręsti kitaip. Šiuo klausimu kasacinis skundas netenkintinas (CPK 346 straipsnio 2 dalis).“<sup>59</sup> Akivaizdu, kad pateikti universalią šeimos poreikių nustatymo formulę neįmanoma, tą patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pasisakymas 2009 m. liepos 10 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-325/2009: „Ar sandoris yra būtinas ir ar jis atitinka bendrus šeimos poreikius, yra vertinamasis kriterijus, priklausantis nuo daugelio aplinkybių (šeimos gaunamų pajamų, turinės bei socialinės padėties ir kitų veiksnių, lemiančių kiekvienos šeimos poreikius bei jų tenkinimo galimybes). Šeimos poreikių samprata taip pat kiekvienu atveju yra individuali.“<sup>60</sup> Vis tik manytina, kad esant abejonei, prioritetas turėtų būti skiriamas sutikimo sandorio sudarymui nedavusio sutuoktinio, o ne kreditoriaus ar sandorį sudariusio sutuoktinio, teisių gynybai.

Darbo tikslui pasiekti itin svarbią reikšmę turi būtinų šeimos poreikių, sandorių, būtinų išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą, turinio nustatymas. Būtent su šiomis aplinkybėmis CK 3.109 str. 2 ir 3 d. sieja solidarios sutuoktinių atsakomybės atsiradimą pagal sutuoktinių sudarytus sandorius. Visų pirma pastebėtina, kad sandoriai, būtini išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą, patenka į šeimos poreikių turinį.

Vaikų auklėjimo bei švietimo užtikrinimo turinys teismų praktikoje pakankamai atskleistas nagrinėjant bylas dėl išlaikymo nepilnamečiam vaikui priteisimo ar išlaikymo dydžio pakeitimo. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. spalio 26 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-419/2010 pasisakė: „Kasacinis teismas, aiškindamas teisės normas, reglamentuojančias nepilnamečių vaikų išlaikymo dydžių nustatymui taikytinus teisinius kriterijus, yra pažymėjęs, kad turi būti atsižvelgiama į tai, jog nustatytas išlaikymas *užtikrintų būtinas vaiko vystymosi*

<sup>59</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. R. K. v. R. K., Nr. 3K-3-254/2010.

<sup>60</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis c. b. O. P. v. V. P., Nr. 3K-3-325/2009.

*sąlygas, kurioms sudaryti turi būti patenkinti vaiko poreikiai maistui, aprangai, būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikiui, kultūriniam ir kitokiam ugdymui* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G. V. v. D. V.*, bylos Nr. 3K-3-620/2005). Vaikui, atsižvelgiant į jo gebėjimus ir norus, taip pat *turi būti sudarytos materialinės sąlygos dalyvauti įvairiuose papildomuose užsiėmimuose, sporto, kultūros renginiuose, lankyti teatrus, koncertus, vaikų atostogų stovyklas, įgyti vaikui reikiamų priemonių jo gabumams lavinti, taip pat žaidimams ir pan.* Taigi sprendžiant dėl vaiko išlaikymo dydžio konkrečiu atveju reikia atsižvelgti į protingus vaiko poreikius, kuriuos lemia jo gabumai, polinkiai.<sup>61</sup>

Šeimos namų ūkio išlaikymas minimas dviejose CK 3.109 straipsnio vietose, t. y. 1 dalies 3 punkte ir 2 dalyje. CK 3.109 str. 1 dalis apibrėžia prievolės, kurios vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, 2 dalis išskiria specialų 1 dalies 3 punkte numatytos prievolės atsiradimo pagrindą, t. y. sandorį. Šeimos namų ūkio sampratos CK ir kiti įstatymai nepateikia. Įstatymai taip pat nepateikia ir namų ūkio sampratos. Tačiau namų ūkio apibrėžimas yra pateikiamas Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2008 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. 227 patvirtintoje Namų ūkių biudžetų statistinio tyrimo metodikoje.<sup>62</sup> Pagal metodikos 7.1 punktą namų ūkis, tai atskirai gyvenantis vienas asmuo arba grupė kartu tame pačiame būste gyvenančių asmenų, kurie dalijasi išlaidas, įskaitant bendrą apsirūpinimą gyvenimui būtinomis priemonėmis. Kaip matome, namų ūkiu laikomi asmenys, o ne turtas. Šeimos namų ūkiu galėtume vadinti šeimą sudarančių asmenų grupę, kuri gyvena tame pačiame būste ir dalijasi išlaidas, įskaitant bendrą apsirūpinimą gyvenimui būtinomis priemonėmis. Pagal pateiktą sąvoką šeimos namų ūkio išlaikymas turėtų apimti gyvenamojo būsto išlaikymą, šeimos narių poreikių, būtinų įprastai šeimos gyvenimo kokybei užtikrinti, patenkinimą. *Autorius mano, kad CK 3.109 str. 2 d. vartojamą sąvoką „šeimos namų ūkio išlaikymas“ turėtų būti suprantama kaip šeimos esamos gyvenimo kokybės palaikymas.* Tokį aiškinimą patvirtintina ir įstatymų leidėjo formuluotė apibūdinant sandorius, kuriuos gali sudaryti kiekvienas sutuoktinis. Išskiriami ne tiesiog sandoriai, o *būtinai* sandoriai, reikiami šeimos namų ūkio išlaikymui. Sandoris, kuriuo yra tiesiog didinamas namų apyvokos daiktų kiekis, ar kuriuo įgyjama papildoma nebūtina paslauga, kažin ar galėtų būti pripažįstamas būtinu. Pavyzdžiui, sugedus šaldytuvui, naujo įgijimas būtų vertinamas kaip esamos gyvenimo kokybės palaikymas, o toks sandoris laikytinas būtinu šeimos namų ūkiui išlaikyti su sąlyga, kad kaina nėra aiškiai per didelė ir neprotinga. Tuo tarpu sandoris dėl dar vieno šaldytuvo įgijimo, kai tam nėra objektyvaus poreikio, neturėtų būti vertinamas kaip būtinas išlaikyti šeimos namų ūkį.

<sup>61</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 26 d. nutartis c. b. A. K. v. G. C., Nr. 3K-3-419/2010.

<sup>62</sup> [http://www.stat.gov.lt/lt/methodology/view/?id=7&pq\\_id=1580](http://www.stat.gov.lt/lt/methodology/view/?id=7&pq_id=1580). Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

Pažymėtina, kad CK 3.109 str. 1 d. 2 punkte minima sąvoka „bendro turto tvarkymo išlaidos“ turėtų patekti į sąvokos „šeimos namų ūkio išlaikymas“ turinį. Tvarkant bendrą turtą yra išlaikoma esama sutuoktinių gyvenimo kokybė, turto nepriežiūra gali lemti turto gedimą, nuvertėjimą, sunykimą.

Vertinant sandorius, būtinus išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą, yra reikšmingas ir kainos kriterijus. Pagal CK 3.109 str. 2 d. kaina neturi būti aiškiai per didelė ir neprotinga. Kainos kriterijus šiuo atveju apsaugo sandorio sudaryme nedalyvavusio sutuoktinio interesus. Išskirtina aiškiai per didelė kaina ir neprotinga kaina. Minėti kriterijai šiek tiek skiriasi. Aiškiai per didelės kainos kriterijus šiame kontekste nereiškia, kad daikto kaina turi neatitikti rinkos kainų. Pavyzdžiui, sugedus šaldytuvui, sutuoktinis gali nupirkti naują šaldytuvą už 7000 Lt. Šaldytuvo rinkos vertė atitiks jo kainą, tačiau tai savaime nereikš, kad sandorio kaina nėra aiškiai per didelė CK 3.109 str. 2 dalies prasme. Sutuoktinių vidutinės pajamos gali būti nedidelės, iki tol turėtas šaldytuvą pvz. buvo ekonominės klasės ir kt. Sutuoktinis, sudarydamas sandorį, į minėtus kriterijus turi atsižvelgti. Neprotinga kaina galėtų būti suprantama kaip kaina, neatitinkanti daikto ar paslaugos rinkos vertės.

Sandoriai, būtini bendriems šeimos poreikiams tenkinti. CK 3.109 str. 3 dalis išskiria dvi sandorių rūšis, kuriems taikomas būtinų bendrų šeimos poreikių tenkinimo kriterijus, t. y. paskola ir prekių pirkimas išsimokėtinai. Kiti sandoriai į CK 3.109 str. 3 dalies reguliavimo apimtį nepapuola. Būtinų šeimos poreikių kriterijus, manytina, yra siauresnis nei šeimos namų ūkio išlaikymo kriterijus. Pavyzdžiui, sugedus namų kino sistemai, sutuoktinis pagal CK 3.109 str. 2 d. be kito sutuoktinio sutikimo galėtų už protingą, sutuoktinių interesus atitinkančią, kainą nupirkti naują namų kino sistemą, nes toks sandoris užtikrintų šeimos esamos gyvenimo kokybės išlaikymą. Situacija pasikeistų, jeigu sutuoktinis naujai namų kino sistemai neturėtų lėšų ir siektų be kito sutuoktinio sutikimo ją įgyti išsimokėtinai ar paėmęs vartojimo paskolą. Šiuo atveju įsijungtų CK 3.109 str. 3 dalies reguliavimas ir papildomai turėtų būti vertinama ar sandoris atitinka *būtinuosius* šeimos poreikius. Akivaizdu, kad šeima be namų kino sistemos tikrai gali išsiversti, todėl toks sandoris neturėtų būti vertinamas kaip būtinas bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Būtinaisiais šeimos poreikiais turėtų būti pripažįstami tik gyvybiškai svarbūs šeimos poreikiai, be kurių patenkinimo negalėtų būti išlaikomas *minimalus* šeimos pragyvenimo lygis.

### 1.3.2. Sandorio ir šeimos interesų santykis.

Kita vertinamųjų kriterijų aiškinimo problema yra susijusi su sandorio ir prievolės ryšio ribomis, t. y. kokiose ribose turi sietis sudarytas sandoris ir šeimos poreikių, interesų patenkinimas. Galimas siaurinamasis ir plečiamasis aiškinimas. Pirmu atveju turėtų būti

nagrinėjamas tik tiesioginis sandorio poveikis konkrečiam šeimos interesui. Pavyzdžiui, sutartis dėl daikto, būtino šeimos namų ūkio išlaikymui, įgijimo, ar sutartis dėl būtinos paslaugos gavimo. Šiuo atveju vykdant sutartį yra pasiekiamas tikslas. Paskolos sutartis naudojant šį aiškinimo metodą nebūtų laikoma sudaryta bendriems šeimos poreikiams tenkinti, kadangi konkretus poreikis yra patenkinamas sekančiu sandoriu ar veiksmu, t. y. gautų lėšų panaudojimu. CK 3.109 str. 3 d. tiesiogiai numato galimybę sudaryti paskolos sutartį būtiniams šeimos poreikiams tenkinti. Įstatymų leidėjas paskolos santykiuose yra įtvirtinęs platesnę sudaryto sandorio ir šeimos poreikių sąsajos sampratą. Tai yra suprantama, nes paskolos sutartis pasižymi tam tikra specifika, jos tikslas yra išvestinis ir, kaip taisyklė, skirtas kito tikslo „aptarnavimui“, kito sandorio įvykdymui. Tačiau svarstyтина, ar toks požiūris gali būti taikomas visiems be išimties sandoriams? Plečiamojo aiškinimo metodu minėtą sąsają galima itin išstempti. Pagal jį bet kuris sandoris, tiesiogiai neskirtas šeimos poreikiams patenkinti, o sudarytas tik siekiant išvestinės naudos, būtų laikomas kaip sudarytas šeimos poreikių tenkinimui. Pavyzdžiui, sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo pasiskolina tam tikrą pinigų sumą ir investuoja į vertybinius popierius ar įneša į bendrovės, kurios akcininku jis yra, kapitalą. Be abejo, šie veiksmai gali būti atliekami, pavyzdžiui, siekiant apsaugoti bendrovę nuo bankroto, nes iš jos veiklos gaunamos pajamos dividendų ar atlyginimų pavidalu yra vieninteliai šeimos pragyvenimo šaltiniai. Tačiau ar galima teigti, kad tokia, be kito sutuoktinio sutikimo sudaryta, paskolos sutartis yra skirta šeimos poreikiams patenkinti? Lietuvos teismų praktikoje vyrauja pastarasis aiškinimo metodas. 2006 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aprobuotoje nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-423/2006, pasisakė: „Paskolos pinigai buvo panaudoti UAB reikmėms – apmokėti skoloms, darbuotojų atlyginimams. UAB akcijos buvo įgytos santuokos metu. Nuosavybės teisė į akcijas, nors įforminta vieno iš sutuoktinių vardu, yra bendroji jungtinė nuosavybė. Vieno iš sutuoktinių vertimasis įmonės veikla, turint UAB akcijų, o kito dalyvavimas UAB valdyme rodo, kad atsirado bendro turto tvarkymo išlaidų. Paskolos lėšos, jeigu jos skirtos tokios įmonės veiklai palaikyti, gali būti vertinamos kaip sutuoktinių bendro turto išlaidos, nepriklausomai nuo įmonės pelningumo ar nuostolingumo. Su jų gavimu susijusios prievolės vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, todėl sutuoktinio - skolininko dalis iš bendros nuosavybės pagal CPK 667 straipsnį neišskiriama.“<sup>63</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentas 2008 m. gruodžio 23 d nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-628/2008: „Paskola, panaudota šeimos verslui, sukuria solidariąją prievolę (CK. 3.109 straipsnio 2 dalis).“<sup>64</sup> Kauno apygardos teismas 2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 2A-2072-343/2010, pasisakė:

<sup>63</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis c. b. H. Ž., S. B., I. B. v. antstolė Janina Gančierienė, 3K-3-423/2006.

<sup>64</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d nutartis c. b. V. K., J. K. v. L. B., Nr. 3K-3-628/2008.



„Atsižvelgiant į tai, jog darbinės veiklos pajamos paprastai naudojamos šeimos poreikiams tenkinti, su tokio pobūdžio veikla susiję prievolės vertinamos ne kaip asmeninės veikla užsiimančio sutuoktinio prievolės, bet kaip solidarios abiejų sutuoktinių prievolės (CK 3.109 str. 2d.).“<sup>65</sup> Netgi ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens sudaryta kredito sutartis bei ją užtikrinanti laidavimo sutartis pagal tokį aiškinimo metodą gali būti pripažintos, kaip sudarytos šeimos poreikių tenkinimui. 2009 m. spalio 29 d. Šiaulių apygardos teismas, vertindamas kredito sutartį, sprendime, civ. bylos Nr. 2-818-267/2009, pasisakė: „byloje pakanka įrodymų išvadai, kad UAB „Ramaudra“ gautas kreditas buvo panaudotas sutuoktinių P. bendro turto – UAB „Ramaudra“ reikmėms, nes 100 procentų šios bendrovės akcijų yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, o kredito ir laidavimo sutartį sudarė bendrovės vadovas – R. P. Kreditas, atsakovų teigimu, buvo investuotas į bendrovės ūkinę – komercinę veiklą. Todėl kredito panaudojimas teismo vertinamas kaip sutuoktinių bendro turto išlaidos.“<sup>66</sup> Dėl laidavimo sutarties: „Nors sutartimi atsakovo prisiimti įsipareigojimai yra asmeninio pobūdžio, R. P., kaip laiduotojo, turtinė atsakomybė ieškovui sietina ne tik su jo asmenine nuosavybe, bet ir su bendru atsakovų, kurie yra sutuoktiniai, turtu. Šią išvadą teismas grindžia CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostata, jog bendrosios sutuoktinių prievolės gali atsirasti ne tik dėl abiejų sutuoktinių veiksmų, bet ir vieno sutuoktinio iniciatyva, jei konkretų sandorį vienas sutuoktinis sudarė kito sutuoktinio sutikimu arba tokiam sandoriui kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, jeigu jis sudarytas šeimos interesais. Šioje nutartyje teismas jau pasisakė dėl aplinkybių, susijusių su UAB „Ramaudra“ negrąžinto kredito panaudojimu atsakovų šeimos interesais.“<sup>67</sup> Akivaizdu, kad toks aiškinimas paneigia tiek ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens steigimo tikslus, tiek ir bendrus civilinės atsakomybės principus. Ne visi teismai sutinka su minėta pozicija. 2010 m. lapkričio 22 d. Kauno apygardos teismas nutartyje, civ. bylos Nr. 2A-1695-555/2010, pasisakė: „Kolegija, įvertinusi, jog bankas, kaip asmuo vykdomas verslą šioje srityje, nepasirūpino ir negavo iš ieškovės sutikimo atsakovui sudarant laidavimo sutartį, bei, kad byloje nustatyta, kad paskolos sutarties pagrindu gautos pinigines lėšas buvo panaudotos UAB „(duomenys neskelbtini)“ veikloje, sprendžia, kad nėra pagrindo sutikti su apeliacinio skundo argumentu, jog ieškovė ir atsakovas yra solidarieji skolininkai ne tik laidavimo sutarties, bet ir CK 3.109 straipsnio 1 ir 2 dalių pagrindu“<sup>68</sup> Tokiai praktikai pritartina.

Atskiro aptarimo verta situacija, kuomet dalis naudos pagal sandorį panaudojama šeimos interesams, dalis asmeniniams. Pagal siauriamąjį aiškinimą bendra prievolė turėtų kilti

<sup>65</sup> Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. N. R. v. R. R., Nr. 2A-2072-343/2010.

<sup>66</sup> Šiaulių apygardos teismo 2009 m. spalio 29 d. sprendimas c. b. „Swedbank“, AB v. R. P., R. P., Nr. 2-818-267/2009.

<sup>67</sup> Ten pat.

<sup>68</sup> Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis c. b. J. V. v. S. V., Nr. 2A-1695-555/2010.

tik ta apimtimi, kiek lėšų buvo panaudota šeimos interesais. Pagal plečiamąjį – visa vieno sandorio pagrindu kilusi prievolė būtų bendra. Pavyzdžiui, sutuoktinis be sutikimo pasiskolina 10000 Lt, iš kurių 1000 Lt skiria bendram išskolinimui už elektros energijos tiekimą padengti, kitus 9000 Lt panaudoja asmeniniams poreikiams. Logikos požiūriu ir protingumo principo kontekste lyg ir akivaizdu, kad bendra prievolė turėtų atsirasti tik dėl 1000 Lt. Teismų praktikoje sutinkama ir kita nuomonė. Antai, Lietuvos Aukščiausias Teismas 2009 m. kovo 16 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-117/2009, pasisakė: „sandoriu gautas kreditas buvo panaudotas kasatorės šeimos interesams tenkinti, t. y. apmokėta sąskaita už komunalines paslaugas, kasatorei į jos sąskaitą pervesta 7000 Lt. Šios aplinkybės rodo, kad kasatorės sutuoktinis pinigus išleido ne tik savo asmeniniams poreikiams tenkinti, todėl kasatorės argumentai dėl netinkamo CK 3.92, 3.109 straipsnių nuostatų taikymo, nagrinėjant ginčą, nepagrįsti. Bylą nagrinėję teismai padarė pagrįstą išvadą, kad prievolės, susijusios su bendro turto tvarkymo išlaidomis, taip pat atsiradusios iš šeimos interesais vieno sutuoktinio sudaryto sandorio, turi būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto“<sup>69</sup> Tokia praktika kritikuotina.

Plečiamojo aiškinimo metodu yra itin peržengiamos lingvistinio teisės normos aiškinimo ribos. Jis taip pat kritikuojamas teisės mokslininkų darbuose. Teisė kuriama ir fiksuojama kalbos ženklais. Taigi pirmiausia aiškinimo objektas yra tekstas. Štai kodėl aiškinimo metodų gausoje dominuoja lingvistinis teisės aiškinimo metodas.<sup>70</sup> Teismui savavališkai aiškinti teisę dar labiau rankas atriša tokie abstrahuoti teisės aiškinimo kanonai, kaip įstatymo tikslas ir įstatymų leidėjo ketinimai. Šie metodai neretai leidžia teismui manipuluoti įstatymo tekstu, atsisakyti lingvistinio aiškinimo metodo ir suteikti žodžiams tokią reikšmę, kokios galbūt įstatymų leidėjas niekada neturėjo omenyje.<sup>71</sup> Plečiamasis teisės aiškinimas neretai siejamas su „teisingo sprendimo“ paieška, kai nukentėjusios šalies gynimo siekiama bet kokia kaina.<sup>72</sup> Akivaizdu, kad plečiamąjį aiškinimo metodą propaguojančių teisėjų tarpe vyrauja tendencijos, jog kreditorius yra „nukentėjusysis“, o sutuoktiniai „nesąžiningi skolininkai“, bandantys išvengti prievolių vykdymo. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-383/2005, siekdamas pateisinti išieškojimą iš sutuoktino, kuris nėra juridinio asmens dalyvis ir juridinio asmens vardu nesudarė nė vieno sandorio, turto, naudoja tokį argumentą: „Bylą nagrinėjusiems teismams nustačius, kad individuali įmonė buvo įsteigta santuokos metu, ir nepaneigus, kad šis verslas buvo šeimos verslas ir iš jo gaunamos pajamos buvo naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti, iš tokio individualaus verslo atsirandančios prievolės turi būti pripažįstamos bendromis sutuoktinių prievolėmis pagal CK 3.109 straipsnio 1

<sup>69</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis c. b. AB bankas „Hansabankas“ v. A. A., Nr. 3K-3-117/2009.

<sup>70</sup> V. Mikelėnas. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116). P. 84.

<sup>71</sup> Ten pat. P. 85.

<sup>72</sup> E. Baranauskas. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116). P. 208.

dalis 1, 2 ir 6 punktus. *Būtent toks šio klausimo sprendimas leidžia apsaugoti individualių įmonių kreditorių interesus.*<sup>73</sup> Kaip matome, prievolė grindžiama netgi ne CK 2.50 str., reglamentuojančio juridinio asmens dalyvio atsakomybę už neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens prisiimtas prievoles, pagrindu, o šeimos teisės normomis. Panaši argumentacija sutinkama ir vėlesnėse teismų nutartyse. Apie problematiką, susijusią su neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų prievolėmis ir atsakomybe pagal jas, bus pasisakoma ketvirtame šio darbo skyriuje.

*Atsižvelgdamas į patektus argumentus autorius mano, kad bendru atveju sandorio ir prievolės ryšys turėtų būti suprantamas siaurai, t. y. sandoris gali būti laikomas sudarytu šeimos poreikių tenkinimui tik tokiu atveju, jeigu iš jo gaunama nauda yra tiesiogiai susijusi su atitinkamu šeimos poreikiu, išskyrus įstatymų numatytas išimtis (pvz. CK 3.109 str. 3 d. dėl paskolos). Tik toks aiškinimas užtikrintų teisinio santykio šalių lygiateisiškumo principo įgyvendinimą ir nepagrįstai neiškeltų kreditoriaus interesų virš sutikimo nedavusio sutuoktinio interesų. Tokio aiškinimo pasėkoje sutikimo nedavęs sutuoktinis nebūtų laikomas atsakingu už kito sutuoktinio prisiimtas prievoles vykdant profesinę veiklą, investuojant skolintas lėšas, užtikrinant trečiųjų asmenų prievoles ir panašiai.*

---

<sup>73</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. Jūratė Matulaitienė v. antstolė Aušra Lepeškaitė, Nr. 3K-3-383/2005.

## 2. SUTUOKTINIŲ TURTINIŲ PRIEVOLIŲ RŪŠYS

Pagal bendrąsias prievolių teisės normas, įtvirtintas CK šeštos knygos pirmos dalies pirmo skyriaus antrame skirsnyje, prievolės jas klasifikuojant pagal subjektų skaičių gali būti asmeninės arba bendros. Bendros prievolės savo ruožtu gali būti arba dalinės, arba solidarios (CK 6.5, 6.6 str.). Analogiškos taisyklės turėtų būti taikomos ir sutuoktinių prievolių klasifikavimui. Tam pritaria ir naujausia teismų praktika (žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis c. b. S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. R. K. v. R. K., Nr. 3K-3-254/2010).

Teismų praktikoje pasitaiko tokių sutuoktinių prievolių atribojimo aiškinimo pavyzdžių, pagal kuriuos praktiškai eliminuojama vedybų sutarties nesudariusių sutuoktinių galimybė sandorio pagrindu įgyti asmeninę prievolę, išskyrus paveldėjimo ir dovanojimo atvejus. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. birželio 21 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-423/2006, pasisakė: „Sutuoktinių turtas yra ir jų skolos, taip pat įformintos vykdomaisiais dokumentais. Jos preziumuojamos kaip bendras turtas, jeigu prievolės atsirado po santuokos sudarymo, nors ir vieno iš sutuoktinių vardu (CK 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 2 dalis).“<sup>74</sup> Požiūris, kad prievolė, pareiga yra turtas, sutinkama ir doktrinoje. CK 1.97 str. komentaro autoriai teigia: „Sąvoka „turtas“ reiškia daiktus, turtines teises *ir turtines pareigas*, pinigus.“<sup>75</sup> Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog CK 1.97 str. 1 d. prie civilinių teisių objektų teisinės pareigos nepriskiria, komentaro autoriai nepagrįstai išplėtė normos prasmę. Autoriaus nuomone prievolei CK trečios knygos normos, reglamentuojančios sutuoktinių turto teisinį režimą, apskritai neturėtų būti taikomos.

Sutuoktiniai prieš kreditorius gali atsakyti ir subsidiariai, t. y. tik tuomet, jeigu prievolei įvykdyti neužtenka pagrindinio skolininko turto. Subsidiarios atsakomybės atveju sutuoktinių prievolės taip pat gali būti tiek asmeninės, tiek bendros (subsidiarių skolininkų daugetas). Bendros subsidiarios prievolės savo ruožtu gali būti tiek solidarios, tiek dalinės. Šiuo klausimu atskiros aptarimo verta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 15 d. nutartis, civ. bylos Nr. 3K-3-50/2011<sup>76</sup>. Nagrinėjamoje byloje pirmos instancijos teismas iš individualios įmonės

<sup>74</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis c. b. S. B. ir I. B. v. antstolė Janina Gančierienė, Nr. 3K-3-423/2006.

<sup>75</sup> Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 213.

<sup>76</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.), Nr. 3K-3-50/2011.

dalyvio ir jo sutuoktinės subsidiariai priteisė individualios įmonės skolą, tačiau sprendime nenurodė, ar subsidiarūs skolininkai kreditoriui atsako pagal dalinės ar solidarios prievolės taisykles. Lietuvos apeliacinis teismas nutartimi pirmos instancijos teismo sprendimą pakeitė ir nurodė, kad subsidiarūs skolininkai kreditoriui atsako lygiomis dalimis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, gindamas viešą interesą, peržengė kasacinio skundo ribas ir panaikino Lietuvos apeliacinio teismo nutartį paikdamas galioti pirmos instancijos teismo sprendimą, nors ieškovas prievolės solidarumo neįrodinėjo ir Lietuvos apeliacinio teismo nutarties neskundė. Motyvavo, kad solidarios prievolės nemodifikuojamos, todėl Lietuvos apeliacinio teismo nutartis naikintina. **Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nemotyvavo, kodėl sutuoktinių prievolė yra solidari, nenurodė tokiai išvadai jokio teisinio pagrindo.** Pagal CK 6.5 str. yra preziumuojama bendra dalinė prievolė, išskyrus šalių sutarimu ar įstatymų numatytus atvejus. Nagrinėtoje byloje sutartinių santykių šalimis buvo individuali įmonė ir uždaroji akcinė bendrovė, sudarytoje sutartyje nebuvo ir negalėjo būti numatyta įmonės dalyvio ir jo sutuoktinio solidari atsakomybė, nes sutuoktinis nebuvo sutartinių santykių subjektu. Prievolės dalykas (pinigai) dalus. Solidari sutuoktinių atsakomybė galėjo atsirasti tik įstatymo pagrindu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo motyvų nepagrindė jokia įstatymine norma. Palikęs galioti pirmos instancijos teismo sprendimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tik įnešė neapibrėžtumą, nes nepakeitus pirmos instancijos teismo sprendimo rezoliucinės dalies dėl subsidiarios prievolės rūšies (bendra dalinė ar bendra solidari), lieka neišspręstas sutuoktinių atsakomybės prieš kreditorių ribų klausimas. Peršasi išvada, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėtoje byloje solidarią atsakomybę sutapatino su subsidiaria atsakomybe ir nematė reikalo tikslinti pirmos instancijos teismo sprendimo. Tokiu būdu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas praktiškai pripažino, kad **visais atvejais** bendra subsidiari sutuoktinių atsakomybė pagal individualios įmonės prievolės yra solidari, tuo paneigdamas CK 6.5 straipsnyje įtvirtintą įstatyminį reguliavimą, nukrypdamas nuo LAT nutarime c. b. Nr. 3K-P-186/2010 suformuotos bendrų prievolių atribojimo praktikos. Tokiai praktikai jokių būdu negalima pritarti. Ji, prisidengiant viešuoju interesu, nepagrįstai iškelia kreditoriaus interesus virš sutuoktinių interesų, iškraipo proceso šalių rungtyniškumo, šalių lygiateisiškumo principus.

## 2.1. Bendros sutuoktinių prievolės

Bendros prievolės sutuoktiniams gali kilti:

- 1) abiejų sutikimu sudaryto sandorio pagrindu;
- 2) be sutuoktinio sutikimo sudaryto sandorio pagrindu, jeigu egzistuoja atitinkami CK įtvirtinti juridiniai faktai, aptarti ankstesniuose darbo skyriuose;

- 3) delikto pagrindu, jeigu bendrą atsakomybę galima pagrįsti pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles;
- 4) veiksmų, atliktų vadovaujantis teisės normomis, reglamentuojančiomis turto administravimą, kito asmens reikalų tvarkymą be pavedimo, nepagrįstą praturtėjimą, pagrindu, kitų teisės aktuose įtvirtintų juridinių faktų pagrindu.

Atsižvelgiant į atsiradimo pagrindus ir gautos naudos panaudojimo tikslą, bendros prievolės skirstomos į dalines ir solidariašias.

### 2.1.1. Bendros dalinės sutuoktinių prievolės

Ilgą laiką teismų praktikoje vyravo pozicija, kad bendros sutuoktinių prievolės visais atvejais yra solidarios (žr. pvz. 2006 m. gegužės 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis c. b. D. P. v. antstolis M. A., Nr. 3K-3-314/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis c. b. AB bankas „Hansabankas“ v. A. A., Nr. 3K-3-117/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis c. b. O. P. v. V. P., Nr. 3K-3-325/2009). Toks požiūris buvo grindžiamas tuo, kad įstatyminių turto teisinį režimą pasirinkusių sutuoktinių turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, turto dalys nenustatytos, taigi ir prievolės, kurių pagrindu minėtas turtas įgytas, negali būti dalinės. Pirmoji Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, davusi impulsą praktikos pokyčiams, buvo priimta 2008 m. spalio 13 d. civ. byloje Nr. 3K-3-482/2008. Joje teismas abstrakčiai pasisakė dėl bendrų prievolių atribojimo: „Kitą reikšmę turi prievolių skirstymas į dalines ir solidariašias, kurios atsiranda esant skolininkų ir(ar) kreditorių daugumai ir nurodo į šių prievolių vykdymo ypatybes. Esant dalinei prievolei kiekvienas skolininkas privalo vykdyti tik savo dalį (CK 6.5 straipsnis), tuo tarpu esant solidariajai prievolei, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyriumi, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (6.6 straipsnio 4 dalis). Ji atsiranda tik įstatymų ar šalių susitarimu nustatytais atvejais, taip pat kai prievolės dalykas yra nedalus (CK 6.6 straipsnio 1 dalis).“<sup>77</sup> LAT nutarimu c. b. Nr. 3K-P-186/2010 minėtas skirstymas teismų praktikoje buvo galutinai įtvirtintas: „Sutuoktinių prievolės gali būti asmeninės arba bendros, o bendros - dalinės arba solidariosios“<sup>78</sup>.

Minimi praktikos pokyčiai vertintini teigiamai, kadangi bent dalies bendrų sutuoktinių prievolių vykdyme įnešė aiškumą ir teisinį apibrėžtumą. Pirma, CK 6.5 str. nustato, kad dalinę

<sup>77</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis c. b. S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008.

<sup>78</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.

prievolę bendraskoliai turi įvykdyti lygiomis dalimis, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus. Tai reiškia, kad sutuoktiniams iš anksto bus aiškios bendros dalinės prievolės apimtys, eliminuojami ginčai dėl regreso ir jo apimties. Antra, CK 6.6 str. 1 d. nustato, kad solidarioji prievolė nepreziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Tai reiškia, kad bendru atveju kreditorius turės įrodyti prievolės solidarumą, o ne sutuoktiniai jį paneigti. Trečias aspektas procesinis, kreditoriaus reikalavimas bus išsprendžiamas vienoje byloje. Tai reiškia, kad kreditorius, pareiškęs reikalavimą tik sandorį sudariusiam sutuoktiniui ir prisiteisęs skolą tik iš jo, nors pagal požymius prievolė galėjo būti ir bendra dalinė, negalės reikšti naujo ieškinio kitam sutuoktiniui dėl tos pačios skolos priteisimo, kaip kad solidarios prievolės atveju. Tokio ieškinio teismas pagal 2002 m. vasario 28 d. LR Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr.IX-743 patvirtinto Civilinio proceso kodekso (toliau tekste CPK)<sup>79</sup>, įsigaliojusio 2003 m. sausio 1 d., 137 str. 2 d. 4 punktą neturėtų priimti. Analogiškai pasisakė LAT nutarime c. b. Nr. 3K-P-186/2010: „Pažymėtina, kad vykdymo stadijoje jau yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo prievolę vykdyti įpareigotas vienas iš sutuoktinių, tai eliminuoja bendrosios dalinės prievolės galimybę. Tokiu atveju kitas sutuoktinis gali būti atsakingas tik esant solidariajai bendrai sutuoktinių prievolei.“<sup>80</sup> Kreditoriaus reikalavimas kitam sutuoktiniui galėtų būti pareikštas tik per proceso atnaujinimo institutą. Ne visi teismai atsižvelgia į minėtą išaiškinimą ir atkreipia dėmesį į bendrų dalinių prievolių skirtumus nuo bendrų solidarių prievolių ir į su tuo susijusius procesinius aspektus. Kauno apygardos teismas 2011 m. kovo 7 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 2A-394-605/2011<sup>81</sup>, atmesdamas apeliacinį skundą dėl pirmos instancijos teismo sprendimo, kuriuo buvo atsisakyta patenkinti ieškovės ieškinį ir padalinti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausantį turtą, pasisakė: „Pirmosios instancijos teismas, tinkamai įvertinęs byloje esančius įrodymus, pagrįstai nustatė, kad nagrinėjamu atveju iš santuokos metu įsteigto ūkininko ūkio veiklos atsiradusios prievolės yra bendros sutuoktinių prievolės.“ Šią išvadą apeliacinės instancijos teismas padarė neatsižvelgdamas į tai, kad pagal minėtas prievoles kreditoriai jau yra prisiteisę iš ieškovės sutuoktinio. Tokia išvada galėjo būti padaryta tik konstatavus, kad minėtos prievolės yra solidarios. Tačiau dėl bendrų prievolių rūšies apeliacinės instancijos teismas nepasisakė, nors apeliaciniame skunde ieškovė tuo rėmėsi.

Pažymėtina, kad bendroji dalinė prievolė visų pirma apsaugo be sutikimo sandorį sudariusio sutuoktinio interesus. Sutuoktinis, veikdamas be sutikimo CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pagrindu, sukuria naudą abiem sutuoktiniams, todėl prievolės paskirstymas lygiomis dalimis

<sup>79</sup> Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

<sup>80</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.

<sup>81</sup> Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis c. b. O. R. v. J. R., Nr. 2A-394-605/2011.

atitinka tiek protingumo, tiek sutuoktinių lygiateisiškumo principus. Kreditoriaus interesas labiau apsaugomas procesiniu požiūriu. Esant bendrai prievolei, ji tenkinama iš bendro turto, nereikia atlikti CPK 667 str. numatytos bendro turto dalių nustatymo procedūros.

Atskiuro aptarimo vertas LAT nutarime c. b. Nr. 3K-P-186/2010 pateiktas išaiškinimas: „Kai kreditorius pareiškia reikalavimą vienam iš sutuoktinių, santuokos, taip pat pagal sudarytą sandorį panaudoto turto šeimos interesais faktas savaime nereiškia, kad prievolė yra bendra ir dalijama tarp sutuoktinių priteisiant kreditoriui pagal dalinės prievolės taisykles. *Sandorį su vienu iš sutuoktinių sudaręs kreditorius gali remtis prievolės uždaru (tik sandorį sudariusių šalių teisiniu ryšiu) reikalaudamas, kad ją asmeniškai įvykdytų sandorį sudaręs sutuoktinis.*“<sup>82</sup> Autorius mano, kad kreditoriaus rėmimasis prievolės uždaru negali būti suabsoliutinamas. Kaip minėta, bendra dalinė prievolė visų pirma skirta apsaugoti sandorį sudariusio sutuoktinio interesus. Sandorį sudaręs sutuoktinis šiuo atveju turi pasirinkimo teisę. Kreditoriaus ieškinį jis gali pripažinti, t. y. pritarti kreditoriaus siekiui remtis prievolės uždaru, tokiu būdu bendra dalinė prievolė kreditoriaus atžvilgiu faktiškai būtų modifikuota ir į vykdymo procesą persikeltų kaip asmeninė sandorį sudariusio sutuoktinio prievolė. Tačiau, nepaisant kreditoriaus siekio, galėtų ir atsikirsti remdamasis prievolės bendrumu ir siūlyti kreditoriui jo sutuoktinę patraukti bendraatsakovu. Kreditoriui to nepadarius, o sutuoktiniui įrodžius prievolės bendrumą<sup>83</sup>, ieškinys turėtų būti atmetamas. Antai Kauno apygardos teismas 2011 m. vasario 23 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 2A-326-324/2011, pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino ir perdavė nagrinėti iš naujo tuo pagrindu, kad ieškovas neįtraukė į bylą atsakovo sutuoktinio bendaatsakovu, nors atsakovas teismo posėdyje rėmėsi prievolės pagal sandorį bendrumu<sup>84</sup>. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas tokiu atveju neturėtų ieškinio tenkinti iš dalies, t. y. padalinti prievolę ir atitinkamą dalį priteisti iš sandorį sudariusio sutuoktinio. Tokia išvada darytina sistemiškai taikant CK 3.109 ir 3.112 straipsnius. Padalinus prievolę ir dalį priteisus iš sandorį sudariusio sutuoktinio, bendra dalinė prievolė be sutuoktinių valios būtų modifikuota į dvi asmenines kiekvieno sutuoktinio prievoles, o tai turėtų įtakos vykdymo procese. CK 3.112 str., reglamentuojantis atsakomybę pagal asmenines sutuoktinių prievoles, nustato, kad visų pirma išieškoma iš asmeninio atitinkamo sutuoktinio turto, tik po to iš jo dalies bendrame turte. Tuo tarpu esant bendrai daliai prievolei, pagal LAT išaiškinimą nutarime c. b. Nr. 3K-P-186/2010, išieškojimas visų pirma turėtų būti vykdomas iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 str. 1 d.). Toks išaiškinimas yra logiškas, kadangi sutuoktinių turto dalys nors ir nenustatytos,

<sup>82</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.

<sup>83</sup> Dėl įrodinėjimo pareigos aptariamoje situacijoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pasisakė jau 2008 m. vasario 20 d. nutartyje c. b. R. B. v. A. B., Nr. 3K-3-128/2008. Tai buvo vienas pirmųjų atvejų, kuomet teismas prievolės atsiradimui netaikė CK 3.92 str. 3 d. įtvirtintos prezumpcijos.

<sup>84</sup> Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 23 d. nutartis c. b. V. V. v. T. G., Nr. 2A-326-324/2011.



preziumuojama, kad jos yra lygios (CK 3.117 str. 1 d.). LAT minėtame nutarime tiesiogiai nepasisako, kaip turi būti tęsiamas išieškojimas, jeigu bendro turto sutuoktiniai neturi, ar jo neužtenka. Manytina, kad turėtų būti vadovujamasi analogiška taisykle, kaip ir išieškant pagal solidarias prievoles CK 3.113 str. nustatyta tvarka. Nepakankant bendro turto bendrai dalinei prievolei padengti, kiekvieno sutuoktinio likusi dalis turėtų būti padengiama iš asmeninio atitinkamo sutuoktinio turto. Apibendrinant galima teigti, kad kreditorius, siekdamas sutuoktinių atsakomybės pagal dalinę prievolę, į procesą atsakovais privalo įtraukti abu sutuoktinius.

### 2.1.2. Bendros solidarios sutuoktinių prievolės

Pagal CK 6.6 str. 4 d., jeigu skolininkų pareiga yra solidari, tai kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį. Bendros solidarios sutuoktinių prievolės civilinėje apyvartoje yra vyraujančios, ir nors teismų praktika jų atžvilgiu gausiausia, visi išaiškinimai turi būti vertinami rezervuotai, atsižvelgiant į naujausias teismų praktikos tendencijas. Kaip minėta, iki LAT nutarimo c. b. Nr. 3K-P-186/2010 teismų praktikoje vyravo požiūris, kad visos sutuoktinių bendros prievolės yra solidarios. Daug dėmesio skirta solidarumo doktrinai pagrįsti. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje nuosekliai pripažįstama, kad prievolės solidarumas yra skirtas kreditoriaus interesų apsaugai.<sup>85</sup> Be kreditoriaus sutikimo sutuoktiniai negali modifikuoti solidarios prievolės nei sudarydami vedybų sutartį nei nutraukdami santuoką. Antai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. birželio 22 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-275/2007, pasisakė: „Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad teismas, pagrindiniame sprendime nurodydamas, kad sutuoktinių prievolės pagal kreditavimo sutartis su banku, yra solidarios ir atsakomybė pagal šias prievoles nekeičiama, pagrįstai nedalijo prievolės kiekvienam sutuoktiniui. Santuokos nutraukimas įstatymuose nenumatytas kaip pagrindas pasibaigti bent vieno iš sutuoktinių – solidariųjų skolininkų pagal sutartį - pareigai atsakyti kreditoriams.“<sup>86</sup> Ši pozicija buvo įtvirtinta ir išplėstinės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 26 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-7-173/2010: „Teismo sprendimas, kuriuo patvirtinta sutartis dėl santuokos nutraukimo padarinių, kuria sutuoktiniai susitarė dėl byloje nedalyvaujančio asmens - kreditoriaus teisių ir pareigų, kuriam nebuvo tinkamai pranešta apie santuokos nutraukimo bylos iškėlimą, neturi *res judicata* galios kreditoriui ir neužkerta jam kelio kreiptis į teismą su ieškiniu dėl pažeistų teisių gynimo, nes kreditoriaus ir skolininkų ginčas

<sup>85</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis c. b. S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008.

<sup>86</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c. b. S. K. – S. v. A. S. Nr. 3K-3-275/2007.

neišspręstas.<sup>87</sup> Atskiro aptarimo verta galimybė sutuoktiniams santuokos nutraukimo byloje iš karto aptarti tarpusavio atsiskaitymo klausimus įvykdžius solidarią prievolę kreditoriui. Teismų praktika šiuo atveju nevienareikšmė. Lietuvos Aukščiausias Teismas 2008 m. spalio 13 d. ir 2011 m. kovo 25 d. nutartyse, civ. bylų Nr. 3K-3-482/2008<sup>88</sup> ir 3K-3-127/2011<sup>89</sup>, pasisakė, kad sutuoktinių tarpusavio atsiskaitymų klausimai gali būti sprendžiami per kompensacijos ar regreso mechanizmus, kai solidari prievolė kreditoriui bus įvykdyta, ir sutuoktinių prašymus nustatyti tarpusavio dalis santuokos nutraukimo byloje atmetė. Kažin ar tokia praktika pagrįsta, nes ateityje suponuoja ginčus dėl regreso, kompensacijos apimties, nevisiškai atitinka proceso koncentruotumo, ekonomiškumo principus, sąlygoja naujų bylų kėlimą. Tuo tarpu 2011 m. vasario 7 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-30/2011, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė: „Patvarkymas rezoliucinėje dalyje, kad ieškovė ir atsakovas privalo kreditą gražinti solidariai *lygiomis dalimis* (nurodant jas ir pinigine išraiška), skirtas ieškovės ir atsakovo tarpusavio santykiams reguliuoti, taip pažymint, kad jų skolos dalys lygios, ir apibrėžiant galimų tarpusavio atsiskaitymų apimtį, visą skolą ar didesnę jo dalį gražinus vienam sutuoktiniui. Tačiau tai nereiškia, kad solidarioji prievolė padalyta, ir nepaneigiama kreditoriaus teisė reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek abu sutuoktiniai bendrai, tiek ir bet kuris jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 dalis). Skolininkų santykiams su kreditoriumi reguliuoti skirtas kitas rezoliucinės dalies sakinytis – ieškovė ir atsakovas yra solidariai atsakingi už viso kredito gražinimą kredito sutarties sąlygomis, taigi solidarioji prievolė nepadalyta<sup>90</sup>. Tokiai praktikai pritartina.

CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse tiesiogiai numatyti specifiniai atvejai, kuomet sutuoktiniams kyla solidari prievolė. Solidari sutuoktinių pareiga taip pat numatyta ir CK 3.114 str. 1 d. Dėl jų pagrįstumo bus pasisakyta vėliau. Solidari prievolė sutuoktiniams gali atsirasti ir bendraisiais pagrindais, numatytais CK 6.6 str. 1 d.

Solidari prievolė gali atsirasti sandorio pagrindu. Visų pirma prievolės solidarumas gali būti aiškiai išreikštas sutartyse, kurias pasirašo abu sutuoktiniai (tiek pagrindinėje, tiek ir užtikrinančioje, pvz. laidavimo). Tokiu būdu prievolės pobūdžio klausimas nekyla, nėra poreikio nustatinėti prievolės tikslo, reikšmingo CK 3.109 str. 2 ir 3 dalių taikymui. Analogiškai pasisakė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. spalio 13 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-482/2008: „Sandorio tikslas, jo pasiekimas ar nepasiekimas – t. y. šeimos ar ne šeimos poreikiams jis

<sup>87</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. „Swedbank“, AB v. R. N., Nr. 3K-7-173/2010.

<sup>88</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis c. b. S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008.

<sup>89</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis c. b. V. B. v. K. B., Nr. 3K-3-127/2011.

<sup>90</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 7 d. nutartis c. b. I. V. v. N. V., Nr. 3K-3-30/2011.

sudarytas ir ar iš tokio sandorio gautas rezultatas panaudotas šeimos poreikiams ar ne šeimos poreikiams – šiuo atveju nereikšmingas. Solidarumas jokių būdu nepasibaigia, jeigu vienas sutuoktinis paskolą, imtą šeimos poreikiams, panaudoja savo interesams, kitaip solidarumo institutas prarastų prasmę, o nesąžiningi sutuoktiniai galėtų nebevykdyti prisiimtų prievolių.<sup>91</sup> Antru atveju solidarumas abiejų sutuoktinių sudarytoje sutartyje tiesiogiai gali būti nenumatytas, sutartis gali būti žodinė. Čia įsijungia CK 6.6 str. 1 d. numatyta taisyklė, pagal kurią prievolės solidarumas nepreziumuojamas, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, taip pat kai *prievolės dalykas yra nedalus*. Solidarioji skolininkų pareiga preziumuojama, jeigu prievolė susijusi su *paslaugų teikimu, jungtine veikla arba kelių asmenų veiksmais padarytos žalos atlyginimu* (CK 6.6 str. 3 d.). Taip pat solidari pareiga pagal sutartį atsiranda CK 1.83 str. 2 d., CK 2.61 str., CK 4.140 str., 6.760 str. 7 d. nustatytais pagrindais. Į minėtas nuostatas būtina atsižvelgti taikant CK 3.109 str. 1 d. Solidari pareiga gali atsirasti abiemis sutuoktiniams priėmus palikimą (CK 5.52 str.), vykdant turto administravimą (CK 4.247 str. 1 d.), atsakant prieš turto administratorių (CK 4.238 str. 3 d.), solidariai apmokant bendro turto išlaikymo išlaidas, mokesčius, kitas rinkliavas (CK 4.86 str. 1 d.) ir kitais įstatymų numatytais atvejais. Visi minėti atvejai aiškiai reglamentuoti, sutuoktiniai savo veiksmais ir valios išraiška gali įtakoti prievolės atsiradimą.

Sudėtingesni klausimai kyla vertinant CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse, CK 3.114 str. 1 d. įtvirtintus specifinius, tik sutuoktiniams būdingus, solidarių prievolių atsiradimo pagrindus, todėl svarbu įvertinti egzistuojantį specifinį sutuoktinių prievolių reguliavimą lygiateisiškumo, proporcingumo, teisinio apibrėžtumo principų kontekste.

*Lygiateisiškumo principas.* LR Konstitucijos 29 str. 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams *visi asmenys lygūs*. 2 dalyje nustatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Bendru atveju būtina solidarios prievolės atsiradimo sąlyga yra ją prisiimančio asmens valia (solidariai įsipareigojant sutartyje, užtikrinant prievolę, perimant skolą, sudarant jungtinės veiklos sutartį, sudarant sandorį steigiamojo juridinio asmens vardu ir kt.). Tik santuoką sudariusių asmenų atžvilgiu sutuoktinio valia reikšmės neturi, ją nusveria sandorio tikslas. Pavyzdžiui, dar neįsigaliojusios CK trečios knygos šeštos dalies penkiolikto skyriaus normos, skirtos sugyventinių santykiams reglamentuoti, nenumato vieno sugyventinio solidarios atsakomybės pagal kito sugyventinio prisiimtas prievoles, nors tiek sutuoktinių, tiek sugyventinių poreikiai ir interesai iš esmės sutampa. Pavyzdžiui, jeigu santuokos nesudaręs asmuo gautą paskolą ar kito sandorio pagrindu gautą naudą panaudotų bendriems savo ir tėvo, vaiko ar kito šeimos nario, sugyventinio, draugo

---

<sup>91</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis c. b. S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008.

poreikiams tenkinti, solidari prievolė minėtiems asmenims neatsirastų. Gali būti pateikiami kontrargumentai, kad sutuoktinių turtas yra bendras, todėl ir prievolių solidarumas nustatytas pagrįstai, kitaip pasunkėtų išieškojimo procesas. Šie argumentai atmestini. Visų pirma, prievolės solidarumas pagal tikslo kriterijų yra nustatytas ir vedybų sutartimi atskiro turto režimą pasirinkusiems sutuoktiniams (CK 3.114 str. 1 d.). Visų antra, išieškant iš bendro turto pagal bendras prievolės yra neatliekama CPK 667 str. numatyta dalies nustatymo procedūra, taigi kreditoriaus interesus išieškojimo operatyvumo prasme patenkintų ir bendros dalinės prievolės nustatymas. Atsižvelgiant į pateiktus argumentus darytina išvada, kad sutuoktinių turtinių prievolių reglamentavimas, lyginant su kitų visuomenės narių turtinių prievolių reglamentavimu, yra nelygiavertis.

*Proporcingumo principas.* Šis principas suponuoja įstatymų leidėjo pareigą teisinius santykius reglamentuoti tokiu būdu, kad būtų išlaikyta teisinio santykio šalių interesų pusiausvyra. Proporcingumo principas pripažįstamas ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. gegužės 18 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-7-229/2009, pasisakė: „Teismas turi garantuoti ir sutuoktinių, ir kreditorių interesus, kurie ir vieni, ir kiti viešojo intereso atžvilgiu yra prioritetiškai saugotini (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., byla Nr. 3K-3-482/2008). Kai šie interesai nesutampa, jų apsauga negali būti priešpastatoma, ji turi būti proporcinga. Proporcingumas pasiekiamas, kai taikomas toks teisinių santykių reguliavimas, kuris neužkirstų kelio apginti kitus teisėtus interesus, ir konkrečiu atveju būtų *labiausiai socialiai pagrįstas*“<sup>92</sup> Kaip minėta, tik santuokos atveju kreditorius gali pareikšti reikalavimą asmeniui, kuris niekaip neišreiškė valios dėl prievolės prisiėmimo (vienintelė valios išraiška - santuokos sudarymas). Maža to, solidari prievolė sutuoktiniams yra nustatyta kaip tik tais atvejais, kuomet sutuoktiniai *socialiai yra labiausiai pažeidžiami*. Tiek CK 3.109 str. 2 d., tiek CK 3.109 str. 3 d. solidarią prievolę sieja su *būtinaisiais* šeimos poreikiais, su sandoriais, *būtinais* išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą. Na pavyzdžiui, jeigu sutuoktiniai bendru sutikimu pasiskolina 10000 Lt ir išleidžia kazino, jų prievolė pagal CK 3.109 str. 1 d. 5 punktą bus bendra dalinė. Šiuo atveju sutuoktinių interesus yra ginamas. Tačiau, jeigu pasiskolintus pinigus išleis vaiko mokslams, operacijai ar kitam būtinam poreikiui, prievolė taps solidaria. Paradoksalu, bet šiuo atveju yra ginamas kreditoriaus interesus. Atsižvelgiant į pateiktus argumentus akivaizdu, kad solidarios prievolės nustatymo kriterijai pagal CK 3.109 str. 2 ir 3 dalis yra neproporcingi siekiamam tikslui. Manytina, kad kreditoriaus interesus būtų pakankamai

---

<sup>92</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis c. b. „Swedbank“, AB v. P. B., D. B., Nr. 3K-7-229/2009.

apsaugotas minėtose dalyse įtvirtinus sutuoktinių atsakomybę pagal bendros dalinės prievolės taisyklės.

*Teisinis apibrėžtumas.* Šis principas reiškia, kad šalių teises ir pareigas teisės aktai turi nustatyti aiškiai, suprantamai, teisės subjektai turi žinoti, ko jiems tikėtis vienoje ar kitose situacijose. Tuo tarpu CK 3.109 str. 2 ir 3 d. nustatyti prievolės solidarumo kriterijai yra itin priklausomi nuo subjektyvių vertinimų. Tokios sąvokos kaip *būtinai, interesai, poreikiai, namų ūkio išlaikymas* neturi teisiškai apibrėžto turinio, t. y. jų sąvokų teisės aktai nepateikia. Riba tarp būtinų ir nebūtinų poreikių, būtinų ir nebūtinų sandorių, skirtų išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą, yra labai neryški, priklauso nuo daugelio papildomų aplinkybių, todėl jokiais atvejais asmuo negali būti užtikrintas, kad vienas ar kitas sutuoktinio veiksmas nesukurs jam solidarios prievolės. Vėl gi, minėtų kriterijų vertinimas kilus ginčui priklauso išimtinai nuo teismo subjektyvaus vertinimo. Taigi aplinkybė, kad solidari prievolė gali atsirasti be asmens valios, vien tik dėl itin subjektyviai vertinamų aplinkybių vienokio ar kitokio traktavimo, sutikimo sandorio sudarymui nedavusį sutuoktinį priverčia jaustis itin nesaugiai *visą santuokos laikotarpį*. Juolab teismų praktikoje nuosekliai pripažįstama, kad pagal solidarią prievolę skolą prisiteisus iš vieno solidaraus skolininko, galima reikšti naują ieškinį dėl tos pačios skolos priteisimo iš kito solidaraus skolininko. Antai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. vasario 17 d. nutartyje c. b. 3K-3-81/2010 pasisakė: „Dėl šios priežasties teisėjų kolegija išaiškina, kad tuo atveju, kai bylos nagrinėjimo metu kitas sutuoktinis nebuvo įtrauktas atsakovu, kreditorius turi teisę pareikšti savarankišką ieškinį šiam sutuoktiniui įrodinėdamas CK 3.109 straipsnio taikymo pagrindus.“<sup>93</sup> Taigi, net esant priteistai skolai iš vieno sutuoktinio, kitas sutuoktinis negali būti tikras, kad analogiškas ieškinys nebus pareikštas jam. Netgi esant išduotam vykdomajam įrašui pagal vieno sutuoktinio išrašytą vekselį (prievolė pagal vekselį yra abstrakti), teismų praktikoje pripažįstama galimybė reikšti ieškinį kitam sutuoktiniui vekselio pagrindu. Kauno apygardos teismas 2010 m. kovo 17 d. nutartyje Nr. 2S-554-390/2010 pasisakė: „teisėjų kolegija išaiškina, kad šiuo atveju, kai vekselį pasirašė vienas sutuoktinis, kreditorius turi teisę pareikšti savarankišką ieškinį kitam sutuoktiniui įrodinėdamas CK 3.109 straipsnio taikymo pagrindus.“<sup>94</sup> Netgi nutraukus santuoką, tokia prievolė galėtų „pasivyti“ vekselio neišdavusį sutuoktinį. CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse nustatčius bendros dalinės prievolės taisyklę, minėto neapibrėžtumo būtų išvengta, atsakomybės pagal prievolę klausimai būtų išspręsti viename procese.

<sup>93</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis c. b. M. T. v. antstolė N. Š., Nr. 3K-3-81/2010

<sup>94</sup> Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 17 d. nutartis c. b. D. T. v. antstolis Raimundas Stanislauskas, Nr. 2S-554-390/2010.

### 2.3. Asmeninės sutuoktinių prievolės

Bendru atveju tarp dviejų asmenų susiklosčiusių sutartinių santykių pagrindu kilusi prievolė yra laikoma asmenine atitinkamo asmens prievolė. Tą akivaizdžiai patvirtina ir CK 6.1 str., CK 6.154 str. 1 d., CK 6.189 str. 1 d. Prievolės šalių daugumai atsirasti būtini papildomi juridiniai faktai, įtvirtinti įstatyme. Tai reiškia, kad asmeninis prievolės pobūdis turi būti preziumuojamas, kol minėti faktai nebus nustatyti. Šis aspektas yra itin svarbus teoriniu požiūriu atribojant bendras ir asmenines sutuoktinių prievoles. Bendras tam tikrų reiškinių, kategorijų klasifikavimo principas yra toks, kad turi būti siekiama išskirti išimtis iš bendros taisyklės ir nustatyti jų požymius. Asmeninių prievolių kontekste tai reiškia, kad siekiant apibrėžti asmeninių prievolių apimtį, turi būti atrasti ir išskirti atvejai, kuomet prievolė nėra laikoma asmenine. Sutuoktinių prievolių klasifikavime matome kitą tendenciją. Kažkodėl santuokos juridinis faktas minėtą prezumpciją apverčia „aukštyn kojom“. Neretai doktrinoje siekiama būtent asmenines sutuoktinių prievoles išskirti kaip išimtis iš bendros taisyklės, yra ieškoma požymių, pagal kuriuos prievolė galėtų būti laikoma asmenine. Tokio požiūrio pasėkoje susidaro išpūdis, jog yra galimas baigtinis asmeninių prievolių sąrašas. Itin akivaizdžiai tai matosi Rusijos teisės mokslininkų darbuose. Baigtinis asmeninių sutuoktinių prievolių sąrašas pateikiamas S. A. Muratovas vadovėlyje „Семейное право“<sup>95</sup>, L. M. Пчелincevos Rusijos federacijos šeimos kodekso 45 str. komentare<sup>96</sup>, E. A. Gubarenko knygoje „Семейные споры“<sup>97</sup> Minėtoje literatūroje itin akcentuojamas prievolės tikslas, t. y. asmeniniai sutuoktinio interesai. Rusijos mokslininkų įtaka itin jaučiama ir Lietuvos mokslininkų darbams. V. Mikelėno vadovėlyje „Šeimos teisė“<sup>98</sup>, P. S. Vitkevičiaus monografijoje „Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai“<sup>99</sup> taip pat yra pateikiamas konkretus asmeninių sutuoktinių prievolių sąrašas, akcentuojamas sandorio tikslas. Tokio aiškinimo įtaka jaučiama ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. gruodžio 20 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-665/2006 pasisakė: „Asmeninės sutuoktinio prievolės yra tokios, kurios atsirado iki santuokos sudarymo, taip pat santuokos metu, tačiau susijusios su jo asmeniniu turtu arba jo asmeninių poreikių tenkinimu.“<sup>100</sup> Šis aiškinimas eliminuoja galimybę prisiimti asmeninę prievolę šeimos interesais.

Tik CK trečios knygos komentaro autoriai atkreipia dėmesį į CK 3.112 str. 1 d. nustatytą reguliavimą: „Prievolės, kurias įgyja vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo

<sup>95</sup> Муратова С. А. „Семейное право“. Москва: Эксмо, 2004. P. 132.

<sup>96</sup> Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Москва: Норма, 2004. P. 195.

<sup>97</sup> Губаренко Е. А. Семейные споры. Москва: Эксмо, 2005. P. 119.

<sup>98</sup> Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P. 300.

<sup>99</sup> Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006. P. 205

<sup>100</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. L. V. v. K. V., Nr. 3K-3-665/2006

(žr. CK 3.92 str. komentara), laikomos asmeninėmis<sup>101</sup>. Šiai nuomonei pritartina, juolab ją patvirtina ir teisės normos tekstas. Kai sandoris sudarytas be kito sutuoktinio sutikimo, turi būti preziumuojamas asmeninis jo pagrindu kilusios prievolės pobūdis. Subjektas, siekiantis prievolės bendrumo, privalo įrodyti atitinkamų įstatyme numatytų juridinių faktų egzistavimą. Analogiškai pasisakė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. vasario 20 d. nutartyje Nr. 3K-3-128/2008: „Atsakydama į kasacinio skundo argumentus, kad iš atsakovo sudarytų paskolos sutarčių kylančios prievolės nėra vien atsakovo asmeninės ir pagal šias sutartis gautos paskolos gražintinos iš bendro sutuoktinių turto, teisėjų kolegija vadovaujasi CK 3.109 straipsnio 3 dalimi, kurioje nustatyta, kad solidarioji sutuoktinių prievolė neatsiranda, jeigu vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą, kai tai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Byloje atsakovui pateikus jo sudarytas ir įvykdytas paskolos sutartis nesant ieškovės sutikimo, aplinkybę, kad šios sutartys sudarytos šeimos interesais, t. y. kad paskolos gautos ir vėliau gražintos siekiant bendrų šeimos poreikių tenkinimo, privalėjo įrodyti atsakovas (CPK 178 straipsnis).“<sup>102</sup> Taigi ir doktrinoje pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas būtent bendrų prievolių atsiradimo kriterijų klasifikavimui ir jų turinio nustatymui.

CK yra keletas reikšmingų straipsnių, pagrindžiančių vieno sutuoktinio vardu prisiimtų prievolių asmeninio pobūdžio prezumpciją. CK 3.110 str. 1 dalis, kurioje numatyta, kad iš bendro sutuoktinių turto negali būti tenkinamos sutuoktinių prievolės, kurios atsirado *iki santuokos įregistravimo*, išskyrus atvejus, kai išieškoma iš bendro turto sutuoktinio dalies. CK 3.111 str., numatantis, kad jei vienas sutuoktinis gauna *dovanų ar palikimą*, iš to kylančios prievolės negali būti tenkinamos bendru turto, išskyrus atvejus, kai dovana ar palikimas buvo gauti kaip bendras turtas. Jau minėtas CK 3.112 str., kurio 1 dalyje numatyta, kad išieškoti pagal vieno sutuoktinio prievolės, atsiradusias iš sandorių, sudarytų po santuokos įregistravimo *be kito sutuoktinio sutikimo*, galima iš bendro turto sutuoktinio dalies, jeigu kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Straipsnio 2 dalyje numatyta, kad teismo išlaidos atlyginamos iš *asmeninio sutuoktinių turto*, jeigu byla *nebuvo susijusi su bendru sutuoktinių turtu ar šeimos interesais*. CK 3.114 str. 2 dalis, numatanti, kad sutuoktiniai nėra laikomi vienas kito garantais ar laiduotojais pagal prievolės, kurios atsiranda valdant, naudojant turtą, kuris yra *vieno ir kito asmeninė nuosavybė*, ar disponuojant tokiu turto.

Deliktinėms sutuoktinio prievolėms taikomos bendrosios deliktinės civilinės atsakomybės nuostatos.

---

<sup>101</sup> Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002. P. 233.

<sup>102</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 20 d. nutartis c. b. R. B. v. A. B., Nr. 3K-3-128/2008.

Atskiro aptarimo vertos prievolės, kurios kyla mokestinių santykių pagrindu. Pavyzdžiui, pardavus bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausantį turtą ar gavus pajamas iš individualios veiklos kyla klausimas, kam teks prievolė susimokėti mokesčius valstybei.

Individualios veiklos vykdymo požiūriu yra informatyvus 2009 m. gegužės 21 d. Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau tekste MKG) sprendimas dėl A. Š. 2009-04-08 skundo Nr. S-136(7-96/2009)<sup>103</sup>. Šiame ginče sutuoktinis, kuris mokesčių administratoriaus buvo pripažintas kaip vykdamas individualią veiklą, siekė mokesčines gyventojų pajamų mokesčio prievoles priskirti prie bendrų jo ir sutuoktinės prievolių, kadangi pajamos buvo gautos pardavus bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausantį turtą. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau tekste Inspekcija) 2009-03-18 sprendime Nr. 68-70 pažymėjo: „pareiškėjo sutuoktinė D. Š. paaiškino, jog ji *nedalyvavo* nei detaliojo sklypų plano parengime, nei žemės sklypų pirkėjų paieškoje, nei kitoje su ginčo nekilnojamojo turto pardavimu susijusioje veikloje. Taigi akivaizdu, kad pajamų, gautų pardavus ginčo nekilnojamąjį turtą, atsiradimą *sąlygojo aktyvūs pareiškėjo veiksmai*. Iš to kyla išvada, kad nors pareiškėjui ir jo sutuoktinei D. Š. bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis nekilnojamas turtas tarp sutuoktinių nebuvo padalintas ir pajamos iš šio turto pardavimo buvo gaunamos abiejų sutuoktinių, individualios veiklos vykdymo požymiai pagrįstai nustatyti tik vienam iš sutuoktinių, t. y. pareiškėjui.“ Kaip matome, Inspekcija nelaiko lemiamu veiksmu prievolei atsirasti turto bendrumo fakto. Inspekcijos pozicija papildomai patvirtina šio darbo 1.3.1. poskyryje išsakytą teiginį, kad vien turto bendrumo fakto nepakanka prievolės pobūdžiui nustatyti. Taip pat Inspekcija pasisakė: „pats santuokos sudarymo faktas negali savaime sukelti asmeniui mokestinių teisinių pasekmių, net ir tuo atveju, jei parduodamas bendrosios jungtinės nuosavybės teise turimas turtas, t. y. negalima vienareikšmiškai teigti, kad individuali veikla, pasireiškianti sutuoktinių bendro turto pirkimu ir pardavimu, GPMĮ<sup>104</sup> prasme laikytina savarankiška abiejų sutuoktinių atžvilgiu. Taigi pajamos, gautos disponavimo bendru turtu sandorių pagrindu, veikiant sąžiningai ir teisėtai yra bendraturčių, o ne vieno iš jų pajamos, į kurias kiekvienas iš jų turi lygias teises, tačiau tai nereiškia, kad bendraturčiui, neatlikusiam aktyvių veiksmų, nukreiptų į šių pajamų gavimą, atsiranda lygiai tokios pat pareigos kaip ir kito bendraturčio, kurio aktyvi veika ir sąlygojo apmokestinamųjų pajamų atsiradimą, nes tik toks bendraturtis ir bus laikomas mokesčių mokėtoju mokesčių teisės požiūriu.“ Inspekcija sprendime taip pat labai aiškiai parodė, kodėl negalima sutapatinti turto teisinio režimo rūšies ir prievolės,

<sup>103</sup> Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 21 d. sprendimas dėl A. Š. 2009-04-08 skundo Nr. S-136(7-96/2009).

<sup>104</sup> Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.



susijusios su tokiu turtu, pobūdžio: „Tai reiškia, kad konstatuojant individualios veiklos, perkant ir parduodant bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę, vykdymo faktą *turto teisinis režimas neturi esminės reikšmės*, nustatant apmokestinimo objektą ir mokesčio subjektą. *Juk bendraja jungtine nuosavybe pripažįstamas ir darbo užmokestis – pajamos, gautos iš sutuoktinių ar vieno jų darbinės veiklos ar, pavyzdžiui, pajamos iš paskirstytojo pelno, tačiau tokios pajamos apmokestinamos kaip vieno sutuoktinio gautos pajamos ir nelaikomos kito sutuoktinio apmokestinamosiomis pajamomis*. Būtent šioje vietoje pastebimas aiškus skirtumas (vertinant mokesčių teisės normų kontekste) tarp sąvokų „pajamų gavimas“ ir „disponavimas pajamomis“, nes tik pajamas gaunantis subjektas, kuris vykdo pajamų gavimui nukreiptą veiklą, tampa mokesčių mokėtoju, nors lygiavertę disponavimo pajamomis teisę gali turėti ir šių pajamų bendraturtis.“

MKG Inspekcijos sprendimą patvirtino iš esmės Inspekcijos nurodytų motyvų pagrindu. Tokiai praktikai yra pritartina, pagal ją atsakomybė tenka tik tam asmeniui, kuris vykdė verslą, realiai turėjo sprendimų priėmimo teisę, taigi tuo pačiu prisiėmė ir riziką. Mokestines prievoles prie asmeninių priskyrė ir LAT nutarime c. b. Nr. 3K-P-186/2010<sup>105</sup>. Analogiškai teisė turėtų būti aiškinama ir sprendžiant civilinių prievolių pobūdį. Tokia išvada darytina ir taikant siaurinamąjį sandorio ir prievolės ryšio aiškinimo metodą. Vilniaus apygardos administracinis teismas 2009 m. spalio 5 d. sprendime, adm. bylos Nr. 1981-561/2009, pasisakė: „Atlikus išsamią teisės normų analizę bei surinktų įrodymų vertinimą, teismas daro išvadą, kad Inspekcija, teigdama, jog vieno sutuoktinio pajamos ir nauda, gauta pardavus nekilnojamąjį turtą, yra pripažintinos bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę, todėl laikytina, kad abiems sutuoktiniams atsirado ir pareiga atsakyti kreditoriams pagal turtines prievoles, atsiradusias iš bendrosios jungtinės nuosavybės, paviršutiniškai vertino ginčo aplinkybes bei netinkamai taikė bendros jungtinės nuosavybės sampratą I. B. bei jos sutuoktinio A. B. atžvilgiu. Teismas daro išvadą, kad Civilinio kodekso 3.113 str. nurodyti kreditoriai yra siejami su sutartiniais santykiais, laidavimu ir panašiai, tačiau nesietini su asmenims atsiradusiomis mokestinėmis prievolėmis, todėl Inspekcija netinkamai vadovavosi minėta Civilinio kodekso teisės norma, areštuodama ne bendros jungtinės nuosavybės (I. B. ir A. B.) turtą, siekiant užtikrinti mokesčių mokėtojo A. B. mokestinių prievolių įvykdymą, o areštuodama I. B. asmeninės nuosavybės turtą.“<sup>106</sup> Autoriaus nuomone sutuoktiniui, kuris nedalyvauja kito sutuoktinio veikloje, nepaisant to, kad pajamos iš veiklos yra bendros, jokiais atvejais be jo sutikimo neturėtų kilti bendra prievolė.

<sup>105</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.

<sup>106</sup> Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 5 d. sprendimas a. b. I. B. v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 1981-561/2009.

Itin svarbią praktinę ir teorinę reikšmę asmeninių prievolių atsiradimui turi teisės normų, kurios numato bendros prievolės atsiradimą, rūšinis priskyrimas pagal įpareigojimo pobūdį. Pripažinus minėtas normas imperatyviomis reikšmėmis, kad šalys susitarimu negali jų pakeisti. Pripažinus dispozityviomis, dėl jų taikymo spęstų kreditorius ir skolininkas sudarydami sutartį. Dėl teisės normos imperatyvumo nustatymo yra pasisakyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-480/2010: „Imperatyviausias teisės normas pagal doktrininį suvokimą apie jas identifikuoja tokie požymiai: jos griežtai formuluoja paliepiamą ir neleidžia paliepimo suprasti dviprasmiškai, tai reiškia, kad jų išraiškos forma – kategoriški paliepimai, veiksmų aprašymas ir jų atlikimo eiga, nurodytų veiksmų draudimas, teisės normų įgyvendinimo sąlygos ir būdai. Taigi sprendžiant, ar elgesio taisyklė yra kategoriška ir teisinių santykių subjektai nuo jos nukrypti negali, lingvistinės išraiškos priemonės – žodžiai „draudžiama“, „neturi teisės“, „privalo būti“ ir pan., aiškiausiai parodo teisės normos imperatyvų pobūdį. Tačiau kai teisės normoje nėra taip aiškiai išreikšto imperatyvo, sprendžiant dėl normos imperatyvumo, įvertinami tam tikros teisės normos *tikslai, objektas ir interesai*, kuriuos ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos *sisteminiai ryšiai su kitomis normomis* ir t. t.“<sup>107</sup> Be to, net ir pripažinus, kad norma yra imperatyvi, turi būti vertinama, ar konkretus sandoris sudarytas pažeidžiant tokioje normoje įtvirtintą įsakmų reikalavimą arba draudimą ir ar šio pažeidimas lemia sandorio negaliojimą.<sup>108</sup> Sutuoktinių prievolės bendrumą nustatančiose teisės normose kategoriškas paliepiamas neformuluojamas. Šių normų tikslas yra apsaugoti kreditoriaus ir sandorį sudarančio sutuoktinio interesus. Autoriaus nuomone, išimtinai nuo kreditoriaus ir sandorį sudarančio sutuoktinio priklauso, ar jie minėtomis teisėmis naudosis, ar jų atsisakys.

Atsižvelgdamas į tai autorius daro išvadą, jog sutarties šalys tarpusavio susitarimu gali nustatyti kitokias atsakomybės pagal prievolės taisykles, negu numatyta įstatyme. Pavyzdžiui, asmuo kreipiasi į kreditorių dėl paskolos gavimo būtinai sutuoktinio operacijai finansuoti. Pagal įstatyminių reguliavimą tokia prievolė taptų bendra solidaria prievole CK 3.109 str. 3 dalies pagrindu. Tačiau asmuo siekia, kad prievolė sutuoktinio nesaistytų, kreditoriui siūlo pakankamas užtikrinimo priemones (pvz. asmeninio nekilnojamojo turto įkeitimas, trečiojo asmens laidavimas). Aptariamoje situacijoje nebūtų teisinio pagrindo tarp kreditoriaus ir skolininko sudarytoje sutartyje įtvirtintą sąlygą, pagal kurią skolininko prievolė kreditoriui yra asmeninė, pripažinti negaliojančia, kaip prieštaraujančia CK 3.109 str. 3 daliai. Priešingu atveju būtų pažeistas kertinis sutarčių teisės principas – sutarties laisvės principas.

---

<sup>107</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. UAB „Impronela Tours“ v. UAB „Busturas“, Nr. 3K-3-480/2010.

<sup>108</sup> Ten pat.

### 3. VEDYBŲ SUTARTIES ĮTAKA SUTUOKTINIŲ PRIEVOLEMS

Vedybų sutartimi sutuoktiniai gali pakeisti įstatyminį sutuoktinių turto teisinį režimą, pagal kurį santuokos metu įgytas turtas laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.87 str. 1 d.), ir pasirinkti atskiro arba bendro dalinio turto teisinius režimus (CK 3.104 str. 1 d.). Visų pirma atkreiptinas dėmesys, jog vedybų sutarties instituto teisės normos, įtvirtintos CK trečios knygos trečios dalies šešto skyriaus trečiame skirsnyje, nereglamentuoja sutuoktinių prievolių pobūdžio, atsižvelgiant į pasirinktą turto režimą. Sutuoktinių prievolių pobūdis reglamentuotas CK trečios knygos trečios dalies septintame skyriuje. Pagal CK 3.114 str. 1 d., jeigu sutuoktiniai vedybų sutartyje numatė, kad turtas, įgytas tiek iki santuokos įregistravimo, tiek ir susituokus, yra vieno ir kito *asmeninė nuosavybė, jie pagal savo prievoles atsako tik savo asmeniniu turtu*. Pagal *bendras prievoles ir prievoles šeimos interesais* sutuoktiniai tokiais atvejais atsako *solidariai*. Ši sutuoktinių prievoles reguliuojanti teisės norma yra taikoma tik vieninteliu atveju, jeigu sutuoktiniai yra sudarę vedybų sutartį ir pasirinkę atskiro turto teisinį režimą. Tuo pačiu pažymėtina, kad sutuoktiniams, vedybų sutartimi pasirinkusiems bendrą dalinį turto teisinį režimą, būtų taikomos tos pačios prievolių atsiradimo taisyklės, kaip ir įstatyminio turto teisinio režimo atveju. Atsižvelgiant į tai, atskiro aptarimo verta tik situacija, kuomet sutuoktiniai vedybų sutartimi pasirenka atskiro turto teisinį režimą.

Vedybų sutarties institutas Lietuvoje nėra labai populiarus. 2010 metais sudarytos tik 828 vedybų sutartys, kai tuo tarpu sudarytos 18668 santuokos. Tačiau stebima vedybų sutarčių daugėjimo tendencija.<sup>109</sup> Vyrauja nuomonė, kad vedybų sutartis sudaro tik turtingi asmenys, kurie turi ką dalinti.<sup>110</sup> Toks požiūris Lietuvos kontekste ne visai tikslus. Atkreiptinas dėmesys, kad iki santuokos įgytas turtas ir įstatyminio turto teisinio režimo atveju išlieka asmenine sutuoktinio nuosavybe (CK 3.89 str. 1 d. 1p.). Akivaizdu, kad praktinis tikslas yra ne apsaugoti esamą turtą, o apsaugoti ateityje gautinas pajamas ir turtą, t. y. užkirsti kelią jų tapimui bendra nuosavybe CK 3.88 str. 1 d. pagrindu. Pasirinkdami atskiro turto teisinį režimą, sutuoktiniai tuo pačiu eliminuoja bendros jungtinės nuosavybės galimybę, o tai reiškia, kad atkrenta poreikis vertinti įgyto turto nuosavybės formos kriterijų prievolės pobūdžio nustatymui. Kaip minėta, teismų praktikoje neretai konstatuojama, kad vien aplinkybė, jog turtas įgytas bendrosios nuosavybės teise, reiškia sandorio sudarymą šeimos interesais. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartyje Nr. 3K-3-383/2005 pasisakė: „Pažymėtina, kad CK įtvirtinta sutuoktinių teisė išvengti sutuoktinių turto bendrumo teisinio režimo, sudarant vedybų sutartį. Sutuoktiniai vedybų sutartimi gali pasirinkti jiems priimtina turto teisinį režimą ir kartu

<sup>109</sup> [https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr\\_rusys.html](https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr_rusys.html). Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

<sup>110</sup> Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P. 290; Adomavičius. V. Vedybų sutartis. Vilnius: Mūsų saulužė, 2002; Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Москва: Норма, 2004. P. 172;

reglamentuoti savo civilinės atsakomybės pagal prievoles klausimus. Tačiau, minėta, nagrinėjamoje byloje nėra įrodymų, kad sutuoktiniai būtų sudarę vedybų sutartį, todėl jų tarpusavio turtiniams santykiams ir civilinei atsakomybei pagal prievoles pagrįstai buvo taikomos normos, reglamentuojančios turto teisinį režimą pagal įstatymą, ir šios normos buvo tinkamai aiškinamos.<sup>111</sup>

Neretai iki santuokos įgytas turtas yra „apaukęs“ suvaržymais, yra likęs su turtu susijusių neįvykdytų prievolių. Taigi antras, ne mažiau svarbus, tikslas, kurio siekia vedybų sutartį sudarantys asmenys, yra atsakomybės pagal prievoles atribojimas. Šis kriterijus yra labiau svarbus tam sutuoktiniui, kuris į santuoką ateina be svaraus turto. Tačiau susiduriame su paradoksalia situacija, kai vedybų sutartyje atskirą turto režimą pasirinkę sutuoktiniai, tenkindami šeimos poreikius, pagal CK įtvirtintą sutuoktinių prievolių reguliavimą, atsiduria sunkesnėje padėtyje, negu įstatyminių turto teisinį režimą pasirinkę sutuoktiniai. CK 3.114 str. 1 dalis, reglamentuojanti atskiro turto teisinį režimą pasirinkusių sutuoktinių atsakomybę pagal prievoles, numato, kad pagal bendras prievoles ir prievoles šeimos interesais sutuoktiniai tokiais atvejais atsako *solidariai*. Kaip pavyzdį galime pateikti neretą situaciją. Vienas sutuoktinis su kito sutuoktinio sutikimu pasiskolina 20000 Lt, kuriuos sutuoktiniai išleidžia prabangioms atostogoms. Įstatyminių turto teisinį režimą pasirinkusių sutuoktinių atžvilgiu bus taikomas CK 3.109 str. 1 d. 5 p., kils bendra prievolė. Bendros prievolės rūšiai nustatyti taikoma CK 6.6 str. 1 dalis, pagal kurią solidari prievolė nepreziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ar kai prievolės dalykas nedalus. Piniginės prievolės dalykas yra dalus, įstatymas nenumato, kad paskolos pagrindu kilusi prievolė yra solidari. Sandorio tikslas nepatenka į CK 3.109 str. 2 ir 3 dalių reguliavimą. Paskolos ėmimas prabangioms atostogoms negali būti laikomas būtinu sandoriu, skirtu išlaikyti šeimos namų ūkį ar skirtu būtinam šeimos poreikiui patenkinti. Taigi įstatyminių turto teisinį režimą pasirinkusiems sutuoktiniams kiltų bendra dalinė prievolė. Vedybų sutartimi atskiro turto teisinį režimą pasirinkusių sutuoktinių atžvilgiu analogiška prievolė, taikant specialiąją teisės normą, išreikštą CK 3.114 str. 1 dalyje, būtų solidari.

Apibendrinant darytina išvada, kad vedybų sutartimi atskiro turto teisinį režimą pasirinkusių sutuoktinių atžvilgiu yra galimos tik *asmeninės* arba *bendros solidarios prievolės*. Bendrų dalinių prievolių galimybę eliminuoja CK 3.114 str. 1 dalyje įtvirtintas reguliavimas. Tokio reguliavimo pasėkoje vedybų sutarties institutas iš dalies praranda praktinę reikšmę, nes įstatymas sutuoktinių atsakomybę atriboja tik pagal asmeniniais interesais prisiimtas prievoles. Kaip minėta, santuoka sudaroma siekiant bendrų interesų. Akivaizdu, kad daugumą sandorių

---

<sup>111</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. Jūratė Matulaitienė v. antstolė Aušra Lepeškaitė, Nr. 3K-3-383/2005

sutuoktiniai sudaro bendrais, o tuo pačiu ir šeimos interesais. Kyla pagrįstas klausimas, ar toks įstatyminis reguliavimas atitinka vedybų sutarties instituto tikslus.

Autoriaus nuomone, minėtas reguliavimas yra vienas iš veiksnių, stabdančių vedybų sutarties plitimą. Natūralu, kad atskiro turto teisinį režimą pasirinkę sutuoktiniai siekia ir atskirų prievolių teisinio režimo, nepriklausomai nuo prievolės tikslo.

O galbūt sutuoktiniai vedybų sutartimi gali sureguliuoti ne tik turto, bet ir atsakomybės pagal turtines prievoles teisinį režimą?

Ši hipotezė verta atskiro aptarimo. CK trečios knygos trečios dalies septintame skyriuje yra dvi teisės normos, kuriose tiesiogiai siejamas turto teisinis režimas ir prievolės pobūdis. Jos įtvirtintos CK 3.109 str. 2 d. ir CK 3.114 str. 1 d. Doktrinoje vyrauja pozicija, jog minėtų normų turinio vedybų sutartimi pakeisti negalima<sup>112</sup>. Ji grindžiama principu, jog sutartis įstatymo galią turi tik jos šalims, ji negali apriboti tretiesiems asmenims įstatymais suteiktų teisių. (CK 6.189 str. 1 d.). Solidarumo doktrinos pamatas yra kreditoriaus interesų apsauga. Solidarumas kreditoriaus naudai yra įtvirtintas įstatyme, todėl jo atsisakyti, kaip minėta darbo 2.3 poskyryje, gali tik kreditorius.

Tačiau abejotina, ar vedybų sutartyje įtvirtinta nuostata, kad vieno iš sutuoktinių vardu priimtoms prievolėms visais atvejais bus laikomos asmeninėmis atitinkamo sutuoktinio prievolėmis nepaisant paskirties, savaime būtų negaliojanti, kaip pažeidžianti kreditorių interesus ir prieštaraujanti CK 3.109 str. 2 d. bei CK 3.114 str. 1 daliai.

CK 3.104 str. 4 dalis numato sutuoktiniams teisę vedybų sutartyje nustatyti teises ir pareigas, susijusias su turto tvarkymu, tarpusavio išlaikymu, dalyvavimu tenkinant šeimos reikmes ir darant išlaidas, taip pat turto padalijimo būdą ir tvarką, jei santuoka nutraukiama, bei kitus klausimus, susijusius su sutuoktinių tarpusavio turтинiais santykiais. Taigi vedybų sutarties sąlyga, pagal kurią už atitinkamą bendrų šeimos interesų sritį atsakingas sutuoktinis būtų įpareigotas asmeniškai atsakyti savo kreditoriui, iš esmės atitiktų CK 3.104 str. 4 dalies reikalavimus. Prievolių režimo nustatymo galimybė paminėta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 3K-3-383/2005: ” Sutuoktiniai vedybų sutartimi gali pasirinkti jiems priimtina turto teisinį režimą ir kartu reglamentuoti savo civilinės atsakomybės pagal prievoles klausimus.“<sup>113</sup> Kitas klausimas, ar tokia sąlyga sukeltų teises pasekmes tretiesiems asmenims? Šiuo požiūriu aktualios CK 3.103 str. 2 ir 3 dalys, nustatančios, kad vedybų sutartis, taip pat jos pakeitimai turi būti įregistruoti vedybų sutarčių registre. Vedybų

<sup>112</sup> Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P. 299: „Tačiau kad ir koks būtų vedybų sutarties turinys, pagal kai kurias prievoles sutuoktiniai atsakys bendrai. Pavyzdžiui, sutuoktiniai solidarčiai atsakys pagal visas prievoles, kurios yra susijusios su šeimos namų ūkio išlaikymu.“ Adomavičius. V. Vedybų sutartis. Vilnius: Mūsų sauluzė, 2002. P. 50: „Be to, sutuoktiniai gali nustatyti sąlygą, kad už savo skolas kiekvienas atsako savo turtu, bet pagal bendras prievoles šeimos interesais sutuoktiniai atsako solidarčiai“.

<sup>113</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. Jūratė Matulaitienė v. antstolė Aušra Lepeškaitė, Nr. 3K-3-383/2005.

sutartis ir jos pakeitimai prieš trečiuosius asmenis gali būti panaudoti tik tada, jeigu sutartis ir jos pakeitimai buvo įregistruoti vedybų sutarčių registre. Ši taisyklė netaikoma, jeigu sandorio sudarymo metu tretieji asmenys žinojo apie vedybų sutartį ar jos pakeitimus. Kaip matome, įstatymas teisinę reikšmę suteikia vedybų sutarties registracijai, t. y. jos išviešinimui. Akivaizdu, kad vedybų sutarties išviešinimo tikslas yra vedybų sutarties turinio panaudojimas prieš trečiuosius asmenis. Šiuo požiūriu svarbūs keli aspektai.

Pirma, vedybų sutarties sąlyga, atribojanti visas sutuoktinių prievoles, negali būti vertinama kaip pakeičianti įstatyminių reguliavimą, nustatytą CK 3.109 str. 2 d. ir CK 3.114 str. 1 d., ir pažeidžianti kreditorių interesus, kadangi vedybų sutartimi jokie santykiai su trečiaisiais asmenimis nesukuriami. Tokia vedybų sutarties sąlyga turi būti vertinama kaip sutuoktinių *siekis* santykiuose su kreditoriais pakeisti įstatymo nustatytą reguliavimą.<sup>114</sup> Autoriaus nuomone, minėtą sąlygą galima vertinti kaip sutuoktinių sutarimu aptartą būtinąją ofertos ar akcepto sąlygą, sandorius šeimos interesais sudarant vienasmeniškai. Apibrėžtumo dėlei vedybų sutartyje papildomai galima numatyti tokią sąlygą: „šalys susitaria, kad santuokos metu kiekvienas iš sutuoktinių turi teisę vienasmeniškai šeimos interesais sudaryti tik tokius sandorius, kurių pagrindu kilusios prievolės taps asmeninėmis atitinkamo sutuoktinio prievolėmis“.

Antra, išviešinus vedybų sutartį vedybų sutarčių registre, minėtas siekis tampa žinomas tretiesiems asmenims.

Autoriaus nuomone, tokio siekio išviešinimo teisinė pasekmė trečiajam asmeniui yra ta, kad tarp jo ir vieno sutuoktinio sudarytai sutarčiai bus taikomos vedybų sutarties nuostatos dėl prievolių atribojimo. Vedybų sutartis bus vertinama kaip įrodymas, jog kreditorius ir skolininkas tarpusavio sutarimu pakeitė CK 3.109 str. 2 d. ir CK 3.114 str. 1 d. įtvirtintą reguliavimą, nes kitu atveju kreditorius, žinodamas vedybų sutarties turinį, sandorio nebūtų sudaręs.

Toks aiškinimas atitiktų vedybų sutarties tikslus, balansuotų kreditorių ir sutuoktinių interesus. Kreditoriaus interesas šiuo atveju nebūtų pažeidžiamas, nes žinodamas vedybų sutarties turinį, jis galėtų pareikalauti prievolių įvykdymo užtikrinimo, kad ir kito sutuoktinio laidavimo. Prievolė neatsirastų be asmens žinios, o tai, autoriaus nuomone, turi būti siekiamybė reglamentuojant prievolinius teisinius santykius.

Teisinio apibrėžtumo prasme turėtų būti koreguojamos teisės normos, reglamentuojančios vedybų sutarties turinį, tiesiogiai įtraukiant nuostatas dėl galimybės prievolių teisinį režimą nustatyti vedybų sutartyje.

---

<sup>114</sup> Darbo 2.3 poskyryje pateikta išvada, jog solidarumą įtvirtinančios normos nėra imperatyvios, jos gali būti pakeistos kreditoriaus ir skolininko sutarimu.

#### 4. SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖ PAGAL NERIBOTOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS JURIDINIO ASMENS PRIEVOLES.

Lietuvos teisėje vyrauja trijų teisinių formų neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys: individualios įmonės, tikrosios ūkinės bendrijos ir komanditinės ūkinės bendrijos. Gausiausia teismų praktika susiformavusi vertinant individualių įmonių prievoles, todėl išsamiau bus pasisakyta tik dėl jų.

Lietuvos teismuose nuosekliai vyrauja praktika, kad individuali įmonė yra turtas, turinti savininką - ją įsteigusį subjektą. Tokio aiškinimo pasėkoje visos su individualios įmonės veikla susijusios prievolės teismų praktikoje laikomos jų savininko prievolėmis. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. spalio 5 d. nutartyje Nr. 3K-3-371/2009, pasisakė: „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi praktikos, kad kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti, todėl individuali įmonė, nors registruota vieno iš sutuoktinių vardu, pagal CK 3.88 straipsnio 1 dalies 4 punktą *pripažįstama bendrąja jungtine nuosavybe*. Dėl to ir iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios *prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis* ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto (CK 3.109 straipsnis). Toks šių prievolių teisinis kvalifikavimas leidžia apsaugoti individualios įmonės kreditorių interesus, bendraturčius sutuoktinius įpareigoja prievoles vykdyti sąžiningai. Tik įrodžius, kad verslu vertėsi išimtinai vienas sutuoktinis *be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią ir verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesais*, būtų galima daryti priešingą išvadą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *T. Ž. v. A. Ž.*, bylos Nr. 3K-7-192/2007).“<sup>115</sup>

Visų pirma pasisakytina dėl sąvokos „įmonė“ aiškinimo. Lietuvos civilinėje teisėje egzistuoja dualistinė įmonės samprata. Viena vertus, pagal CK 2.33 str. 1 d. įmonė yra juridinis asmuo - *subjektas*. Antra vertus, pagal CK 1.110 str. 1 d. įmonė yra *objektas*, kaip verslu *užsiimančiam (pelno siekiančiam) asmeniui* priklausantis turto ir turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų visuma. Tokio dualizmo ydingumas itin pasireiškia sutapatinant įmonę kaip objektą su įmone kaip subjektu. Ši problema akcentuota ir atskleista daktarės Astos Jakutytės – Sungailienės disertacijoje „Įmonė kaip civilinių teisių objektas“<sup>116</sup>. Akivaizdus pavyzdys yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis Nr. 3K-3-428/2006:

<sup>115</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 5 d. nutartis c. b. R. V. v. V. V., Nr. 3K-3-371/2009.

<sup>116</sup> Jakutytė – Sungailienė A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S).- Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 48.

„Šią išvadą, be kita ko, lemia *individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto*, atsakomybės už prievolės specifika. Kai kreditorius reiškia reikalavimą prievolės neįvykdžiusios individualios įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, solidariai bendraskolei – laiduotojai, kuri taip pat yra tos *individualios įmonės, kaip bendrosios jungtinės nuosavybės objekto*, viena iš dalyvių“<sup>117</sup>. Kaip matome, ta pati įmonė įvardijama ir objektu, ir subjektu, maža to, įmonės dalyvis yra įvardytas ne subjekto, o objekto dalyviu. Šiuo atveju neskiriamos skirtingą teisinį turinį turinčios teisinės kategorijos. Kitais atvejais sutuoktinių atsakomybė grindžiama įmonės ir dalyvio turto neatskirumu. Antai, Lietuvos apeliacinis teismas 2010 m. liepos 7 d. nutartyje Nr. 2A-513/2010 pasisakė: „Pagal CK 2.50 straipsnio 4 dalį individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo, *tokios įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko (savininko ar savininku) turto*, todėl, jei įmonės prievolėms įvykdyti neužtenka šios įmonės turto, už jos prievolės atsako ir jos dalyviai savo turto.“<sup>118</sup> Šis teiginys neturi teisinio pagrindo. 2003 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo Nr. IX-1805<sup>119</sup> (toliau tekste III) 8 str. 1 d. aiškiai nustato, kad individualios įmonės turtas įmonei priklauso nuosavybės teise. Dalyviui priklausantį turtą individuali įmonė gali valdyti ir naudoti tik jį perdavus patikėjimo teise (II 8 str. 4 d.). Individualios įmonės turto atskirumas yra pagrįstas ir teisės mokslininkų darbuose.<sup>120</sup>

Teisės subjektas negali būti civilinės apyvartos objektu. CK straipsniai, reglamentuojantys įmonės pardavimą, įkeitimą, nuomą, reguliuoja įmonės kaip civilinės apyvartos objekto (CK 1.110 str. 1 d.) statusą teisės subjektų sudaromuose sandoriuose. Atsižvelgiant į tai sąvoka „įmonė“ CK 3.88 str. 1 d. 4 punkto prasme taip pat turi būti suprantama tik kaip teisės objektas, o ne subjektas, juolab CK 3.88 str. reguliuoja *turto teisinį režimą*. Sąvokų problematika yra akcentuota profesoriaus R. S. Stanislovaičio knygoje „Komerčinė teisė“<sup>121</sup>. Jo nuomone sąvokai „įmonė“ turi būti suteikiamas tik teisės objekto turinys.<sup>122</sup> Analogiškos pozicijos laikosi ir daktarė Asta Jakutytė – Sungailienė disertacijoje „Įmonė kaip civilinių teisių objektas“<sup>123</sup>. CK 2.33 str. 1 d. įtvirtinta sąvoka „įmonė“ turi visai kitą prasmę, kuri nieko bendro su turto neturi. Įmonė kaip subjektas gali būti tik nuosavybės teisės turėtoju, bet ne nuosavybės teisės objektu. Apibendrinant galima teigti, kad CK įtvirtinto

<sup>117</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis c. b. Akcinė bendrovė bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. K., Nr. 3K-3-428/2006.

<sup>118</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 7 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.), Nr. 2A-513/2010.

<sup>119</sup> Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991.

<sup>120</sup> Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2(104). P. 70. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 37.

<sup>121</sup> Stanislovaitis R. S. Komerčinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005.

<sup>122</sup> Ten pat. P. 33.

<sup>123</sup> Jakutytė – Sungailienė A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S).- Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 56.



sąvokų reguliavimo pasėkoje turime situaciją, kuomet įmonei (CK 2.33 str. 1 d.) priklauso pati įmonė (CK 1.110 str. 1 d.).

Painiavos taip pat įneša III, apibrėžiantis individualios įmonės kaip subjekto statusą. Pagal III 3 str. 5 d. individualios įmonės steigėjas nuo įmonės įregistravimo laikomas individualios įmonės *savininku*. Vėl gi susiduriame su sąvokų dualizmu. Pagal III 2 str. 1 d. individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo – subjektas, taigi nuosavybės teisės objektu būti negali. Tą patvirtina ir III 8 str. 1 d. – turtas individualiai įmonei priklauso nuosavybės teise. Kitu atveju susidarytų situacija, kuomet nuosavybės objektui priklauso kitas nuosavybės objektas. Logikos požiūriu to būti negali. Ryšium su tuo, III vartojama sąvoka „savininkas“ turi būti aiškinama atsižvelgiant į III reguliavimo dalyką. Pagal III 1 straipsnį, įstatymas reglamentuoja įmonių, kurių teisinė forma yra individuali įmonė, steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, likvidavimą, šių įmonių savininkų teises ir pareigas. Kaip matome, III nereglamentuoja įmonės, kaip civilinės apyvartos objekto, teisinio statuso. Todėl darytina išvada, kad II vartojama sąvoka „savininkas“ atitinka CK 2.45 str. įtvirtintą sąvoką „juridinio asmens dalyvis“, ir negali būti suprantama taip pat, kaip nuosavybės teisiniuose santykiuose. Apibendrinant galime teigti, kad individuali įmonė, kaip juridinis asmuo, negali būti nuosavybės teisės objektu, todėl ir jo steigėjas, dalyvis negali būti laikomas tokios įmonės savininku nuosavybės teisinių santykių prasme. Individualios įmonės įgytas turtas priklauso ne įmonės dalyviui, o pačiai individualiai įmonei, išskyrus patikėjimo teise perduotą turtą. Ši teiginį akivaizdžiai patvirtina II 8 str. 2 dalis, numatanti, kad individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybėn perduotas individualios įmonės savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu. *Atsižvelgiant į tai, CK 3.88 str. 1 d. 4 punktas individualiai įmonei kaip subjektui ar pačiai įmonei priklausančiam turtui apskritai neturėtų būti taikomas. Jo taikymas galimas tik tuomet, kai įmonė - objektas (CK 1.110 str. 1 d.) tiesiogiai nuosavybės teise priklauso santuokoje esančiam fiziniam asmeniui.* Lietuvos Respublikoje tokia įmonė – objektu CK 3.88 str. 1 d. 4 punkto prasme galėtų būti laikomas individualios veiklos pagrindu veikiančio asmens komercinei veiklai naudojamas nuosavybės teise priklausantis turtas bei su veikla susijusi turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų visuma. Doktorė Asta Jakutytė – Sungailienė disertacijoje „Įmonė kaip civilinių teisių objektas“ kritikuodama esamą individualių įmonių teisinio statuso reglamentavimą siūlo apskritai atsisakyti III nuostatų, nustatančių, kad individuali įmonė kaip juridinis asmuo turi savininką<sup>124</sup>. Mano, kad teisingiau įmonės, kaip turtinio komplekso, savininku – įmonininku būtų laikyti individualią įmonę įsteigusį fizinį

---

<sup>124</sup> Jakutytė – Sungailienė A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S).- Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 60.

asmenį, tačiau pripažįsta, kad tam būtina keisti esamą teisinį reglamentavimą<sup>125</sup>. Autoriaus nuomone, pakaktų II įstatyme sąvoką „savininkas“ pakeisti sąvoka „dalyvis“, numatyti, kad perleidžiama ar paveldima ne individuali įmonė kaip subjektas, o perleidžiamos, paveldimos įmonės dalyvio teisės ir pareigos. Tokiu būdu būtų išspręstas sąvokų dualizmo klausimas, įmonės dalyvio mirties ar ištuokos atveju būtų paveldimas ar dalijamas tik įmonei patikėjimo teise perduotas turtas, reikalavimo teisės į įmonę. Analogiškas rezultatas gali būti pasiektas ir per teisės aiškinimą vadovaujantis prieš tai pateiktais argumentais. Norint individualios įmonės savininku laikyti ją įsteigusį subjektą, turi būti panaikintas individualios įmonės subjektiškumas.

Autoriaus nuomone, teismų praktikos pozicija dėl individualios įmonės pripažinimo objektu yra susiformavusi inertiškai, kadangi iki 2004 m. sausio 1 d. galiojusio 1990 m. gegužės 8 d. Lietuvos Respublikos Įmonių įstatymo Nr. I-196<sup>126</sup> 7 str. 1 dalyje buvo įtvirtinta: „Individuali (personalinė) įmonė nuosavybės teise priklauso fiziniam asmeniui ar keliems fiziniams asmenims bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Individualią (personalinę) įmonę nuosavybės teise gali turėti taip pat ir negamybinės organizacijos, turinčios juridinio asmens teises. Individuali (personalinė) įmonė neturi juridinio asmens teisių, jos turtas neatskirtas nuo įmonininko turto.“

Nuo III įsigaliojimo 2004 m. sausio 1 d. visos individualios įmonės pagal III 15 str. 2 dalį tapo juridiniais asmenimis.

Visų antra pasisakytina dėl individualios įmonės vardu priimtų prievolių. Individuali įmonė sandorius sudaro ir civilinėje apyvartoje dalyvauja kaip savarankiškas teisės subjektas. Todėl visos individualios įmonės vardu priimtose prievolės turi būti laikomos individualios įmonės prievolėmis, išskyrus prievoles, kurias prisiėmė įmonininkai, kaip įmonės savininkai, galiojant 1990 m. gegužės 8 d. Lietuvos Respublikos Įmonių įstatymui Nr. I-196. Taigi juridinio asmens prievolės negali būti tuo pačiu laikomos ir jo dalyvio prievolėmis, nes būtų paneigtas juridinio asmens subjektiškumas. Atsižvelgdamas į tai autorius daro išvadą, kad sutuoktinių atsakomybei pagal juridinio asmens - individualios įmonės prievoles pagrįsti CK 3.109 str. apskritai negali būti taikomas. Atsakomybė pagal individualios įmonės prievoles jos dalyviui be dalyvio valios turėtų atsirasti tik CK 2.50 str. 4 dalies pagrindu.

Atskiros aptarimo verta situacija, kuomet individuali įmonė turtą valdo patikėjimo teise (III 8 str. 4 d.). CK 6.965 str. 4 dalis numato, kad skolos pagal prievoles, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto. Jeigu šio turto nepakanka, tai išieškoma iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto, – iš patikėtojo kito turto. Autoriaus nuomone, tik minėtos teisės normos pagrindu galėtų būti pagrįsta individualios

<sup>125</sup> Jakutytė – Sungailienė A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S).- Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 61.

<sup>126</sup> Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-395. (Negalioja nuo 2004-01-01)

įmonės dalyvio sutuoktinio atsakomybė pagal patikėtinio – individualios įmonės prievolės. Tačiau aptariamam atveju būtina konstatuoti patikėjimo teisinius santykius ir patikėto turto valdymo, naudojimo ar disponavimo faktą, šios aplinkybės negali būti preziumuojamos, o turi būti įrodinėjamos kiekvienu konkrečiu atveju. Jeigu prievolės atsiranda individualiai įmonei valdant, naudojant ir disponuojant individualiai įmonei nuosavybės teise priklausančiu turto, patikėtojo atsakomybė kilti neturėtų.

Trečia, pagal II 3 str. 2 dalį individualią įmonę steigia *vienas* asmuo, pagal 6 str. 1 dalį individualioje įmonėje yra *vienas* savininkas. Sąvokos „savininkas“ dualizmo keliama sumaištis akivaizdžiai matoma Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 3 d. nutartyje, civ. bylos Nr. 2-741/2011<sup>127</sup>. Šioje byloje Lietuvos apeliacinis teismas viena vertus pakeitė pirmos instancijos teismo nutartį dėl bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo pasisakydamas: „Teisėjų kolegija pripažįsta pagrįstais atskirojo skundo argumentus, kad nėra pagrindo L. Nemanio įmonės savininkais laikyti tiek L. N., tiek jo sutuoktinę R. N. Individualių įmonių įstatymo 6 straipsnio pirmoji dalis numato, kad individualioje įmonėje yra vienas savininkas.“ Kita vertus, vėlesnėje argumentacijoje pasisakė: „Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis (CK 2.50 str. 4 d.), t. y. individualios įmonės dalyvio atsakomybė pagal individualios įmonės prievolės yra subsidiarioji. Tuo atveju, kai nepakanka neribotos civilinės atsakomybės subjekto turto, pagal jo prievolės atsako savininkai (juridinio asmens dalyviai).“ Kaip matome, jau minima daugiskaita.

Pagal CK 2.50 str. 4 dalį subsidiari atsakomybė taikoma tik dalyviui. Esant tokiam įstatyminiam reglamentavimui atsakomybė CK 2.50 str. 4 d. pagrindu pagal individualios įmonės prievolės gali būti taikoma tik tam sutuoktiniui, kuris yra įmonės dalyvis. Atsakomybės išplėtimas kitam sutuoktiniui galėtų būti pagrįstas tik per dalyvio sąvokos aiškinimą, bet ne CK 3.109 str. pagrindu. CK 2.45 str. nustato, kad juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Pagal II 8 str. 4 dalį individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančias turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip. Autoriaus nuomone vien aplinkybė, jog asmuo išsaugojo nuosavybės teisę į juridiniam asmeniui perduotą turtą, nesudaro pagrindo konstatuoti, kad atitinkamas asmuo tapo juridinio asmens dalyviu. Papildomai turi būti analizuojama, kokias teises ir pareigas turtą perdavęs asmuo *įgyja juridinio asmens valdyme*. Būtent šis požymis juridinio asmens dalyvį išskiria iš kitų, formaliai CK 2.45 str.

---

<sup>127</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 3 d. nutartis c. b. Panevėžio apskrities VMI v. L. Nemanio įmonė, Nr. 2-741/2011.

kriterijus atitinkančių, asmenų. Vertinant ar individualios įmonės savininko sutuoktinė taip pat gali būti laikoma juridinio asmens dalyve, būtina analizuoti, kokias teises ir pareigas ji įgyja dėl bendro turto perdavimo individualiai įmonei. Analizuojant III 6 str. įtvirtintas savininko teises akivaizdu, kad jam suteiktų teisių niekaip neįtakoja įmonei perduoto turto teisinis režimas. III individualios įmonės savininko sutuoktinei nesuteikia jokių teisių individualios įmonės valdyme, visus sprendimus dėl įmonės teisinio statuso, turto disponavimo, valdymo organo skyrimo, turto įnešimo ar išėmimo vienasmeniškai priima savininkas. Apribojimai gali būti numatyti tik dėl patikėto turto valdymo, naudojimo ir disponavimo turto patikėjimo sutartyje, tačiau sutuoktinio atsakomybė tokiu atveju turėtų būti grindžiama CK 6.965 str. 4 dalies, o ne CK 2.50 str. 4 dalies pagrindu. *Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus autorius daro išvadą, kad pagal esamą individualių įmonių teisinio statuso reglamentavimą, individualios įmonės savininko sutuoktinis negali būti laikomas individualios įmonės dalyviu.*

Apibendrinant pažymėtina, kad individualios įmonės dalyvio sutuoktinio civilinė atsakomybė pagal individualios įmonės prievolės teismų praktikoje grindžiama taikant plečiamąjį teisės aiškinimo metodą. Šio metodo taikymas patvirtina, kad teismų praktikoje dominuoja pozicija, jog kreditoriaus interesas yra prioritetinis prieš sutuoktinių interesus. Vis tik atkreiptinas dėmesys, kad individualios įmonės dalyvio sutuoktinis neturi teisės įmonės vardu sudaryti sandorių, neturi sprendimų priėmimo teisės dėl disponavimo įmonei perduotu turtu (nepaisant to, kad perduotas bendras turtas), išskyrus atvejus, kai turtas perduodamas patikėjimo teise, o ribojimai numatyti patikėjimo sutartyje, taip pat neturi jokių kitų teisių, susijusių su individualios įmonės veikla. Atsižvelgdamas į tai autorius daro išvadą, kad įmonės dalyvio sutuoktiniui atsakomybė pagal įmonės prievolės galėtų atsirasti tik tuo atveju, jeigu jam būtų suteiktos atitinkamos įmonės dalyvio teisės ar įmonė veiktų kaip dalyvio ir jo sutuoktinio patikėtinis.

## PABAIGA, IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinei sesijai 2010 m. gegužės 20 d. paskelbus nutarimą civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010, buvo pakoreguota ir suvienodinta Lietuvos teismų praktika, susijusi su sutuoktinių atsakomybe pagal turtines prievoles. Šiame darbe autorius pagrindinį dėmesį skyrė tiems sutuoktinių prievolių aspektams, kurie minėtame nutarime aptarti nežymiai. Nagrinėdamas darbo temai aktualius šaltinius (tiek teisės aktus, tiek teismų praktiką, tiek doktriną) autorius nustatė, kad daugiausia problemų sutuoktinių santykiuose su trečiaisiais asmenimis kyla dėl prievolių, atsirandančių vieno sutuoktinio iniciatyva, ir koncentravosi ties jų analize. Šaltinių apžvalga suponavo hipotezę, jog esamas teisinis reguliavimas ir susiformavusi teismų praktika kreditoriaus interesą neproporcingai iškelia virš sutuoktinių interesų. Panaudodamas darbo įvade nurodytus mokslinius tyrimo metodus autorius atliko sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles analizę, kurios rezultatai leidžia teigti, jog darbo hipotezė pasitvirtino. Hipotezės pagrindimui pateikiamos pagrindinės darbo išvados.

### **Išvados.**

1. Sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindai pasižymi specifika, išskiriančia juos iš bendrųjų prievolių atsiradimo pagrindų. Lietuvos teismų praktikos ir CK įtvirtintų juridinių faktų, sukuriančių sutuoktinių ir trečiųjų asmenų prievolinius teisinius santykius, analizė leidžia teigti, kad Lietuvos Respublikoje dominuoja bendrosios sutuoktinių prievolės. Bendra sutuoktinių prievolė vieno sutuoktinio iniciatyva gali kilti tiek esant kito sutuoktinio valiai, tiek ir be jos.

2. Bendrai sutuoktinių prievolei pagal sandorį be kito sutuoktinio sutikimo atsirasti reikšmingi šie vertinamieji sandorio tikslo kriterijai: šeimos interesai, būtini šeimos poreikiai, namų ūkio išlaikymas, vaikų auklėjimo bei švietimo užtikrinimas, aiškiai per didelė ir neprotinga kaina. Lietuvos teismų praktikoje vyrauja tendencija prievolę su sudaromo sandorio tikslu sieti itin plečiamai. Tokio aiškinimo pasėkoje sutikimo nedavęs sutuoktinis yra laikomas atsakingu už kito sutuoktinio prisiimtas prievoles vykdant profesinę veiklą, investuojant skolintas lėšas, užtikrinant trečiųjų asmenų prievoles ir panašiai. Autorius, analizuodamas sutuoktinių ir kreditorių interesus ginančias teises normas, atkreipia dėmesį, jog sutikimo sandorio sudarymui nedavusio sutuoktinio interesai CK yra praktiškai neginami, išskyrus itin ribotą galimybę ginčyti sandorius CK 3.96 str. pagrindu. Naujausia teismų praktika, pagal kurią šeimos interesų fakto įrodinėjimo pareiga yra perkelta kreditoriui ar sandorį sudariusiam sutuoktiniui, iš dalies subalansavo šalių interesus procesine prasme. Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus autorius

mano, kad bendru atveju sandorio ir prievolės ryšys turėtų būti suprantamas siaurai, t. y. sandoris gali būti laikomas sudarytu šeimos poreikių tenkinimui tik tokiu atveju, jeigu iš jo gaunama nauda yra tiesiogiai susijusi su atitinkamu šeimos poreikiu.

3. Iki LAT nutarimo civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010 paskelbimo teismų praktikoje vyravo pozicija, jog visos bendros sutuoktinių prievolės yra solidarios. Nutarime aiškiai išskirta, jog bendros sutuoktinių prievolės gali būti tiek bendros dalinės, tiek ir bendros solidarios. Taip pat pažymėta, jog prievolių pobūdis nepreziumuojamas, kiekvienu konkrečiu atveju jis turi būti nustatinėjamas. Minimimi praktikos pokyčiai vertintini teigiamai. Pirma, sutuoktiniams iš anksto bus aiškios bendros dalinės prievolės dalys, eliminuojami ginčai dėl regreso ir jo apimties. Antra, CK 6.6 str. 1 d. nustato, kad solidarioji prievolė nepreziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Tai reiškia, kad bendru atveju kreditorius turės įrodyti prievolės solidarumą, o ne sutuoktiniai jį paneigti. Trečias aspektas procesinis, kreditoriaus reikalavimas bus išsprendžiamas vienoje byloje. Pateikti argumentai leidžia teigti, kad bendroji dalinė prievolė visų pirma apsaugo be sutikimo sandorį sudariusio sutuoktinio interesus. Sutuoktinis, veikdamas be sutikimo CK 3.109 str. 1 d. 5 punkto pagrindu, sukuria naudą abiem sutuoktiniams, todėl prievolės paskirstymas lygiomis dalimis atitinka tiek protingumo, tiek sutuoktinių lygiateisiškumo principus. Kreditoriaus interesas labiau apsaugomas procesiniu požiūriu. Esant bendrai prievolei, ji tenkinama iš bendro turto, nereikia atlikti CPK 667 str. numatytos bendro turto dalių nustatymo procedūros.

4. Solidari prievolė skirta išimtinai kreditoriaus interesų apsaugai. Ši solidarios prievolės paskirtis yra akcentuojama tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje. Atkreiptinas dėmesys, kad solidari prievolė CK 3.109 str. 2 ir 3 dalyse sutuoktiniams yra nustatyta kaip tik tais atvejais, kuomet sutuoktiniai socialiai yra labiausiai pažeidžiami. Santuokos juridinis faktas yra lemiamas kriterijus solidariai prievolei atsirasti. Tik santuoką sudariusių asmenų atžvilgiu sutuoktinio valia reikšmės neturi, ją nusveria sandorio tikslas. Jokiuose kituose prievoliniuose santykiuose analogiško reguliavimo nėra. Autorius, analizuodamas solidarią sutuoktinių atsakomybę reglamentuojančias teisės normas ir jų pagrindu susiformavusią teismų praktiką, prieina išvados, kad esamas solidarių sutuoktinių prievolių reguliavimas prieštarauja teisinio santykio šalių lygiateisiškumo, proporcingumo ir teisinio apibrėžtumo principams.

5. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje vyruoja požiūris, jog asmeninė sutuoktinio prievolė yra išimtis iš taisyklės, o jos konstatavimui būtina atrasti atitinkamą pagrindą. Autorius, atlikęs sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindų analizę ir atsižvelgdamas į LAT nutarimo civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010 išaiškinimus, daro išvadą, jog vieno sutuoktinio vardu priisiimta prievolė turi būti laikoma asmenine prievole, kol nėra įrodyta priešingai.

6. Bendrų prievolių taisyklės CK yra nustatytos sandorį sudarančio sutuoktinio ir kreditoriaus naudai. Vadovaujantis Lietuvos teismų praktika dėl imperatyvių teisės normų požymių galima teigti, kad minėtos teisės normos neturėtų būti laikomos imperatyviomis, išimtinai nuo kreditoriaus ir sandorį sudarančio sutuoktinio valios turi priklausyti, ar jie teisės normose suteiktomis teisėmis naudosis, ar jų atsisakys. Atsižvelgdamas į tai autorius daro išvadą, jog sutarties šalys tarpusavio susitarimu gali nustatyti kitokias atsakomybės pagal prievolės taisykles, negu numatyta įstatyme.

7. Vedybų sutarties institutas suteikia galimybę pakeisti įstatyminių sutuoktinių turto teisinį režimą. Autorius atkreipia dėmesį, kad atskiro turto teisinį režimą pasirinkę sutuoktiniai, vadovaujantis CK 3.114 str. 1 dalimi, bus solidariai atsakingi pagal vienasmeniškai priiimtas prievoles, jeigu jos susijusios su šeimos interesais. Toks reglamentavimas neviseiškai atitinka vedybų sutartį sudarančių asmenų interesus, nes sutuoktiniai, pasirinkę atskiro turto teisinį režimą, tuo pačiu siekia ir atskiro prievolių režimo nepriklausomai nuo tikslo. Autorius, atsižvelgdamas į vedybų sutarties tikslus, jos išviešinimo registre reikšmę, mano, kad sutuoktiniai vedybų sutartimi galėtų atriboti visas vienasmeniškai priiimamas prievoles ir šį atribojimą panaudoti prieš kreditorius.

8. Teismų praktikoje vyrauja požiūris, kad individualios įmonės dalyvio sutuoktinė yra atsakinga už individualios įmonės prievoles, kurios atsirado santuokos metu. Autorius darbe atskleidžia sąvokų „įmonė“, „savininkas“ dualizmą, pagrindžia, kodėl juridinis asmuo - individuali įmonė negali būti laikomas nuosavybės teisės objektu, parodo įmonės ir jos dalyvio turto atskirumą. Įmonė kaip objektas (CK 1.110 str. 1 d.) yra įmonės kaip subjekto (CK 2.33 str. 1 d.) nuosavybė, todėl negali būti tuo pačiu ir įmonės dalyvio nuosavybe. Prievolė yra priiimama juridinio asmens vardu, o ne jo dalyvio, todėl CK trečios knygos trečios dalies septintas skyrius įmonės dalyvio ir jo sutuoktinio atsakomybei pagal įmonės prievoles pagrįsti apskritai neturi būti taikomas. Įmonės dalyvio sutuoktinio atsakomybė pagal individualios įmonės prievoles galėtų būti grindžiama tik CK 2.50 str. 4 dalimi, jeigu sutuoktinis būtų pripažintas įmonės dalyviu, arba CK 6.965 str. 4 dalimi, jeigu turtas įmonei perduotas patikėjimo teise. Atlikęs individualių įmonių teisinio statuso reglamentavimo analizę autorius daro išvadą, kad individualios įmonės dalyvio sutuoktinis negali būti laikomas individualios įmonės dalyviu, todėl ir atsakomybė pagal įmonės prievoles CK 2.50 str. 4 d. pagrindu jam atsirasti neturėtų. Tokiai atsakomybei pagrįsti būtini II įstatymo pakeitimai.

## **Pasiūlymai.**

Atsižvelgdamas į pasitvirtinusių darbo hipotezę ir gautas išvadas autorius siūlo:

1. Pakeisti CK 3.109 str. 2 ir 3 dalis numatant, kad minėtose dalyse įtvirtintų juridinių faktų pagrindu kilusios prievolės yra bendros sutuoktinių prievolės, jeigu vedybų sutartyje nenumatyta kitaip. Prievolės rūšis tokiu atveju nustatyta taikant bendrąsias prievolių teisės normas. Siūloma redakcija:

*„2. Kiekvienas sutuoktinis turi teisę sudaryti sandorius, būtinus išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą. Pagal prievoles, kylančias iš tokių sandorių, sutuoktiniai atsako bendrai, išskyrus atvejus, kai sandorio kaina yra aiškiai per didelė ir neprotinga, ar vedybų sutartyje numatyta kitaip.*

*3. Bendra sutuoktinių prievolė neatsiranda, jeigu vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai tai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams tenkinti.“*

2. Pakeisti CK 3.114 str. 1 dalį ir išbraukti antrą minėtos dalies sakinį: „Pagal bendras prievoles ir prievoles šeimos interesais sutuoktiniai tokiais atvejais atsako solidariai“. Siūloma redakcija:

*„1. Jeigu sutuoktiniai vedybų sutartyje numatė, kad turtas, įgytas tiek iki santuokos įregistravimo, tiek ir susituokus, yra vieno ir kito asmeninė nuosavybė, jie pagal savo prievoles atsako tik savo asmeniniu turtu.“*

3. Papildyti CK 3.104 s. 3 dalį ir numatyti, kad sutuoktiniai vedybų sutartimi turi teisę nustatyti atsakomybės pagal turtines prievoles teisinį režimą. Siūloma redakcija:

*„3. Sutuoktiniai vedybų sutartyje gali nustatyti tiek esamo, tiek būsimo turto, **tiek būsimų turtinių prievolių teisinį režimą.**“*

4. Pakeisti Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymą ir numatyti, kad individualioje įmonėje gali būti du dalyviai – sutuoktiniai, jeigu įmonė įsteigta santuokos metu. Sąvoką „savininkas“ pakeisti į sąvoką „dalyvis“. Numatyti, kad dalyvio kompetencijai priskirtus sprendimus dalyviai priima bendru sutarimu. Atsižvelgiant į tai pakeisti atitinkamus juridinių asmenų registro veiklą reglamentuojančius ir kitus susijusius teisės aktus.



## LITERATŪROS SĄRAŠAS

### Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Baltarusijos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas // Prieiga internete: <http://www.levonevski.net/pravo/razdelb/text188/page3.html>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
5. Latvijos Respublikos civilinis kodeksas // Prieiga internete: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1260168>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
6. Prancūzijos civilinis kodeksas // Prieiga internete: [http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes\\_traduits/code\\_civil\\_textA.htm](http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm). Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
7. Rusijos Federacijos civilinio kodeksas // Prieiga internete: <http://www.gk-rf.ru/>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
8. Rusijos Federacijos šeimos kodeksas // Prieiga internete: <http://www.semkodeks.ru/>. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
9. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.
10. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991.
11. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-395. (Negalioja nuo 2004-01-01).
12. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 69-2624.
13. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas „Dėl namų ūkių biudžetų statistinio tyrimo metodikos patvirtinimo“ // Prieiga internete: [http://www.stat.gov.lt/lt/methodology/view/?id=7&pq\\_id=1580](http://www.stat.gov.lt/lt/methodology/view/?id=7&pq_id=1580). Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

### Specialioji literatūra:

1. Adomavičius. V. Vedybų sutartis. Vilnius: Mūsų saulužė, 2002.
2. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. Vilnius, 2009.
3. Baranauskas E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116).
4. Чефранова Е. А. Имущественные отношения супругов. Москва: Эксмо, 2008.
5. Губаренко Е. А. Семейные споры. Москва: Эксмо, 2005.
6. Hamilton C., Perry A. Family law in Europe. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2002.
7. Jakutytė – Sungailienė A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S).- Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
8. Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Šeimos narių teisės į gyvenamąją patalpą įgyvendinimas ir gynimas // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 3(3).
9. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
10. Mikelėnas V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116).
11. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
12. Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
13. Муратова С. А. „Семейное право“. Москва: Эксмо, 2004.
14. Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009.
15. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 207.
16. Памятники римского права: Законы 12 таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Москва: Зерцало, 1997.
17. Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Москва: Норма, 2004.
18. Пчелинцева Л. М. Семейное право России: учебник для вузов. Москва: НОРМА - ИНФРА-М, 2000.
19. Под ред. проф. Новицкого И. Б. и проф. Перетерского И. С. Римское частное право. Москва: Юриспруденция, 2001.
20. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право. Москва: Зерцало, 2000.

21. Sagatys G. The Concept of family in Lithuanian law // *Jurisprudencija*. 2010, Nr. 1(119). P. 196.
22. Stanislovaitis R. S. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
23. Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos // *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 2(104).
24. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // *Jurisprudencija*. 2005, Nr. 69(61).
25. Vitkevičius P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006.

**Lietuvos teismų ir ikiteisminių ginčų nagrinėjimo institucijų praktika:**

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c. b. R. A. v. A. A., Nr. 3K-P-186/2010.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. Ž. Semenejeva v. 553 GNSB, Nr. 3K-7-1156/2002.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis c. b. V. Š. ir I. Š. v. antstolis M. Petrovskis, Nr. 3K-7-149/2008 (S).
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 18 d. nutartis c. b. „Swedbank“, AB v. P. B., D. B., Nr. 3K-7-229/2009.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartyje c. b. antstolės N. Š. v. T. O. ir kt., Nr. 3K-7-242/2009.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. „Swedbank“, AB v. R. N., Nr. 3K-7-173/2010.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. A. Gabijūnienė v. J. Gabijūnas, Nr. 3K-3-93/2005.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. Jūratė Matulaitienė v. antstolė Aušra Lepeškaitė, Nr. 3K-3-383/2005.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ v. antstolė Lina Uniokaitė, Nr. 3K-3-35/2006.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 18 d. nutartis c. b. D. P. v. antstolis M. A., Nr. 3K-3-314/2006.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis c. b. H. Ž., S. B., I. B. v. antstolė Janina Gančierienė, 3K-3-423/2006.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. J. S. v. antstolis I. G., Nr. 3K-3-568/2006.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. L. V. v. K. V., Nr. 3K-3-665/2006.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c. b. S. K. – S. v. A. S. Nr. 3K-3-275/2007.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis c. b. V. R. v. antstolė N. Š., Nr. 3K-3-607/2007.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 20 d. nutartis c. b. R. B. v. A. B., Nr. 3K-3-128/2008.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis c. b. S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. V. K., J. K. v. L. B., Nr. 3K-3-628/2008.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis c. b. AB bankas „Hansabankas“ v. A. A., Nr. 3K-3-117/2009.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis c. b. O. P. v. V. P., Nr. 3K-3-325/2009.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis c. b. M. T. v. antstolė N. Š., Nr. 3K-3-81/2010.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. R. K. v. R. K., Nr. 3K-3-254/2010.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugpjūčio 6 d. nutartis c. b., pareiškėjai U. P. ir L. P., Nr. 3K-3-354/2010.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis c. b. V. B. v. K. B., Nr. 3K-3-127/2011.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 26 d. nutartis c. b. A. K. v. G. C., Nr. 3K-3-419/2010.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. UAB „Impronela Tours“ v. UAB „Busturas“, Nr. 3K-3-480/2010.

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 7 d. nutartis c. b. I. V. v. N. V., Nr. 3K-3-30/2011.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.), Nr. 3K-3-50/2011.
29. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 7 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.), Nr. 2A-513/2010.
30. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 3 d. nutartis c. b. Panevėžio apskrities VMI v. L. Nemanio įmonė, Nr. 2-741/2011.
31. Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 5 d. sprendimas a. b. I. B. v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 1981-561/2009.
32. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 17 d. nutartis c. b. D. T. v. antstolis Raimundas Stanislauskas, Nr. 2S-554-390/2010.
33. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis c. b. J. V. v. S. V., Nr. 2A-1695-555/2010.
34. Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. N. R. v. R. R., Nr. 2A-2072-343/2010.
35. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 23 d. nutartis c. b. V. V. v. T. G., Nr. 2A-326-324/2011.
36. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis c. b. O. R. v. J. R., Nr. 2A-394-605/2011.
37. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2009 m. balandžio 21 d. nutartis c. b. D. J. v. V. J., Nr. 2A-118-368/2009.
38. Šiaulių apygardos teismo 2009 m. spalio 29 d. sprendimas c. b. „Swedbank“, AB v. R. P., R. P., Nr. 2-818-267/2009.
39. Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 21 d. sprendimas dėl A. Š. 2009-04-08 skundo Nr. S-136(7-96/2009).

**Nuorodos internete:**

1. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024>. 2010 m. santuokų ir ištuokų statistika. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
2. [https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr\\_tpf.html](https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr_tpf.html). 2010 m. turto padalijimo faktų statistika. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
3. [https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr\\_rusys.html](https://www.hipotekosistaiga.lt/statistika/vsr_rusys.html). 2010 m. vedybų sutarčių statistika. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.
4. <http://www.lki.lt/dlkz/>. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prisijungimo laikas: 2011-04-07.

## SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe yra nagrinėjami sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles ypatumai, specifiniai sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindai, aptariamos sutuoktinių prievolių rūšys, nagrinėjama galimybė vedybų sutartimi pakeisti įstatymo nustatytą sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles reguliavimą. Išryškinama problematika, su kuria susiduria teismai, nagrinėdami tarp sutuoktinių ir trečiųjų asmenų kilusius ginčus.

Magistro baigiamojo darbo temos aktualumą suponuoja Lietuvos teismų praktikos nevienodumas, teisinio reglamentavimo neapibrėžtumas, išsamios mokslinės literatūros aptariama tema nebuvimas.

Daugiausia ginčų, susijusių su sutuoktinių atsakomybe pagal turtines prievoles, kyla dėl bendrų sutuoktinių prievolių, kurios atsiranda nesant vieno iš sutuoktinių valios. Sandorio sudaryme nedalyvavęs sutuoktinis neturi galimybės įtakoti esminių sandorio sąlygų, jo nevykdymo teisinių pasekmių apimties, itin ribotos galimybės sandorį nugincyti. Tokio sandorio pagrindu kilusią prievolę kitas sutuoktinis turi vykdyti tik dėl gautos naudos panaudojimo šeimos interesais fakto. Šeimos intereso, šeimos poreikio sąvokos yra itin neapibrėžtos, savyje neturinčios aiškaus turinio, todėl neretai sandorio sudaryme nedalyvavusio sutuoktinio interesai yra pažeidžiami. Darbe argumentuotai atskleidžiama, kad pagal esamą teisinį reglamentavimą ir susiformavusią teismų praktiką kreditoriaus interesai yra iškeliami virš sutuoktinių interesų. Autorius šiame darbe tiek teisėkūros, tiek teisės taikymo lygmenyje peržiūri kreditorių ir sutuoktinių interesų balansą ir siūlo šalių lygiateisiškumo, teisinio apibrėžtumo principus atitinkančius kilusių problemų sprendimo būdus.

## SUMMARY

The present Master's thesis contains specific features of spousal responsibility as per property obligations, specific bases of appearance of spousal obligations, discussion on types of spousal obligations, analysis of possibility to alter regulation of the legitimate spousal responsibility as per property obligations by way of spousal agreement. The thesis does highlight the issues being faced by courts of law in litigations arose among spouses and third persons.

The topicality of the theme of the Master's thesis is presupposed by inequality of practice being applied of Lithuanian courts of law, indeterminacy of legal regulation, and lack of the relevant comprehensive research literature.

Most of claims related to spousal responsibility as per property obligations appear because of joint spousal obligations that arise due to unavailability of will of one of the spouses. A spouse, who did not participate in conclusion of a transaction has no possibility to influence material conditions and terms of the transaction, scope of legal consequences in case of failure to fulfil the transaction, and quite limited possibilities to make claim against such transaction. The other spouse must fulfil obligation arisen in the result of such transaction only because of the fact of a benefit received for the use of such benefit in the family interests. The concepts of 'family interest', 'family need' are very indistinct, containing no clear content, therefore the interests of a spouse who did not participate in conclusion of a transaction are often violated. The Thesis does provides a reasoned disclosure of situation when according to the valid legal regulation and existing practice of courts of law the interests of a creditor do prevail facing the interests of spouses. The author does look over the balance of interests of creditors and spouses in the level both legislation and law enforcement, and does propose some ways of solution of existing problems corresponding to principles of equality of parties and legal certainty.